

1677.

**”Tytöistä kasvatetaan kiltimpiä, pojista MIEHIÄ”
Nuorten naisten suhde aggressioon ja väkivaltaan**

Marianne Notko
Jyväskylän yliopisto
Sosiologian pro gradu
Toukokuu 1999

Marianne Notko

Jyväskylän yliopisto

Sosiologian pro gradu

Toukokuu 1999

98 sivua + 1 liite

Tutkimus käsittelee aggression, väkivallan ja sukupuolten suhteita. Tarkasteltavana ovat kysymykset aggressiivisuuden sukupuolisidonnaisuuksista, toimijuuden sukupuolittuneisuudesta sekä biologian ja kulttuurin painotuksista väkivallan käytänteissä. Tutkimuksen kohteena ovat nuoret 16-18-vuotiaat naiset ja heidän kertomuksensa ja kokemuksensa aggressiosta ja väkivallasta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on käytetty aineistona 15 keskisuomalaisen lukiolaistytön teemakirjoitusta. Kirjoittajat pohtivat tyttöjen ja poikien aggressiivisuuden ja väkivallan eroja ja yhtäläisyyksiä, henkisen ja fyysisen väkivallan eroja, aggressiivisia ja poikamaisia harrastuksia sekä naisia armeijassa. Tutkimus on jaettu metaforisiin tiloihin (*Sukupuoli, Seksuaalisuus ja Mielentila*) ja konkreettisempiin paikkoihin (*Koti ja perhe, Koulu, Urheilu ja harrastukset sekä Armeija*), joissa aggressio ja väkivalta tulevat näkyviksi.

Tutkimuksen taustalla on feministinen tutkimus- ja teoriaperinne, josta tärkeimmäksi nousee keskustelu sosiaalisesta ja biologisesta sukupuolesta. Menetelminä on käytetty fenomenologialle ja etnometodologialle ominaisia tutkimustapoja. Kokemuksen käsitettä tarkastellaan kaikkien edellä mainittujen suuntausten valossa.

Nuorten naisten kokemukset aggressiosta ja väkivallasta tuovat esiin niiden sukupuolittuneisuuden: tyttöjen aggression ilmaukselle rajat tulevat vastaan poikia nopeammin ja tyttöjen fyysinen toiminta on muutoinkin säädellympää. Lapsena erot ovat vähäisempiä, mutta tytöt kokivat sosiaalistumisen paineen alkavan viimeistään koulussa. Toisaalta nykyajan ”tasa-arvoistunut” yhteiskunta tarjoaa tytöillekin mahdollisuuden harrastaa ja toimia ennen maskuliiniseksi ajatelluilla alueilla. Myös kulttuurituotteista voi löytää uusia naistoimijoita.

Avainsanat: väkivalta, aggressio, sukupuoli, toimijuus, tytöt

SISÄLTÖ

JOHDANNOKSI.....	3
TEOREETTISIA JA METODOLOGISIA VALINTOJA	5
FEMINISTINEN TUTKIMUSOTE.....	5
<i>Biologisesta ja sosiaalisesta sukupuolesta</i>	6
<i>Feminismi ja/tai naistietoisuus teksteissä</i>	8
<i>Käsitteistä, joita käytän</i>	10
<i>Aineistosta</i>	13
ENSIMMÄINEN TILA: SUKUPUOLI.....	14
SUKUPUOLI AGGRESSIOSSA JA VÄKIVALLASSA	14
<i>Naisiin kohdistuva väkivalta</i>	23
<i>Maskuliininen oikeus väkivaltaan</i>	25
<i>Tyttöjen sosiaalistuminen väkivallattomuuteen</i>	29
TOINEN TILA: SEKSUAALISUUS	31
SEKSUAALISUUS JA VÄKIVALTA	31
<i>Pornografia</i>	32
<i>Sukupuoliroolit ja sukupuolikäyttäytyminen</i>	34
KOLMAS TILA: MIELENTILA	36
HENKINEN VÄKIVALTA.....	36
<i>Tytöt ja naiset henkisen väkivallan mestareina?</i>	41
<i>Reilu tappelu</i>	42
<i>Aggressiopuhe</i>	43
MUISTOT JA MEDIAMUISTOT	47
NELJÄS TILA: KOTI JA PERHE.....	51
LAPSISTA, VANHEMMISTA JA SUKUPUOLESTA	51
<i>Isät ja tyttäret</i>	53
<i>Sisarukset ja sisarustappelut</i>	56
<i>Sisarusrakkautta vai sisarusvihaa?</i>	58
<i>Lapsi aggressiossa</i>	60
VIIDES TILA: KOULU.....	62
TYTÖT JA POJAT KOULUSSA.....	62
<i>Sukupuolten funktiot koulussa</i>	62

KUUDES TILA: URHEILU JA HARRASTUKSET	66
SUKUPUOLITETTU LIKKUMATILA	66
<i>Aggressiiviset ja poikamaiset harrastukset</i>	68
SEITSEMÄS TILA: ARMEIJA	74
SOTILAAN SUKUPUOLI	74
<i>Autonomia armeijassa</i>	79
<i>Leikisti vai oikeasti sotaa?</i>	80
LOPUKSI	82
LÄHTEET	88
LIITE	99

JOHDANNOKSI

Ovatko pojat ja miehet luonnostaan tyttöjä ja naisia väkivaltaisempia? Miten aggressiivisuus ja sen ilmaisumuodot ovat sukupuolisidonnaisia? Voimakkaat arkiuskomukset miesten naisia aggressiivisemmasta luonteesta ja jopa naisten kyvyttömyydestä *oikeaan* väkivaltaan leimaavat väkivaltakeskustelua. Naisten aggression marginalisointi on perusteltu tilastollisesti: miehet käyttävät naisia useammin väkivaltaa ja myös joutuvat tästä käytöksestä tuomituiksi. Naisten osuus väkivaltarikollisista on häviävän pieni, mutta toisaalta naisvangeista väkivaltarikollisten osuus kasvaa (Rikollisuustilanne 1995-1996, 106-116).

Miten aggressiossa painottuvat biologia ja kulttuurinen? Miten käsityksiä aggressiosta ja väkivallasta tuotetaan? Miten sukupuoli sijoittuu väkivallan käytänteissä? Tyttöjen ja poikien aggression ilmaisuille asetettavat rajat poikkeavat usein toisistaan ja tytöille varsinkin fyysisen ilmaisun vapaus on rajatumpi. Poikien ”luontaista villiyttä” kyseenalaidetaan harvemmin ja väkivaltaisen pojan käyttäytyminen mielletään sukupuoleen kuuluvaksi, kun taas lievemmin aggressiivinen tyttö saa helposti epänormaalin, häiriintyneen leiman.

1990-luvulla on käyty keskustelua nuorten naisten lisääntyneestä väkivaltaisuudesta. Nuoret naiset ovat hakeutuneet aggressiivisten harrastusten pariin, kuten kuntonyrkkeilyyn ja itämaisiin taistelulajeihin. Naisten toiveet päästä osallistumaan asepalvelukseen toteutuivat vuonna 1995, ja ainakin aluksi nuoret naiset hakivat varsin innokkaasti armeijaan. Raiskauksiin ja perheväkivaltatilanteisiin etsitään ratkaisuja naisten itsepuolustuksesta. Varsinaisilla itsepuolustuskursseilla naiset opettelevat irrottautumistekniikoiden lisäksi oikeita potkuja ja lyöntejä. Tyttöjen on myös epäilty kantavan stilettejä kaupungilla ja tappelevan keskenään repimällä tukasta ja puremalla toisiaan.

Itsepuolustuskurssit, armeija ja kuntonyrkkeily ovat sallittua aggressiivisuutta, kun taas varsinaisesta fyysisen väkivallan käytöstä on puhuttu huolestunein äänenpainoin. 1995 ilmestynyt Anja Kaurasen fiktiivinen romaani *Pelon maantiede* kertoo miehiä järjestelmällisesti raiskaavista ja tappavista naisista, ja teos herättikin suoranaista pelkoa. Voisiko nainen todella käyttäytyä suunnitelmallisen väkivaltaisesti? Jälleen keskustelua väritti uskomus aggressiivisen naisen epänaisellisuudesta ja epänormaaliudesta, suorastaan hulluudesta. Naisen aggressio on saanut tilaa muissakin kulttuurituotteissa viime vuosina:

nuoret vihaiset naiset raivaavat tilaa perinteisesti maskuliinisilla alueilla, toimintaelokuvien sankareina tai vaikkapa itsenäisinä muusikkoina.

Naisten aggressiosta käytävä julkinen keskustelu liittyy myös laajempiin pohdintoihin sukupuolten paikoista yhteiskunnassa. Pirstaloitunut kulttuuri luo tarpeen tarkastella käsityksiä naiseuden ja mieheyden, feminiinisyyden ja maskuliinisuuden merkityksistä ja painotuksista: yhtenäiskulttuurin väistyessä myös sukupuolen käsite monimutkaisuutuu. Jaana Lähteenmaan ja Sari Näreen (1992) mukaan järjestelmiltään ja rakenteiltaan monimutkaisempi yhteiskunta voi olla naissukupuolelle edullinen: esimerkiksi tyttökulttuuri ja tyttösosialisaatio saattavat erityisellä tavalla tukea sellaisten kykyjen kehittymistä, joita modernissa yhteiskunnassa selviytyminen edellyttää (Mt., 11). Ajattelen myös erilaiset sukupuolijärjestelmän koettelut ja muutokset matkaksi, joka ei koskaan pääty, vaan etenee jatkuvilla naiseuden ja mieheyden tarkasteluilla. Tällaisella matkalla monet deterministiset oletuksen sukupuolten olemuksista joutuvat kyseenalaistetuiksi ja siten myös aggression ja väkivallan suhdetta sukupuoleen on mielekästä tutkia.

Millaisia kokemuksia ja käsityksiä tämän päivän nuorilla naisilla sitten on väkivallasta ja aggressiosta? Kohtaavatko median kauhukuvat todellisuuden vai konstruoivatko nykytytöt identiteettiään sittenkin rakentavalla ja hyvällä aggressiolla pahan ja tuhoavan väkivallan sijaan? Millaisissa tiloissa aggressio ja väkivalta merkityksellistyvät tyttöjen elämässä? Tämä tutkimus on jaettu seitsemään tilaan, joissa aggressio ja väkivalta tulevat näkyviksi. Kolme ensimmäistä, *Sukupuoli*, *Seksuaalisuus* ja *Mielentila* ovat metaforisia paikkoja, jotka voidaan ajatella erillisinä, mutta myös nivoutuneina toisiinsa ja neljään konkreettisempaan tilaan *Kotiin ja perheeseen*, *Kouluun*, *Urheiluun ja harrastuksiin* sekä *Armeijaan*. Tilojen valinnan perustana olivat yhtäältä kirjoituspyynnössä esittämäni neljä aihepiiriä (ks. liite), joita ovat motivoineet julkinen keskustelu, ja toisaalta ne jäsenykset jotka tyttöjen teksteistä löytyivät.

TEOREETTISIA JA METODOLOGISIA VALINTOJA

Feministinen tutkimusote

Tutkimusotteeni saa vahvimman tukensa feminismistä ja feministisistä teorioista. Tarkastelen väkivaltaa ja aggressiota sukupuoliessa, sukupuolissa ja sukupuolittuneena. Pohdin toimijuutta ja subjekteja myös varsinaisen väkivallan ulkopuolella, konkreettisesti fyysisiä ja henkisiä tiloja kotona, koulussa, harrastuksissa ja armeijassa. Mietin eroja ja yhtäläisyyksiä, ristiriitoja ja onnistumisia yhdessä aineistoni kirjoittajien kanssa. Jaan kokemuksia naiseksi kasvamisesta, sukupuolirooleista ja rajoista. Astun välillä etäämmälle ja näen erilaisuuksia, kompleksisia mutta myös joustavia identiteettejä ja niiden rakentamisprosesseja.

Feministinen tutkimustapa eroaa perinteisen valtavirtatieteen tavoista muun muassa siten, ettei tutkija pyri häivyttämään itseään (oletetun) objektiivisen esittämistavan taakse. Tästä syystä feminististä tutkimusta on kritisoitu mm. terapiatieteeksi, jossa itsetarkoituksena on tutkijan henkilökohtaisten ongelmien pohdiskelu tutkimuksen varjolla (Parvikko 1998, 64). Käytän itse kvalitatiivista tutkimusaineistoa, joka on usein mielletty feministiselle tutkimustavalle tyypilliseksi juuri tuon tutkijan äänen esilletuomisen helpouden vuoksi. Feministinen tutkimus voi kuitenkin ja tietenkin olla myös kvantitatiivista ja feministiset aineistonkeruutavat myös tilastollisia. Feministiselle tutkimukselle on Shulamith Reinharzin (1992) mukaan olennaista sellaisten kysymysten tarkastelu, joihin ei ole olemassa absoluuttisia vastauksia (Mt., 3-4). Tutkijan äänen kuuluminen yhdistettynä ”epäselviin” vastauksiin ymmärrettävästi kirvoittaa monenlaisia epäilyksiä. Perinteisen tieteen ‘mitä’ kysymysten tilalle nousevat ‘miten’ pohdinnat, jolloin vastauksetkin muuttuvat monimuotoisemmiksi.

Käytän tutkimuksessani paikoin joitakin fenomenologisia, paikoin joitakin etnometodologisia painotuksia. Fenomenologisesta ajattelusta allekirjoitan koko tutkimuksen kattavaksi ajatuksen yksilön subjektiivista kokemuksista tutkimuksen lähtökohtana. (Schutz 1982, 16). Sekä fenomenologiasta että etnometologiasta löydän tukea ilmiöiden sinänsä ja niiden rakenteiden tarkastelun ensisijaisuudelle ‘totuuksien’ etsimisen sijasta (ks. esim. Apo 1995, Bauman 1996, Garfinkel & Sacks 1986, Peräkylä 1990). Nämä tutkimustavat nivoutuvat hyvin edellä esitetyn Shulamith Reinharzin käsityksen kanssa feministisen tutkimuksen luonteesta monimuotoisuuden etsijänä. En tee kuitenkaan puh-

taasti sen enempää fenomenologista kuin etnometodologistakaan tutkimusta, vaan seikkailen näiden metodologioiden vaiheilla karttanani erilaiset feministiset teoriat, joista kerroon seuraavassa luvussa yksityiskohtaisemmin.

Biologisesta ja sosiaalisesta sukupuolesta

Sex/gender -jaolla on viitattu biologisen ja sosiaalisen sukupuolen eroon. ”Sex” tarkoittaa naisten ja miesten välisiä anatomis-fysiologisia eroja, ”gender” taas viittaa kahden vastakkaisen termin tai tiettyjen oliotyypin - miehet ja naiset - yhdistelmään. Näiden kahden käsitteen välinen ”ero” voidaan käsittää ennen kaikkea ihmiskategorioiden tiettyiksi ominaisuuskokonaisuuksiksi. Lisäksi on otettu käyttöön ”symbolisen” sukupuolen käsite, jolloin hierarkisessa järjestyksessä ”biologinen” käsitetään edelleen ns. primääri-seksi tai määrääväksi, ”sosiaalista” pidetään ”symbolisen” johdannaisena. ”Symbolisella” on tertiäärinen, ”kaiken yläpuolella oleva” luonne. Nämä kaikki elementit ymmärretään toisiinsa vahvasti kietoutuneiksi ja toisistaan riippuvaisiksi. (Liljeström 1996, 117-118.)

Sukupuolen käsitteen puolittaminen tai osittaminen on lähtenyt feministisessä tutkimuksessa siitä ajatuksesta, että sukupuoli on muutakin kuin anatomis-fysiologinen ominaisuus. Sex/gender -jako voidaan kuitenkin myös ymmärtää kahlitsevana dikotomiana, joka ei kenties olekaan feminismiin kyseenalaistamia perinteisiä patriarkaatin kahtiajakoja avarampi näkemys sukupuolesta (Liljeström 1996, 115).

Feministinen teoria on useimmiten olettanut, että on olemassa tietty naisidentiteetti. Tämä identiteetti ei ainoastaan pane alulle feministisiä intressejä ja päämääriä diskurssissa, vaan konstituoi subjektin, jolle poliittinen representaatio on tavoiteltavissa. Poliitikko ja representaatio ovat kuitenkin kiistanalaisia käsitteitä. Yhtäältä representaatio palvelee operatiivisena käsitteenä poliittisessa prosessissa, joka pyrkii laajentamaan naisten näkyvyyttä ja oikeutta poliittisina subjekteina. Toisaalta representaatio on kielen normatiivinen funktio, jonka sanotaan joko paljastavan tai vääristävän sen, minkä oletetaan olevan totta naiseudesta ja naiseuden kategoriasta. Feministiselle teorialle kielen kehitys täysin tai ainakin riittävästi naista representoivaksi on näyttäytynyt välttämättömäksi naisten poliittisen näkyvyyden edistäjäksi. Tämä on huomattu erityisen tärkeäksi vallitsevassa kulttuurissa, jossa naisten elämää joko representoidaan väärin tai ei ollenkaan. (Butler 1990, 1.)

Ymmärrän tämän Judith Butlerin esittämän naisidentiteetin, poliittisen representaation ja kielen yhteyden siten, että myönteisestä naiserityisyydestä voidaan synnyttää sellainen naissubjekti, joka toimii esikuvana uudelle naiseuden representaatiolle. Kieli toimii tämän representaation raaka-aineena, joten vanhalla ja ei-feministisellä, patriarkaalisella kielellä ei voida tuottaa uutta naiseuden representaatiota. Poliittiseksi representaatiota voidaan nimittää sen vuoksi, että sen tarkoituksena on tehdä nainen näkyväksi ja siis myös (poliittisena) toimijana. Oma käsitykseni politiikasta viittaa oikeastaan kaikkeen toimintaan, joten allekirjoitan käsityksen henkilökohtaisesta poliittisena.

Viimeaikoina edellistä feministisen teorian ja politiikan suhdetta on kuitenkin kyseenalaistettu feministisessä diskurssissa itsessään. Naissubjektia ei enää ymmärretä vakaaksi ja pysyväksi. ”Subjektin” käyttökelpoisuutta siis pohditaan monessa suhteessa, esimerkiksi sen mahdollisuutta uudeksi representaation tai vapautuksen edustajaksi. Sen sijaan käydään hyvin vähän keskustelua siitä, mikä konstituoii tai minkä pitäisi konstituoida itse naiseuden kategoria. Poliittisilla ja lingvistikilla ”representaation” aloilla on nostettu etukäteen esiin subjektien kriteerit, sillä seurauksella, että representaatiota laajennetaan koskemaan ainoastaan sellaista, joka voidaan tunnustaa subjektiksi. Toisin sanoen on ensin tarkasteltava subjektin vaatimuksia olla subjekti, ennen kuin representaation käsitettä voidaan laajentaa. (Butler 1990, 1-2.)

Feministisessä nykykeskustelussa on problematisoitu subjektin käsitettä ja pohdittu myös, onko olemassa *yksi* naisidentiteetti, johon kaikki naiset voidaan palauttaa (Kosonen 1996, 179-205). Sama ongelma voidaan löytää myös representaation käsitteestä, jolloin naiseuden *oikean* representaation vaatimus monimutkaistuu: jos on olemassa monia naiseuksia, tarvitaan myös monenlaisia naiseuden representaatiota. Butler (1990, 1-2) peräänkuuluttaa keskustelua naiseuden kategorian synnystä ja sitä rakentavista aineksista. Tällöin huomioitaisiin myös sellaiset representaatiot, jotka eivät ole palautettavissa rajattuun subjektin käsitteeseen.

Millaisena sukupuoli tai sukupuoliero sitten näyttäytyy aineistossani? Jako biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen tuntuu tietyssä mielessä houkuttelevalta, koska dualismilla voisin selittää sitä, miksi tytöt eivät anatomis-fysiologisesta lokerostaan huolimatta mahdu sellaiseen perinteisen naisen laatikkoon, jossa esimerkiksi yhdistetään passiivisuus, alisteisuus ja irrationaalisuus naiseen. Voisin ajatella biologisen ja sosiaalisen sukupuolen tietyiltä osin vastaaviksi, mutta kuitenkin erot mahdollistaviksi kategorioiksi. Allekirjoitan kuitenkin ainakin osittain käsityksen sex/gender -jaon konservatiivisuudesta,

se perustuu kaikesta huolimatta konservatiiviseen vastakohtamalliin, jossa biologinen nähdään täysin annettuna.

Naissubjektin ja/tai naisidentiteetin olemassaolon mahdollisuus houkuttelee sekini. Jos unohdan hetkeksi subjektin käsitteen kompleksisuuden sekä pelkoni essentialistiksi leimautumisesta, nais erityisyys/subjekti/identiteetti voisi hyvin selittää monia väkivallan, aggression ja naiseuden yhteenkietoutumisia, joita on vaikea palauttaa sen enempää biologiseen kuin sosiaaliseen sukupuoleen. Naissubjektin ymmärtäminen moninaiseksi ja liikkuvaksi antaisi tilaa erilaisille kokemuksille ja käytänteille. Kuitenkin väljimmilläänkin naissubjekti tuntuu hieman rajoittavalta ja jälleen kerran myös dikotomiaan perustuvalta käsitteeltä. Jos nimittäin konstruoidaan (uusi) naissubjekti, onko myös olemassa (uusi) miessubjekti ja millainen se sitten on?

Feminismi ja/tai naistietoisuus teksteissä

Feminismi voidaan käsittää poliittisena projektina sarjaksi neuvotteluja, jotka koskevat länsimaisen ajattelun ristiriitaista tapaa määritellä nainen. Samanaikaisesti kun nainen on länsimaisen tieteen ja taiteen historiassa ollut voimakkaasti esillä esittämisen ja tiedon kohteena eli objektina, on hän ollut näkymätön, kielletty ja keltoton subjektina eli esittäjänä ja tietävänä toimijana. Tällaista asetelmaa voidaan nimittää myös naiseuden paradoksiksi. Feministisessä ajattelussa ja politiikassa miesten ensijaisuutena ja naisten toissijaisuutena ilmenevästä naiseuden paradoksista on neuvotteltu eri tavoin ja erilaisin ehdoin eri tilanteissa. Yhteiskunnallisena liikkeenä feminismi on kamppailut naisten emansipaation puolesta ja sillä tavoin pyrkinyt vahvistamaan naisten toimijuutta. Strategiana on siis ollut purkaa naisten ”toiseutta” ja vaatia naisille asemaa subjekteina ja visioida uusia subjektiuden muotoja. (Koivunen ja Liljeström 1996, 10-11.)

Toisaalta on samanaikaisesti kysytty, onko naisten sovittaminen pohjimmiltaan miehiseksi osoitettuun abstraktin yksilön malliin mielekäästä tai edes mahdollista. Länsimaisen kulttuurin ristiriitaisuus tekee myös feministisestä keskustelusta moniulotteista ja heterogeenistä. Ristiriita kaksinkertaistuu siten, että pohdittavaksi joutuvat niin feministisen tutkimuksen suhde valtavirtatieteeseen kuin feminismin sisäiset priorisoinnitkin. Feministinen tutkimus ei olekaan yksi ja yhtenäinen vaan monta ja moninainen. (Koivunen ja Liljeström 1996, 11-13.)

Jos feminismissä itsessäänkin on ristiriitaisuuksia, on myös olemassa naisellisen ajattelun, naisten kulttuurin ja naisellisen tietoisuuden traditioita, jotka eivät ole feministisiä. Naisellinen ja feministinen tietoisuus ovat kompleksisessa suhteessa toisiinsa: molemmista kulmista katsottuna naispuolisuus, 'female' on keskellä, mutta feminismille on olennaista myös pyrkimys pois tuosta naispuolisuudesta. Linda Gordon (1988, 30) pohtii naispuolisuuden ja feminismin eroa muun muassa siten, että naispuolisuus on 'me itse', ruumiimme ja sosiaalisesti rakentunut kokemuksemme. Naispuolisuus eroaa feminismistä, joka on kiistanalaista poliittista tulkintaa ja kamppailua, eikä millään muotoa universaalia kaikille naisille.

En osaa enkä oikeastaan haluakaan määritellä (joidenkin) aineistoni tyttöjen tekstejä eksaktisti joko naispuolisiksi tai feministisiksi. Enhän edes tiedä, kuinka tiedostetusti tytöt kirjoittavat "naisasiaa" tai miten he määrittelevät feminismin ja itsensä suhteessa feminismiin. Voihan nimittäin olla, että tytöt kauhistuisivat feministiksi kutsumisesta, mutta silti kirjoittavat niin kuin kirjoittavat: kyseenalaistaen sukupuolta, rooleja, normeja, arvoja ja asenteita.

Voi sitä kauheutta, jos tytöt tappelevat, mutta poikien tappelemista pidetään ihan normaalina. (5)

Naisten salliminen armeijoissa kovien keskusteluiden jälkeen jätti miehet ymmälleen. Kuka hoitaa kotia ja leikkii pikkuvaimoa? (6)

Kirjoittajat pilkkaavat perinteisiä roolidotuksia. Ensimmäisessä esimerkissä voidaan katsoa ironisesti sekä miehiä että naisia, eikä kauhistelijoiden sukupuoli tule selvästi esille. Toisessa taas naureskellaan avoimesti miehille - mikäs nyt eteen kun kotihengetär hääriikin hellan viertä mieluummin tulenjohdossa? Teresa de Lauretisin (1988a) mukaan feminismi määrittelee itsensä poliittiseksi asemaksi, ei niinkään seksuaalipoliittiseksi vaan kokemus- tai arkipoliittiseksi (Mt., 10). Kokemus onkin feminismin perusta: naiset puhuivat keskenään kokemuksistaan, jotka voivat koskea hyvin arkisia asioita. Tästä lähti ajatus sukupuolesta yhteiskunnallisena konstruktiona: kokemuksista puhuminen teki naisille selväksi, ettei naisena oleminen ole pelkkä yksilöllinen tai henkilökohtainen asia. Kokemuksista alkaa reflektointi. (de Lauretis 1988b, 36, ks. myös Jokinen 1991, 126.)

Olipa kyseessä määritelmällisesti sitten feminismi, naispuolisuus, naisellinen tietoisuus tai tietäminen, naisasia, tasa-arvo ideologiana tai vaikka tyttöenergia, löydän tyttöjen teksteistä paljon sellaista uskoa ja jopa (!) iloa omasta sukupuolesta, etten voi olla

kuin tyytyväinen. Ja hiukan kateellinenkin, sillä en muista 16-vuotiaana olleeni läheskään niin varma ja reipas omasta orastavasta naiseudestani kuin jotkut kirjoittajista.

Käsitteistä, joita käytän

Käytän keskeisiä käsitteitäni - aggressiota, aggressiivisuutta, väkivaltaa ja väkivaltaisuutta - kahdella tavalla. Toisaalta ne piirtyvät tarkkarajaisina ja selvinä, erot ja yhtäläisyydet näkyvät selvästi. Toisaalta sotken ja sekoitan ne toistensa kanssa, kiedon niitä yhteen ja revin taas erilleen. Perustelen kahtiajaon aineistollani. Tytöt puhuvat siitä, kuinka väkivallalla ei ole mitään tekemistä sisarustappeluiden kanssa, *siis että me oltas oltu jotkut epänormaalit, väkivaltaset sisarukset*. Ja siitä, kuinka *itse en ole ikinä ollut todellakaan mikään väkivaltainen ihminen - mitä nyt pienempänä pikkusiskon kanssa vähän nujutettiin toisiamme*. Joidenkin mielestä *pojat ovat aggressiivisempia kuin tytöt*, mutta *kuitenkin myös tytöt ovat muuttuneet väkivaltaisemmiksi*. Tai *sitten naiset ovat yleensä aggressiivisempia kuin pojat, mutta me emme näytä sitä niin helposti*.

Aggressio on määritelty psykologisessa kirjallisuudessa usein toisen henkilön tai ympäristön tahalliseksi vahingoittamiseksi tai häiritsemiseksi (esim. Berkowitz 1962). Kirsti Lagerspetz (1998, 22, 26) puhuu aggressiosta toisen yksilön tai ympäristön tahallisen vahingoittamisena tai häiritsemisenä ja/tai tällaiseen toimintaan sisällöllisesti liittyvänä tunnetilana. Väkiältä voi tarkoittaa toisen yksilön ruumiillista vahingoittamista tai pakottamista johonkin vastoin tahtoaan. Tarkoitan väkivallalla useimmiten juuri fyysistä toimintaa ja tästä erotukseksi kirjoitan erikseen henkisestä väkivallasta. Aggressiosta on esitetetty myös ns. frustraatio-teoria, jonka mukaan aggressiota edeltää aina turhautuminen ja tämä turhautuminen johtaa jonkinlaiseen aggression muotoon. Sittemmin tämän teorian loppuosa on hylätty.¹ (Campbell 1993, 9.) Frustraation ei enää ajatella olevan sen enempää välttämätön kuin riittäväkään tila aggression aikaansaamiseksi. Turhautumisen, aggression ja vihan tunteen yhteys voidaan silti ajatella niin, että turhautuminen johtaa usein suuttumukseen, jonka yleinen manifestaatio aggressio on. (Averill 1982, 128-130.)

Aineistoni tytöt puhuvat kuitenkin sekaisin aggressiosta ja väkivallasta, aggressiivisuudesta ja väkivaltaisuudesta. He vieläpä muuttavat käsitystään kustakin termistä

---

¹ Anne Campbell viittaa J. Dollardin, L.W Doobin, N.E Millerin, O.H Mowrerin ja R.R Searsin vuonna 1939 ilmestyneeseen teokseen Frustration and Aggression. Frustraatio-teorian loppuosa hylättiin jo vuonna 1941 N. E Millerin artikkelissa "The Frustration-Aggression Hypothesis" .

kesken kirjoituksensa. En katso tarpeelliseksi ”korjata” tyttöjen käyttämiä käsitteitä ”oikeiksi”, vaikka joskus lukeminen tai lukemansa ymmärtäminen voi olla hieman hankalaa. Esimerkiksi fenomenologisen tutkimustavan lähtökohtana ovat yksilön subjektiiviset kokemukset jokapäiväisestä elämismaailmastaan (Schutz 1982, 16). Haluan siis säilyttää tavallaan harhaankin johtavat kirjoittajien henkilökohtaiset ymmärrykset ja käsitykset sellaisinaan. Esimerkiksi kirjoittajille antamassani ohjepaperissa kysyin ovatko he harrastaneet aggressiivisia lajeja, mutta osa tytöistä kirjoitti silti väkivaltaisista lajeista. Käytän myös itse analyysissäni väkivallan ja aggression käsitteitä limittäin. En näe tärkeänä sanojen rajoja, vaan sitä mistä ja miten tytöt puhuvat, kun he puhuvat aggressiosta ja väkivallasta.

Käyttämieni käsitteiden määrittelyssä minua ohjaa tieteenalani, sosiologia. Eikä pelkästään hyvässä, sillä tulen varmasti sulkeneeksi pois toisten tieteenalojen toisenlaisia määrittelyjä. Psykologit Peter Marsh ja Anne Campbell (1982, 2) huomioivat toimittamansa *Aggression and Violence* teoksen esipuheessa tiukkojen tieteenalajakojen hedelmättömyyden: tuloksena on vain kapeita teoreettisia ja metodologisia lähestymisyhteyksiä, jotka epäonnistuvat juuri laajemman perspektiivin puutteessa. Tunnustan tässä kohdin oman vajavaisen tietämykseni psykologian alalta, mutta toisaalta uskon aggression ja väkivallan olevan varsin relevantteja tutkimusalueita myös sosiaalisilla ja sosiologisilla painotuksilla.

Marsh ja Campbell (1982, 4) ovat eritelleet eri tieteenalojen käsityksiä aggressiosta: etologia näkee aggression evolutionaarisena prosessina, genetiikka painottaa ihmisen biologisia perintötekijöitä ja fysiologia neuro-psykologisia mekanismeja. Kulttuuri-antropologiassa korostetaan kulttuurista kehitystä, sosiaaliantropologiassa ja makrososiologiassa sosiaalipolittisia rakenteita. Mikrososiologia tarttuu aggressiossa erityiseen sosiaaliseen/alakulttuuriseen ja sosiaalipsykologia yksilölliseen sosiaalisissa konteksteissa. Psykologiassa taas puhutaan sisäistetystä ’itsestä’. Myös psykologi Kirsti Lagerspetz pohtii erilaisten aggressiokäsitysten esittäjien tietämättömyyttä muiden kuin oman alansa tutkimuksista. Hän itse tarkoittaa aggressiolla sellaista käyttäytymistä, johon voi liittyä joko tahallinen ympäristön vahingoittaminen, sisäinen aggressiotila tai molemmat. (Lagerspetz 1977, 9.)

Aggressiot voidaan määritellä myös vihan manifestaatioksi käytöksessä, hyökkäävyydeksi ja väkivaltaisuudeksi, jolloin viha ja aggressiivisuus ovat suhteessa toisiinsa kuten pelko ja pakeneminen (Averill 1982, 14, ks. myös Nykyri 1998, 11). Oma käsityk-

seni aggressiosta nojaa koko painollaan Tuija Nykyrin (1998, 11) ajatukseen vihan, aggression ja väkivallan yhteenkietoutumisista prosesseina, ilman että ne määriteltäisiin toisensa poissulkeviksi. Kierrän vihan tunteena kuitenkin selvästi kauempaa, sinnittelen joskus jopa viileän etäisesti, välttelen puhumasta tunteista ja temmellän vain fyysisissä ilmaisuissa, ikäänkuin ne vain itsestään sen kummemmin tunteilematta (!) tapahtuisivat - vaikka kuitenkin kyse on juuri tunteista. Suuttumuksen, vihan ja aggression yhteyttä on tarkasteltu myös siten, että nimenomaan suuttumus on osoitus aggressiosta (Björkqvist ym. 1990, 6).

Erottelen suoran ja epäsuoran aggression. Suora aggressio ilmenee useimmiten fyysisenä toimintana, äärimmillään toisen ihmisen pahoinpitelemisenä tai tappamisena, lievimmillään vaikkapa olutuopin kaatamisena toisen päälle. Epäsuoraa aggressiota ovat ilkeämielinen juoruilu, toisen jättäminen seuran ulkopuolelle tai nimettömien kirjeiden kirjoittelu (Lagerspetz ym. 1989, 16-25). Mutta millaisen aggressiivisuuden laatikkoon mahtuu seuraava aineistoesimerkki:

Jos vituttaa niin että voisin repiä jonkin sydämen irti paljain käsin lähden lenkille ja juoksen kunnes olen liian väsynyt edes ajatellakseni koko asiaa. Jos tilanteesta ei heti voi poistua lenkille teen mielikuvaharjoituksen: katselen ihmistä joka sillä hetkellä saa minut raivon partaalle ja kaivan sen sydämen esille ajatuksissani. Kehenkään ei satu ja mä kestään tilannetta vähän pidempään. (10)

Jos tulkitsen kirjoittajan tarinan todeksi, olisi kai kyse äärimmäisen julmasta, raakalaismaisesta väkivallasta. Mielikuvan ja toden ero on selvä, mutta itse hätkähdin jo pelkästä kuvitelmasta. Pohdin erilaisten aggressioiden määrittelyä tarkemmin luvussa *Henkinen väkivalta* ja mielikuvien ja toden suhdetta luvussa *Aggressiopuhe*.

Koko työtä koskevan tila -jäsenyyksen lisäksi käytän tekstissäni muulloinkin tilan käsitettä. Tarkoitan toisinaan konkreettisia, ”oikeita” ja ”todellisia” tiloja tai paikkoja. Toisinaan hahmottelen metaforia ja -nymioita, kuljeskelen vertauskuvallisesti vaikkapa feminiinisissä ja maskuliinisissa tiloissa. Tila tulee minua vastaan tai oikeammin sulkee sisäänsä varsin usein, jopa silloin kun en kuvitellut sitä näkeväni. Jollain lapsenomaisella

tavalla minusta on myös hauska ”keksiä” tiloja, rakennella kattoa ja pystytellä seiiniä. Ja sitten hajottaa kaikki säpäleiksi! ²

Aineistosta

Valitsin aineistotyypiksi kirjoituspyynnöllä hankitut tekstit kahdesta syystä (kirjoituspyyntö liitteenä). Ensimmäiseksi vain yksinkertaisesti koin tekstin jotenkin haastattelua läheisemmäksi ja - myönnettäköön - helpommaksi tavaksi hankkia aineisto. Tekstit tuntuvat edelleen onnistuneelta valinnalta, mutta helppouden kuvitelma on osoittautunut todellakin pelkäksi kuvitelmaksi. Valmiita tekstejä ei voi enää muuttaa, en voi kysyä lisäkysymyksiä tai tehdä tarkennuksia. Olen täysin sen armoilla, kuinka kirjoittajat ovat minut ja toivomukseni tulkinneet ja mitä he ovat halunneet minulle kertoa. Tästä syystä jännitinkin kovasti itse kirjoitustilannetta, jonka sain järjestää syksyllä 1997 erääälle äidinkielen ja kirjoittamisen opiskeluryhmälle keskisuomalaisessa lukiossa. Kirjoittajia oli 15 ja he olivat 16-18-vuotiaita lukion 1., 2. ja 3. -luokkalaisia tyttöjä (numero suoran lainauksen perässä viittaa aineistojärjestykseen). Kirjoitusaikaa tytöillä oli kaksi oppituntia, mutta pohdin kovasti etukäteen miten vakuuttaisin tytöt siitä, että minulle voi luottamuksellisesti kirjoittaa juuri siitä ja siten kuin itse haluaa niiden muutaman minuutin aikana, jotka ohjepapereiden jakamiseen ja alkuesittelyyn kului. Onneksi onnistuin. Useimpien kirjoittajien teksteissä nimittäin kiiteltiin mielenkiintoisesta aiheesta ja siitä, että kerrankin joku kuuntelee nuoren naisen mielipidettä.

Toinen perusteluni tekstiaineistolle on ajatukseni itse kirjoitetun tekstin ”aitoudesta”. Vaikka olinkin antanut aihepiirit ohjepaperissa, painotin, että niistä voi valita yhden tai useampia kiinnostavia. Tällä tavoin myös testasin omia käsityksiäni nuorten naisten suhteesta väkivaltaan ja aggressioon: mitä jos olinkin valinnut aivan väriä aihealueita ja jättänyt jotakin tärkeää huomioimatta? Toisaalta tytöt olivat niin kilttejä, että esimerkiksi kirjoittivat median ja väkivallan suhteista, vaikka en ollut tajunnut sitä kysyä. Tekstejä lukiessani tunnen välillä itseni myös tirkistelijäksi, sillä toisinaan tytöt kirjoittivat kuin päiväkirjalleen. Anonyyminä kirjoittaminen on tehnyt toisista hyvinkin avoimia, vaikka jotkut omalla nimelläänkin kirjoittaneista kertovat varsin rohkeasti kokemuksis-

---

² Purkamisen ja rakentamisen metaforia käytetään yleisemminkin tieteessä. Esimerkiksi feministinen ajattelu on pyrkinyt purkamaan yhteiskunnassa vallitsevia ajattelutapoja ja valtarakenteita sekä ns. valtavirtatieteen totuuksia. Purkamiensa rakenteiden tilalle feministinen teoria on pyrkinyt rakentamaan uutta, vaihtoehtoisia ajattelun ja toiminnan lähtökohtia ja käytänteitä. (Koivunen ja Liljeström 1996, 13.)

taan. Tunsin jonkinlaista ylpeyttä esimerkiksi lukiessani kirjoitusta, joka alkaa sanoilla ”Hei Marianne!” ja päättyy onnentoivotuksiin gradulleni: olin siis onnistunut herättämään luottamusta. Nyt tyttöjen tekstejä tulkitessani toivon kovasti, että olen myös heidän luottamuksensa arvoinen.

Käyttämäni aineistonkeruutapa voidaan luokitella teemakirjoittamiseksi. Teematisessa kirjoittamisessa kirjoittajat osallistuvat varsin aktiivisesti ja sitoutuneesti tutkimusprosessiin tuottamalla tutkijan heille antamasta aiheesta monipuolista, kirjoitettua tietoa. Teemakirjoittamisen etuina ovat aineiston käsittelyn suhteellinen helppous ja se, että kirjoittamalla kertominen tuo usein näkyviin kirjoittajan omat, tutkijan suhteellisen vähän vaikuttamat kognitiiviset jäsennykset tutkimuskohteesta. Intiimien ja arkaluontoisten asioiden kirjoittaminen voi olla helpompaa kuin haastattelussa niistä suullisesti kertominen. (Apo 1995, 173-176.)

Joissain yhteyksissä on nähty ongelmallisena kirjoittamisen väitetty epäautenttisuus verrattuna haastatteluihin. Tämä perustuu uskomukseen vain hyvien kirjoittajien valikoitumisesta tutkimusaineiston tuottajiksi. Kritiikki on kuitenkin yhtä hedelmätön kuin väite, että vain hyvät puhujat valikoituvat haastateltaviksi ja siitä syystä tuottavat väärää ja epäaitoa tietoa. (Apo 1995, 177-179.) Oman aineistoni tuottajina oli lukion äidinkielen ja kirjoittamisen ryhmä, joten hyvin kirjoittavia löytyy useita. Edelliseen viitaten kiinnostus kirjoittamiseen ei kuitenkaan tee heistä epäkompetentteja tutkimuksen kannalta. Jos olisin kirjoittanut vähemmän kirjoittamiseen orientoitunutta ryhmää, esimerkiksi satunnaisesti valittuja lukiolaisia tai vaikkapa ammattikoululaisia, olisi aineistoni varmasti *erilainen*, mutta ei parempi tai huonompi eikä siis myöskään aidompi tai epäaidompi.

Ensimmäinen tila: SUKUPUOLI

Sukupuoli aggressiossa ja väkivallassa

Aggression ja väkivallan tutkimuksessa on useimmiten keskitytty vain miehiin. Naisen aggression marginalisointi on useimmiten perusteltu sillä, että vain harvat naiset käyttävät suoraa aggressiota. Shirley Weitz kirjoitti vuonna 1977, ettei naisellinen/naisen aggressio ole toki täysin tuntematonta ja että itseasiassa monilla eläinlajeilla esiintyy ”äidillistä” aggressiota usein jälkeläisiä puolustettaessa. Kaikesta huolimatta miehet ovat

selvästi ”johdossa” siinä mikä koskee fyysistä aggressiota ja kulttuurisesti rakentunutta/rakennettua aggressiota. (Weitz 1977, 22.) Naiseus siis assosioidaan väkivallattomuuteen ja epäaggressiivisuuteen. Jeanne H. Blockin (1984, 1) mukaan sukupuoli-identiteetti muodostuukin ensisijaisesti siitä, miten määritellään ei-miehekäs ja ei-naisellinen, siis epämiehekäs ja epänaisellinen. Sukupuoli-identiteetin omaksuminen edellyttää ymmärrystä siitä, miten yhteiskunta erottelee tiettyyn sukupuoleen kuuluvat ominaisuudet.

Myös Ruth Hartleyn (1959) mukaan miehet oppivat yleensä ensin sen, mitä he miehinä eivät saa olla, ja vasta sitten, mitä voivat olla (Hartley Badinterin 1993, 57 mukaan). Ihmisen identiteetti koostuu lähinnä kahdesta eri puolesta: omasta käsityksestä omasta itsestä ja ulkomaailman käsityksestä itsestä ja identiteetin kehitykselle on tärkeää tunne itsestä ainutlaatuisena sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä. Jaana Lähteenmaa ja Sari Näre (1992) näkevät tyttöjen sosialisointin ja identiteetin rakentumisen keskiössä seksuaalisuuden. Olennainen ero naisten ja miesten välillä onkin se, että miehet määritellään toimintansa, naiset seksuaalisuutensa kautta. (Mt., 13.) Sukupuolittuneen identiteetin rakentumiseen liittyy siis käsityksiä naisille ja miehille sopivasta käyttäytymisestä. Aggressio ja väkivalta voidaan lukea tämän rakentumisprosessin osaksi siten, että naisiin yhdistetty epäaggressiivisuus ja miehiin kiinnitetty väkivalta kuvastavat yleisemminkin toimijuuden sukupuolittumista.

Maskuliinisuuden ja väkivallan välille kirjoitettu yhtäläisyysmerkki ei kuitenkaan estä sitä, että naiset osaavat käyttäytyä ja myös käyttäytyvät väkivaltaisesti. Naisten ja miesten väkivalta on kuitenkin haluttu erottaa toisistaan esimerkiksi aggressiivisen käyttäytymisen päämäärän perusteella. Martti Grönfors (1994, 66) lukee väkivaltatutkijoita Anne Campbellia ja Steven Munceria (1994, 332-351) seuraavasti: ”Miesten väkivaltaa, erotuksena naisten väkivallasta, onkin ensisijaisesti luonnehdittava instrumentaaliseksi väkivallaksi; väkivaltaan turvaudutaan tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä tavoitteet ovat konkreettisia asioita, kuten taloudellisen hyödyn tavoittelua, tai pyrkimyksenä voi olla hyväksynnän, statuksen tai muun ei-konkreettisen päämäärän saavuttaminen. Naisten väkivalta, joka ainakin tilastollisesti on paljon vähäisempää kuin miesten, olisi pääasiallisesti ekspressiivistä, joka tarkoittaa, että väkivallalla sinänsä ilmaistaan jotakin tärkeätä, kuten esimerkiksi epätoivoa tai frustraatiota. Naiset tällöin turvautuvat

väkivaltaan sinänsä ja sillä voidaan kenties purkaa jotakin sellaista, jota ei muulla tavoin voi ilmaista”.³

Grönfors tulkitsee Campbellia ja Munceria siis siten, että naisten väkivalta olisi pääasiallisesti ekspressiivistä. Asia on mielestäni hieman monimutkaisempi, sillä Campbellin ja Muncerin (1994) artikkelissa miesten ja naisten *kokemukset* omasta aggressiivisuudestaan eroavat toisistaan. Haastatelluista mies kertoi haluavansa saavuttaa väkivallalla itsekunnioituksensa, nainen taas koki väkivaltaisuuksensa itsekontrollin menetyksenä. Myös teoksessaan *Men, Women and Aggression* Campbell (1993, 1) puhuu erityisesti siitä, miten naiset *itse* mieltävät aggressiivisuutensa juuri kontrollin menetyksenä, eivätkä oman itsen hallintana ja muiden kontrolloimisena kuten miehet. Mielestäni on eri asia, määritelläänkö naisten aggressiivisuus ja väkivalta ulkopuolelta juuri ekspressiivisenä vai tuntevatko naiset (myös) itse niin. Toisaalta kyse on kehästä: naiselle itselleen väkivalta voi todella olla osoitus viimeisimmänkin itsekontrollin rippeen menetyksestä, mutta toisaalta väkivallattomuus ja epäaggressiivisuus ovat annettuja naiseuden normeja. Naisten itsemäärittely ja määrittelyksi tuleminen suhteessa aggressioon voivat siis olla erillisiä, mutta samalla toisiinsa kietoutuneita.

Aggression ja väkivallan sukupuolittuneisuudesta voidaan sanoa olevan kyse myös hysteriassa ja sen määrittelyssä vain naisten ominaisuudeksi. Elaine Showalter (1985) tutki psykiatrisen sairauden kulttuurisia kuvia historiallisesti ja huomasi, että hulluus visualisoidaan pääasiallisesti feminiiniseksi. Nainen esitettiin miestä useammin mielisairauden mannekiinina niin aihetta koskevissa maalauksissa kuin oppikirjakuvauksissakin. Joissakin feministisissä yhteyksissä on kuitenkin haluttu nähdä naisten hysteria eräänlaiseksi feministiseksi protestiksi patriarkaalista lääketiedettä vastaan. Showalter varoittaa silti liiaksi romantisoimasta hulluutta, sillä tietoisesti toteutetun vallankumouksellisuuden sijasta kyse on ollut ehkä enemmänkin vallattomien naisten epätoivosta. Historiallisen tutkimuksen ei tulisi sen enempää romantisoida hulluutta kuin hyväksyä essentialistista naiseuden ja hulluuden yhtäläistämistä.

Toisaalta asiat eivät ole vielä aivan kohdallaan: arkikielellä hysteeriseksi määrittelyä on varmasti kokenut jokainen nainen. Nalkutuksen käsite voidaan luokitella samaan kategoriaan, jossa naisten negatiivisten tunteiden ilmaisu mitätöidään puhumalla

---

³ Turhautuminen, frustraatio on minusta saanut mielenkiintoisen feminiinisen leiman (vrt. s. 10 Campbellin siteraukseen frustraatio-teoriasta). Myös Betty Friedan (*Naisellisuuden harhat*, 1967) on tarkastellut turhautumista tutkimalla amerikkalaisia kotiäitejä, joissa frustraatio kuitenkin vain harvoin aiheuttaa aggressiivisuutta.

esimerkiksi nalkuttavista akoista tai hysteerisistä ämmistä. Kielellinen alentaminen toimii varsin tehokkaasti - se laimentaa (vihar)tunteen ilmauksen naurettavaksi ja turhaksi.

Naiset haluavat purkaa vihansa puhumalla eli sillä, jota miehet sanovat nalkuttukseksi. Aggressiot kasaantuvat yleensä helpommin naisilla, koska meillä on tarve puhua. Kun nainen räjähtää, leikki on kaukana. Tällöin mies ei kestä kuunnella tai väistellä lentäviä lautasia ja tietysti suuttuu. Lähtee pois katsoen ”sinä-olet-nainen-et-sinä-saa-olla-tuollainen” -ilmeellä tai vastaa takaisin samalla mitalla. Naisten on kestävä miesten oikut, mutta toisinpäin tämä ei toimi. (6)

Väkivallan instrumentaalisuutta tai ekspressiivisyyttä ja niiden suhdetta sukupuoleen on dikotomisoitu varsin herkästi. Naisten ja miesten väkivalta ja aggressiivisuus halutaan nähdä toisistaan eroavina, mutta myös niin, että miehen väkivalta on ”oikeampaa” väkivaltaa kuin naisen. Väkivaltatutkimuksessa on usein käytetty sellaisia menetelmiä, että suora, hyökkäävä aggressio tulee niissä selvemmin esiin kuin epäsuora ja puolustava (Lagerspetz ym. 1989, 16). Tällöin naisille ominaiseksi mielletty epäsuora aggressio on jäänyt vähemmälle huomiolle, mutta myös naisten suora aggressio on sen eittämättä tilastollisen vähyyden vuoksi työnnetty marginaaliin (ks. Rikollisuustilanne 1995-1996, 106-116). Epäsuoraa aggressiota on siis ollut hankalampi tutkia kuin suoraa ja naisten suora aggressio on ollut aiemmin kenties vain poikkeavuussosiologiselta kannalta kiinnostavaa. Johtopäätökset naisten väkivallan ekspressiivisestä luonteesta ovatkin tulosta miesten aggressiivisuuden ja väkivallan tutkimuksesta.

Tilastot saavat tukea myös omalta aineistoltani: useat tytöistä ovat varsin vähän tekemisissä suoran väkivallan kanssa.⁴ Omakohtaisen kokemuksen puute voi jopa vaikeuttaa kirjoittamista aiheesta. Myös oman itsen kontrollointi on toiminut niin, ettei ”mieliteosta” huolimatta ole ryhdytty tositoimiin.

Elinpiirini ei ole koskaan kuulunut fyysistä väkivaltaa. Siitä minulla ei ole kokemuksia siis lainkaan. (1)

...itse ole käynyt kehenkään käsiksi, vaikka joskus onkin mieli tehnyt. (3)

Mulle on toisaalta aika vaikea kirjoittaa tästä, koska itse en ole ikinä ollut to-dellakaan mikään väkivaltainen ihminen. (4)

---

⁴ Yleisemmin naisten kokemukset väkivallasta näyttäytyvät hieman toisessa valossa luvussa *Naisiin kohdistuva väkivalta*.

Sari Näre (1992) näkee autonomisuuden edellytyksenä aktiivisuuden omien rajojen, itsen ja ympäristön suhteen. Rakentava aggressio, tunneimpulssien ja mielikuvien ilmaisu vuorovaikutuksessa turvallisen ympäristön kanssa edesauttaa minuuden kehitystä ja on siten autonomisuuden kehittymisen eräs ehto. Rajat aggression ilmaisussa tulevat tytöille nopeammin vastaan kuin pojille. Liian ahtaat rajat vaikeuttavat oman tahdon ja itsenäisyyden rakentumista ja toisaalta liian väljät rajat eivät tue kehitystä, varsinkaan empatian kehitystä. (Mt., 27.) Simone de Beauvoirin (1980) mukaan noin kolmentoista vuoden ikäisinä pojat käyvät todellisen väkivallan oppinsa ja juuri tämän ikäisenä pojan aggressiivisuus, vallanhimo ja uhmakkuus kehittyvät. Samanikäiset tytöt taas joutuvat heittämään hyvästit viltteille leikeille, etenkin väkivaltaan ei saa turvautua. Väkiältä on de Beauvoirille todellinen todiste siitä, että ihminen on oma itsensä, hallitsee omat intohimensa ja oman tahtonsa. (Mt., 187-188.) De Beauvoirin käsitystä väkivallasta voisi tulkita tietyllä tapaa *miehiseksi*, väkiältä on osoitus vallasta ja kontrollista. Naisten ja miesten erilaista suhtautumista aggressioon ja väkivaltaan tarkastellut Anne Campbell (1993, 1) puhuu ”naisellisesta” tavasta suhtautua aggressiivisuuteen päinvastoin juuri kontrollin ja itsekurin menetyksenä. Myös eräissä psykologisissa tutkimuksissa on havaittu naisten kokevan aggressiosta enemmän syyllisyyttä ja ahdistuneisuutta kuin miesten (Frodi ym. 1977 Lagespetzin 1989, 5 mukaan).

Mutta onko naisen väkiältä sitten todella osoitus ”vain” turhautumisesta, epätoivoisesta kontrollin menetyksestä ja hysteriaista? Ja miehen nyrkkitappelu biologisesti välttämätöntä oman kunnian tai vaikkapa tyttöystävän puolustamista, maskuliinisuuden ”luonnollista” ilmenemistä, päämäärätietoista, instrumentaalista väkivaltaa? Luolamiesajattelu on ainakin minusta miesten kohtuutonta aliarvioimista, mutta toisaalta kulttuurisena konstruktionakin väkiältä puetaan mieluummin miesten pukuun. Stereotypioihin on helppo taipua, kyseenalaistukset vaativat aina paljon päänvaivaa. Rakentamalla ilmiön ympärille sopivan laatikon, sitä pystyy mukavasti katselemaan ulkopuolelta - objektiivisesti?

Naisten jättäminen marginaaliin väkivaltakeskustelussa ei paradoksaalisesti aina tarkoita miesten tai maskuliinisuuden erityistä huomioimista. Se, että puhutaan miehistä ja miesten väkivallasta niin, että näitä käsityksiä voidaan soveltaa myös naisiin, tekee analyysistä epätarkan. Martti Grönfors (1994, 63) uskoo, että väkivallan selityksen tärkein muuttuja, ainakin karkeistetusti, on juuri mies. Grönfors pitää väkivaltatutkimusta sukupuolisesti epäsensitiivisenä eli miestä tai mieheyttä ei tuoda tarpeeksi esille (vrt.

Eichler 1988, 6). Oma näkemykseni sukupuolisesta epäsensitiivisyydestä väkivaltatutkimuksessa on toinen, sillä minusta olennaisempaa on se, että naiset ovat pitkään jääneet lähes kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Margrit Eichlerin (1988) käsitteistä valitsen siis ennemminkin androsentrisyyden, joka tarkoittaa mieskeskeistä näkulmaa, maailman hahmottamista miesnäkökulmasta. Toinen vaihtoehto käsitteeksi on yli-yleistäminen, jolloin tutkimus käsittelee vain toista sukupuolta, mutta siitä saa sen käsityksen, että tarkastelussa olisivat olleet mukana molemmat sukupuolet. (Mt., 5-6, 19.) Olen Grönforsin kanssa siis samaa mieltä siitä, että sukupuoli olisi nostettava merkitykselliseksi väkivallan tutkimuksessa, mutta tarkastelussa minusta olisi syytä huomioida *molemmat* sukupuolet eroineen ja yhtäläisyyksineen.

Anne Campbell (1982) näkee naisten aggression tutkimuksen vähyydelle kaksi mahdollista syytä. Ensiksikin voimakas arkiuskomus siitä, että aggressiivisuus on naisessa perin harvinaista ja toiseksi se, että akateeminen tutkimus on ollut perinteisesti miesvaltaista, ovat Campbellin mukaan edesauttaneet naisen aggression marginalisointia. (Mt., 137.) Väkivallan selitysmallit pohjaavat usein vaihtoehtoisesti joko biologiaan tai kulttuuriin. Biologiset selitysmallit ovat saaneet yhä enemmän väistyä kulttuurisesti konstruoidun väkivallan tieltä, mutta usein usko väkivallan maskuliinisuuteen ja maskuliinisuuden väkivaltaisuuteen pysyy kaikesta huolimatta. Naisten näkökulmasta tällainen kehitys ei kenties ole kehitystä laisinkaan, (biologinen) ilmiö on vain saanut uudet (kulttuurin) vaatteet.

Väkivalta sisältää lähes aina ja ainakin kaikissa moderneissa yhteiskunnissa ajatuksen ongelmasta. Aggressiivinen käyttäytyminen on ongelma, joka tulee ratkaista tai ainakaan siihen ei tulisi rohkaista. Robin Fox (1982) esittääkin melko poikkeavan ajatuksen uskoessaan, että väkivalta on ihmiselle ongelma vain siksi, että ihminen itse tekee siitä ongelman. Fox vertaa rohkeasti luontoon todetessaan, ettei leijonalla ole ongelmia sen enempää syömisen, tappamisen tai lisääntymisenkään suhteen, joista kaikista ihminen löytää ongelmia ongelmien perään. Väkivallan problemaattisuus syntyy ihmisen tavasta kyllästä se merkityksillä. (Mt., 10, vrt. Lagerspetz 1990, 15-43.) Foxin vertaus leijonan käsityksiin (!) tappamisesta tuntuu melko kaukaa haetulta, mutta toisaalta väkivallan ongelmallisuuden syntyminen juuri erilaisten merkityksellistämisen vuoksi kuulostaa jo pätevämmältä. Olennaista väkivallan problemaattisuuden tarkastelussa ovat minusta kuitenkin erilaiset vallan epätasaiseen jakoon liittyvät kysymykset, jolloin väkivalta ongelmana ei riipu pelkästään siitä, että me sanomme sen olevan ongelma. Kyse on kai kui-

tenkin laajemmista eettisistä ja moraalisisista kysymyksistä, joissa pohditaan vallan ja väkivallan käyttäjäksi tai uhriksi päätyminen syitä.

Martti Grönforsin (1994, 63-66) mukaan väkivalta sinänsä ei ole ongelma, on vain osattava olla väkivaltainen oikealla tavalla, siis siten, ettei aiheuta paheksuntaa tai yhteiskunnallista puuttumista. Grönfors näkeekin väkivallan abnormaalistamisen eikä väkivallan itsensä ongelmana, josta tulisi pyrkiä eroon. Väkivallan epänormaaliutta ovat tukeneet kolme selitysmallia, joista ensimmäinen pitää väkivaltaa biologisena, hormonaalisena tai muuna vastaavana fyysisenä häiriönä, toinen persoonallisuuden häiriönä ja kolmas seurauksena normaalin sosiaalistamisprosessin epäonnistumisesta. Väkivalta on Grönforsin mukaan seksuaalisuuden kaltainen normaali osa miehisyyttä. Miehin väkivalta on eräänlainen väkivallan potentiaali, josta miehen on opittava ulos tai ainakin kanoivoimaan se hyväksytysti. Esiintyessään miesten väkivaltaa olisi siis luonnehdittava instrumentaaliseksi, tiettyihin väkivallan ulkopuolisiin tavoitteisiin pyrkiväksi toiminnaksi. Sen sijaan naisten väkivalta on useimmiten ekspressiivistä, väkivaltaa väkivallan vuoksi. (ks. Campbell & Muncer 1994.) Tässäkin muuten perinteisiä väkivaltakäsityksiä rikkovassa ajattelutavassa väkivallan hyväksyminen osaksi normaalia yhteiskuntajärjestystä rajoittuu siis jälleen vain toiseen sukupuoleen.

Aineistoni tytöt eivät allekirjoita halua käyttäytyä väkivaltaisesti vain väkivallan itsensä takia. Pikemminkin pojat ”lähtee kaupungille vaan sen takia että pääsis hakkaamaan jotain ihmistä” (4). Kuitenkin juuri tyttöjen ekspressiivinen väkivalta saa jyrkimmän tuomion. Riitaa syyttä suotta haastavat tytöt ovat ”hulluja”, mutta toisaalta:

Usein myös ”kiltitkin” työt tulevat aggressiivisiksi juotuaan väkeviä, mikä on perin huvittavaa...! (8)

No useimmiten väkivaltaa syntyy, kun ollaan humalassa. Tiedän tyttöjä jotka tulevat humalassa aggressiivisiksi. (15)

Naisen aggression tai humalan huvittavuus on erilaista kuin miehisen remuamisen komiikka. Kimberley H. B Cook (1992) tutki Margaritan saarella elävien naisia, joilla aggressiota pidetään osana normaalia sukupuoliroolin mukaista käyttäytymistä. Tällaisesta länsimaisittain epätavallisesta suhtautumistavasta ja kulttuurista huolimatta naisten kadulla tapahtuvia niin verbaalisia kuin fyysisiäkin yhteenottoja seurasi usein *huvittunut* yleisö. (Mt., 149-162.) Sukupuolen merkitys korostuu erityisesti kahden ”pahan” liitoissa, jolloin humalainen ja aggressiivinen nainen on tuplasti epäsovinnainen (vrt. ruma ja aggressiivinen s. 72). Käsitukset naiseudesta ja oletukset naisen ruumiin sopivasta käyttäytymisestä

tymisestä merkitsevät jo pelkästään humalaisen naisen ”epänaiselliseksi”, jos naiseus ja naisellisuus tarkoittavat seksuaalisen viehätysvoiman maksimoimista. Miehellä ”kunnon känni” voi sen sijaan olla miehuuskoe. (Nykyri 1996, 109.) Keskenään vaikkapa naisesta tappelevat, humalaiset miehet naurattavat ja saavat jopa toisilta miehiltä hyväksynnän. Nujakoivat naiset huvittavat hekin, mutta myös säälistävät ja ehkä pelottavatkin. Naisen maine on paljon hauraampi kuin miehen, jota eivät samalla tavoin haperra lukuisat seksisuhteet, kapakkatappelut tai viikonloppuhumalat. Miehen maine pysyy tai muuttuu, naisen menee.

Tyttöjen on oltava huolellisempia siitä, minkä kuvan he antavat muille. (6)

Yhtäkaikki naiseus ja väkivalta eivät helposti löydä toisiaan. Tytöt pohtivat kirjoituksissaan naiseuden ja aggression kompleksista suhdetta ja ylipäätään naiseuden ristiriitaisuuksia. Päivi Honkatukian (1997) väitöskirjaansa haastattelemat helsinkiläiset tytöt kamppailivat myös väkivallan merkitysten viidakossa. Yhtäältä omaa seksuaalisuutta voitiin puolustaa tappelemalla (jotkut työistä olivat kertoneet lyöneensä heitä huoritellutta poikaa), mutta toisaalta (toisten) tyttöjen väkivaltaisuutta pidettiin naurettavana ja lapsellisena. (Mt., 14-23.) Ekspressiivisen väkivallan tuomittavuus ei kuitenkaan estä turvautumista nyrkkeihin silloin kuin tarve vaatii. Ystävien ja itsen puolustaminen, raiskaus- tai pahoinpitely-yrityksen estäminen väkivallalla ovat ainakin nuorille naisille ja ainakin puheessa sallittuja.

En ole itse käyttänyt fyysistä väkivaltaa, mutta käyttäisin puolustaessa itseäni tai kavereita. (15)

”Miehinen” oman kunnian puolustaminen ja väkivallalla esimerkiksi solvaamiseen vastaaminen eivät nekään ole aivan vieraita. Esimerkiksi ”vittuilemaan” tyttö kai perinteisesti vastaisi ”vittuilemalla” samalla mitalla takaisin, mutta nykyajan nuori nainen saattaa myös ottaa suoran aggression keinot käyttöönsä.

Itse en mielestäni ole muita väkivaltaisempi, mutta jos joku tulee ”vittuilemaan” ja aikoo itekin hakata niin en ihmettelisi, jos minunkin kädet nyrkkiin menisivät. (8)

Viimeksi olen varmaan lyönyt yhtä jätkää, poikakaverini kaveria. Me oltiin molemmat varsin humalassa ja se on yhtä peräänantamaton mielipiteissään kuin minäkin, joten olimme väitelleet ja inttäneet monen monista aiheista jo varmaan pari tuntia. Oltiin sitten parvekkeella ja jotain siinä taas intettyämme

se sanoi poikakaverilleni jotain tyyliin ”et oo oikein kouluttanut eukkoas kunnolla” ja mä löin sitä poskelle. En kovaa kun ei se sitä tosissaan sanonut mutta löin kuitenkin. En mä siinä tilanteessa edes ois sitä halunnu satuttaa mutta kun jotain piti tehdä. (10)

Väkivaltatutkimusta leimaavat monet vankat uskomukset, esimerkiksi ajatus siitä, että on olemassa erityistä ”miehistä” aggressiivisuutta ja erityistä ”naisellista” aggressiivisuutta. Esimerkiksi juuri väkivallan jaottelu instrumentaaliseen ja ekspressiiviseen tai puhuminen epäsuorasta ja suorasta aggressiosta ovat kategorisointia, jonka uskotaan auttavan ymmärtämään paremmin väkivallan syntyä ja näin ollen myös ennaltaehkäisemään sitä. Toisaalta tällaiset jaottelut voivat vain vahvistaa sellaisia (sukupuoli)stereotyyppioita, jotka juuri estävät näkemästä väkivallan ydintä: vallan ja väkivallan itsensä epätasa-arvoista jakautumista. Joudun itsekkin pohtimaan miten käyttää tällaisia kahtiajakoja siten, etten tule vahvistaneeksi niitä rakenteita, joita toivon purkavani.

Kirsti Lagerspetz (1989, 5) on tarkastellut erilaisia väkivalta- ja aggressiotutkimuksia ja kirjallisuuskatsauksia. Yksi tulos näiden kirjallisuuskatsausten perusteella oli se, että miehet käyttivät fyysistä aggressiota enemmän kuin naiset. Monissa tutkimuksissa miehet olivat myös verbaalisessa aggressiossa naisia hanakampia, kun taas toisissa tutkimuksissa verbaalinen aggressiivisuus oli miehillä ja naisilla samalla tasolla. Näiden tutkimusten perusteella verbaalista aggressiota ei siis voida pitää naisten erikoisalueena.

Olen toisinaan pohtinut myös naisten suoran aggression seurauksia eli millaista jälkeä naisen nyrkki tekee verrattuna miehen lyönteihin. Monet naiset kai kuitenkin suutuksissaan ainakin joskus läpsivät, vetävät avokämmennellä kasvoihin tai takovat nyrkkejään miehensä rintakehään? Seuraukset ovat yleensä fyysisesti varsin vähäiset, ainakin jos nainen on miestä pienikokoisempi. Sen sijaan *määrällisesti* tällaisesta aggressiivisuudesta voisi saada mielenkiintoisia tilastoja - jos tällaisia tekoja jotenkin rekisteröitäisiin. Suoruus ja epäsuoruus aggressiossa ei siis ole määritelty pelkästään keinojen ja tarkoitusten vaan myös seuraustensa mukaan. Naisen selvästi suora aggressiokin liudentuu jonnekin välille vähäisen vaikutuksensa vuoksi. Millaisia tuloksia saataisiinkin naisten suorasta aggressiosta, jos meitä pyydetäisiin vaikkapa itse ilmoittamaan vuoden aikana käyttämämme suorat keinot? Naiseus näyttäytyisi hieman toisenlaisessa valossa kuin nyt, jos tällaiset tilastot liitettäisiin vaikkapa siihen tietoon, että naisten osuus henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista on kasvanut vuosivälillä 1980-1995 viidestä kymmeneen prosenttiin tai että kuoleman ja ruumiinvamman tuottamisessa

naisten osuus on noussut noin kuudesta kuuteentoista prosenttiin (Rikollisuustilanne 1995-1996, 108-109).

Naisiin kohdistuva väkivalta

Työni lähtökohta on ollut sikäli poikkeuksellinen, että naisia ja väkivaltaa on tarkasteltu suomalaisessa tutkimuksessa aivan viime aikoja lukuunottamatta enemmänkin uhrin asemasta käsin.⁵ Yhtenä syynä lienee se, että naiset ovat väkivaltatilanteissa yhä vielä useammin kohteita kuin tekijöitä. Vuosivälillä 1980-1989 murhatuksi tai tapetuksi tulleista tai tahallisen pahoinpitelyn seurauksena kuolleista, keskimäärin 143:stä henkilöstä vuodessa, 30% oli naisia. Vuosivälillä 1980-1988 naisiin kohdistuvien väkivallantekojen osuus lisääntyi viisi prosenttia, vaikka väkivallan kokonaismäärä ja uhriksi joutuminen on vähentynyt. (Naisiin kohdistuva väkivalta 1991, 16, 19.) Miesten maailma näyttää siis muuttuvan turvallisemmaksi samalla kun naisille väkivallan uhka on yhä potentiaalisempi.

Naisiin kohdistuva väkivalta kietoutuu miltei aina valtaan, seksuaalisuuteen ja ennen kaikkea niitä koskeviin myytteihin. Mustasukkaisuutta ja masokismia intiimin väkivallan selittäjänä tutkinut Marita Husso (1995) tukeutuu Roland Barthesin ajatukseen myyttien synnystä historiallisesti valikoituneina. Myytit muuntavat sosiaalista todellisuutta kieleksi niin, että tietyt sosiaaliset tarkoitukset tulevat edesautetuiksi. Myyttiin suhtautumista ei ohjaa totuus vaan käyttö, asioita depolitisoidaan tarpeen mukaan. Tavat puhua ja vaieta ilmentävät määrittelyn valtaa, jolloin ”totuus” peittyy sopivalla kielenkäytöllä: pahoinpitely pehmenee riitelyksi ja raiskaus rakasteluksi. (Mt., 34-47.) Naiset ovat tällaisten myyttien kahleissa miehiä useammin, ainakaan väkivallasta on vaikea löytää vastaavia miehet voimattomaksi tekeviä kielellisiä ilmaisuja.

Toisinaan kertoessani tutkimusaiheestani olen saanut jollain tapaa moralisoiviakin kommentteja: naisten väkivaltaisuus on marginaalista eikä siten ole oikea ongelma, jonka tutkimisesta olisi jotakin - yhteiskunnallista, (seksuaali)poliittista - hyötyä. Sen sijaan miesten väkivaltaisuus on todellinen ja vakava asia, jota ei koskaan tutkita tarpeeksi. Olen täysin samaa mieltä kritiikin loppuosan suhteen, itseasiassa olen yhä vain hämmäs-

---

⁵ Vuonna 1998 ilmestyi kolme suomalaista tutkimusta naisen aggressiivisuudesta: Tuija Nykyrin *Naisen viha*, Päivi Honkatukian *Sopeutuvatko tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset* sekä Kirsti Lagerspetzin *Naisten aggressio*. Näitä teoksia ennen naisen aggression käsittely suomalaisessa tutkimuksessa on ollut varsin vähäistä.

tynyt siitä, kuinka vähän on olemassa suomalaista tutkimusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Perustelen omaa valintaani kuitenkin sillä, ettei jonkin asian marginaalisuus, todellinen tai näennäinen näkymättömyys tee siitä välttämättä tutkimuksellisesti epäkiinnostavaa. Väkivaltaan liittyvät aina valtasuhteet ja tässä mielessä onkin kiinnostavaa tarkastella muun muassa sitä, millaisilla perusteilla väkivalta liitetään miehiin ja miten se myös konkreettisesti nivoutuu maskuliinisuuteen feminiinisyttä useammin ja helpommin. Tällä tavalla voidaan kenties avata ja purkaa myös niitä rakenteita, joissa naiset ovat miesten väkivallan kohteina.

Miesten naisiin kohdistamassa väkivallassa on havaittavissa tiettyä kasautumista: toiset miehet kohtelevat naisia väkivaltaisesti useammin kuin kerran, toiset eivät koskaan (Connell 1995, 83-84). Kahden kirjoittajan kokemus tämän päivän nuorten miesten suhteesta naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on kuitenkin varsin rohkaiseva.

Jos poika lyö tyttöä, hän saa yleensä raukan maineen ja jos näin tapahtuu kaupungilla, ovat muut pojat valmiita hakkaamaan tämän pojan, joka on lyönyt tyttöä. (15)

Vastaavanlainen tärkeä seikka on myös pojissa: naista ei lyödä. Olen jutellut tästä monien (poikien) kanssa, mutta selvää selitystä en ole saanut. Naista pidetään heikompana tai vanhempien kasvatus on onnistunut. Useille naisen lyöminen on vain yksinkertaisesti asia, jota ei tehdä. Ala- ja yläasteella se ajatus ei ole niin näkyvä, mutta lukioikäiset ja sitä vanhemmat ovat järjestään sitä mieltä. (11)

Ensimmäisessä tekstissä pojat rakentavat sankaruutta ja miehuutta puolustamalla heikompa, väkivalta legitimoituu itsestäänselvästi. Jälkimmäinen kirjoittaja on kuitenkin ollut kiinnostunut niistä syistä, joiden vuoksi pojat eivät lyö tyttöjä. ”Selvän selityksen” löytäminen on ollut ongelmallista, mutta tämäkin kirjoittaja olettaa, että kyseessä voi olla tietty ritarillisuus tai sankarius, johon heikomman vahingoittaminen ei kuulu. Toisena vaihtoehtona kirjoittaja näkee kasvatuksen, sosiaalistamisen pois fyysisestä ja nimenomaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Miksi sitten naisen heikkomuus merkitsee toisille miehille ”velvollisuutta” suojelemiseen ja toisille taas ”oikeutta” sukupuolieron vahvistamiseen ja hierarkian ylläpitoon väkivallalla? Toisaalta kyse voi olla kolikon kahdesta puolesta: miehen kunnia voi myös vaatia suojelemaan ”omaisuutta” ja naisen kunnian kautta varjellaan omaa kunniaa. Tällöin tätä ”omaisuutta” täytyy ”suojella” jopa siltä

itseltään, esimerkiksi pahoinpitelemällä naista ja oikeuttamalla se mustasukkaisuuden tunteella.

Maskuliininen oikeus väkivaltaan

Yhdysvaltalainen R.W Connell (1995, 83-84) kirjoittaa väkivallasta ja maskuliinisuudesta seuraavaa: suurin osa miehistä ei koskaan käytä väkivaltaa naista kohtaan, mutta ne miehet, jotka näin tekevät, eivät pidä itseään rikollisina. Pikemminkin päinvastoin he tuntevat olevansa täysin oikeutettuja. Väkivaltaa naisia kohtaan käyttäviä miehiä ohjaa Connellin mukaan ylemmyyden ideologia. Toiseksi, väkivalta tulee tärkeäksi osaksi sukupuoli politiikkaa nimenomaan miesten kesken. Sodat, murhat ja aseistetut selkkaukset ovat useimmiten miesten välisiä. Väkivallalla puolustetaan maskuliinisuutta, väkivaltaan liittyy aina valtaa. Väkivalta on osa valtarakennetta, mutta samalla se mittaa vallan epätäydellisyyttä. Täysin legitimoitunut hierarkia ei enää tarvitsisi tuekseen väkivallalla uhkailua. (vrt. de Beauvoir 1980, 187-188.)

Naisten ja miesten tasa-arvoistumisen käänöpuoleksi on ainakin jossain yhteyksissä haluttu osoittaa väkivallan lisääntyminen. Väkivallan vääryyden osoittamiseksi voidaan esimerkiksi nostaa psykologisia määrittelyjä aggressiivisen ihmisen heikosta itsetunnosta tai kypsymättömästä tunne-elämästä (Keltikangas-Järvinen 1985, 20-31).⁶ Naisesta tällaiset määritelmät tekevät suorastaan surkuteltavan epänaisen. ”Tasa-arvoistuminen” voi siis mennä liiallisuuksiin.

Uskon, että naiset ja miehet ovat yhtä väkivaltaisista, mutta vuosisatojen aikana muokkautuneet asenteet näkyvät vielä nykyäänkin. Ehkä väkivalta on miehille sallitumpaa ”pojat on poikia ” -periaatteella. Kuitenkin myös tytöt ovat muuttuneet väkivaltaisimmiksi. On tyttöjengejä jotka uhoavat hakkaavansa jonkun, ja usein toteuttavatkin uhkauksensa. Kerran tuli tyttöporukassa puhetta tästä, ja olin järkyttynyt, kun kuulin, että moni siitäkin porukasta oli jäänyt tällaisen hakkaajaporukan käsiin. (3)

Kirjoittaja uskoo väkivallan tai väkivaltaisuuden biologisperäiseen sukupuoleettomuuteen ja niiden vasta sosiaalisesti rakentuneeseen maskuliinisuuteen. Kuitenkin kirjoittaja myös

---

⁶ Keltikangas-Järvinen esittää narsistisen luonnehäiriön - jonka yksi ilmenemismuoto aggressiivisuus voi olla - tuntomerkkeinä lisäksi mm. ihailun, huomionherättämisen ja pätemiseen tarpeen. Myös nämä piirteet ovat sukupuolittuneita, sillä nainen saa aggressiivisella käyttäytymisellä harvemmin osakseen ihailua.

uskoo tyttöjen *muuttuneen* väkivaltaisemmiksi, tulleen erilaisiksi kuin ennen. Naisten ja miesten suhde aggressiivisuuteen eroaa suhteessa väkivallan oikeutukseen. Naisen väkivalta legitimoituu oikeastaan vain puolustustilanteessa, aiemmin jopa vain toisten, esimerkiksi omien lasten, hengen tai kunnian pelastamiseksi. Karkeistaen nainen saa käyttää väkivaltaakin vain suojellakseen ja säilyttääkseen elämää, eikä nykyaikaistakaan naiseutta sinänsä voi rakentaa tai vahvistaa väkivallalla.

Väkivallan maskuliinisuutta voidaan perustella biologisesti, esimerkiksi todistamalla, että testosteroni eli erityinen mieshormoni voi saada miehet käyttäytymään naisia aggressiivisemmin ja erityisesti toisia miehiä kohtaan. Jos miehillä todella on biologispe-räinen, vahva todennäköisyys käyttäytyä aggressiivisesti toisia miehiä kohtaan, selittäisi se miesten käyttäytymistä keskinäisissä ystävyyssuhteissaan. Kuitenkaan testosteronin ja miehisen väkivallan yhteys ei ole aivan näin yksinkertainen. Ensinnäkin ongelmana on aggression määritelmä. Eläimiä tutkittaessa aggressio määritellään taisteluksi, lapsia tarkastellessa puhutaan peuhuleikistä (engl. *rough and tumble*) ja aikuisista, erityisesti van-geista puhuttaessa, aggressio määrittyy ennen kaikkea väkivaltarikoksiksi. Pohdittavaksi tuleekin se, kuinka tällaiset eriävät näkökannat suhtautuvat miessuhteiden kilpailullisuu-teen ja valtakysymyksiin. Toiseksi, testosteronitutkimusta on tehty enimmäkseen eläinla-jeilla, esimerkiksi rotilla ja apinoilla, joiden käyttäytyminen on suuremmin hormonien ohjaamaa. Kolmanneksi, tutkittaessa hormonien ja aggression yhteyttä ihmisillä, ovat otokset olleet pieniä ja havainnot epäobjektiivisiä. Lopultakin, vaikka voitaisiinkin osoit-taa selviä yhteyksiä testosteronin ja ihmisten aggressiivisuuden välillä, on muistettava, että ihmisen käyttäytymistä ohjaa enemmänkin kulttuuri ja tietoisuus kuin hormonit. (Sherrod 1987, 225.)

Ihmisen käyttäytymistä voidaan selittää joko biologisesta tai sosiaalistamista ko-rostavasta näkökulmasta. Sosiaalistamisen näkökulmasta eri sukupuolille sopivaa käyt-täytymistä määräävät sosiaaliset instituutiot. Vanhemmat, opettajat, media ja jopa lasten leikit opettavat tytöille ja pojille erilaisia tapoja toimia suhteessa ympäristöönsä ja toisiin-sa. Sosialisointi vaikuttaa alkavat jo elämän ensimmäisinä kuukausina ja jatkuvat läpi lapsuuden ja nuoruusiän. (Sherrod 1987, 227.) Itse lisäisin tähän vielä aikuisuuden ja kenties jopa vanhuudenkin, vaikkei näiden ikäkausien yhteydessä yleensä enää puhuta-kaan sosiaalistamisesta vaan esimerkiksi rooleista ja normeista.

Poikien väkivaltaisuutta katsotaan yleensä suopeammin kuin tyttöjen. Näinhän on ollut kautta aikojen. Tyttöjen on oltava huoleellisempia siitä, minkä kuvan he antavat muille. (6)

Tytöistä kasvatetaan kiltimpiä, pojista MIEHIÄ. (7)

Perinteet, tavat ja tottumukset istuvat tiukassa. Minusta jälkimmäisen tekstin kielellinen asu ilmentää osuvasti tiettyjä perinteisiä, äärimmäisen sukupuolittuneita kasvatuskäytäntöjä. Pojista kasvatetaan tosi subjekteja: miehiä isoilla kirjamilta. Tytöistä ei edes naisia vaan pelkkiä adjektiivin komparatiivi -muotoja! Jeanne H. Blockin (1984, 126-142) mukaan monet sosiaaliset instituutiot suhtautuvat eri tavoin tyttöihin ja poikiin. Poikia rohkaistaan kasvattamaan ”siivet”, kun taas tyttöjen odotetaan kasvattavan ”juuria”. Pojat, joilla on ”siivet” muttei ”juuria” kasvavat rohkeiksi, seikkailunhaluisiksi ja vapaiksi yksilöiksi, joilta voi tosin puuttua sivistystä tai kykyä sitoutua. Vastavuoroisesti juuret ilman siipiä voivat tuottaa naisia, jotka ovat varovaisia, riippuvaisia, hoivaavia, sidottuja yksilöitä - vastuullisia olentoja, joilta voi uupua itsenäisyyttä, itseohjautuvuutta tai seikkailunhalua.

Luen seuravaaksi Jeanne H. Blockia ja Sari Närettä ristiin. Näre (1992, 69-80) kirjoittaa tyttöjen ja poikien sukupuoli- ja sankarikäsityksistä. Tutkimuksen tytöistä ja pojista molemmista yli 70% katsoi sankarin voivan olla niin nainen kuin mieskin. Sen sijaan 21% tytöistä ja 24% pojista määritteli sankarin vain maskuliiniseksi. Näre löysi näistä sankarikäsityksistä mielenkiintoisen paradoksin: toisaalta sankaruutta luonnehdittiin altruistisiin ja vastuurationaalisiin piirteihin, toisaalta mielihyvälle heittäytyvät hedonistit saivat suosiota. Altruistinen sankarius vertautuu vastuurationaaliseen naiseen: äiti huolehtii reproduktiivisesta työstä ja sankari takaa symbolisen jatkuvuuden vastaamalla pois-olevan vanhemman kaipuuseen. Molempia töitä myös tehdään palkatta. Sijoitan Blockin (1984, 126-142) siipi- ja juuri -metaforat Näreeseen tutkimukseen ja huomaan toisaalta uusia sukupuolittumisia, toisaalta yhteenliittymiä. Maskuliiniset ‘siivet’ voi laittaa sankarin selkään helposti, rohkeus ja seikkailunhalu kantavat pitkälle. ‘Juureton’ sankari ei taas voisi tuntea vastuuta ja välittää, eikä siis olla sankari ollenkaan, pelastaa ja auttaa muita. Sukupuolittuminen kuitenkin näkyy siten, että vain ja ainoastaan naissankareiden maailmaa ei ole tutkimuksen työlle ja pojille olemassa.⁷ Miessankaruudesta voi kai päinvastoin muodostaa kokonaisen universumin.

---

⁷ Nykyisissä tietokonepeleissä on noussut esille uusia naissankareita, kuten *Tomb Raiderin* Lara Croft. Nämä kapealanteiset ja varsin seksuaalisen oloiksi piirretyt naishahmot niittaavat miehiä menen tullen.

Drury Sherrod (1987) viittaa L. W Hoffmanin (1977) haastattelemiin vanhempiin kirjoittaessaan vanhempien erilaisesta suhtautumisesta tyttö- ja poikalapsiinsa. Nämä yhdysvaltalaiset vanhemmat kertoivat kannustavansa poikiaan kilpailullisiin leikkeihin sekä kontrolloimaan tunteitaan jatkuvasti. Tyttöjen vanhemmat taas korostivat läheistä, fyysistä suhdettaan lapseen kertomalla usein halaavansa lastaan ja pitävänsä tätä sylissä. Pojat siis koulitaan alusta pitäen itsenäisiksi, kunnianhimoisiksi ja lujatahtoisiksi, kun taas tyttöjen odotetaan olevan epäitsekkeitä, hyvätapaisia ja kilttejä. (Mt., 227-228.) Sovinnaisuussäännöistä poikkeava kohtaa varmasti vastustusta. Sovinnaisuus tai säädyllyisyys ovat varsin sukupuolittuneita myös aineistoni tyttöjen kertomuksissa.

Itse olen aina leikkinyt poikien leikkejä ja se on tuntunut aikuisista ja muista likoista oudolta, koska tyttöjen pitäisi olla kiltisti nukkien kanssa leikkimässä. Tyttöjen "poikamainen" käytös usein hirvittää muita ja se ei ole soveliasta. (8)

Martti Grönfors (1994, 65) kirjoittaa, että "...väkivalta liittyy olennaisesti yksilöiden ja ryhmien välisiin suhteisiin ja on siten osa normaalia yhteiskuntajärjestystä. Väkivallasta puhuttaessa ei tulisikaan sivuuttaa kysymystä vallasta. Valtakysymykset ovat aina kysymyksiä hierarkiasta vallankäyttäjien ja vallan kohteiden välisestä suhteesta. Kun valtaosa väkivallasta on miesten väkivaltaa sekä toisia miehiä että naisia kohtaan, kysymys väkivallan yhteydestä miehiseen vallankäyttöön on oikeutettu".

Vallankäytön problematiikkaan liittyvät käänteisesti siis naisten vallan ja väkivallan puutteet ja puuttumiset. Grönforsin viittama 'normaali yhteiskuntajärjestys' kai voisi olla toisinkin, esimerkiksi niin, että vallan ja väkivallan kahvassa olisivat tiukimmin naiset. Päädyn pohdiskelemaan utopiaa, naisvaltaista väkivaltaa jossakin toisenlaisessa maailmanhistoriassa. Millaista se olisi? Fyysistä, henkistä vai molempia? Entä jos naiset olisivat yleensä isokokoisempia kuin miehet, olisinko minä tai ainakin joku ystävästäni joskus löynyt kovaa pientä miestäni? Vähättelisinkö miesten valtapyrkimyksiä, sanomalla ettei se käy, koska *me* olemme olleet vallassa kauemmin, valta kuuluu meille. Pelkäisinkö miehiä niin, että kommentoisin heidän ulkoisia avujaan samalla kun vähättelisin heidän älyään? Epätoivoissani hakkaisin, repisin ja potkisin, purkaisin pelkojani nyrkeillä - ja itkulla myöhemmin toisten naisten kanssa kapakassa. Olisinko minä sellainen?

Tyttöjen sosiaalistuminen väkivallattomuuteen

Naisten joutuvat kamppailemaan aggressiivisuutensa puolesta. Hankalaksi asian tekee se, että itseasiassa naisten on ensin opittava kamppailemaan, taistelemaan, sotaisia metonymioita käyttäkseni. Väitän, että jokaisen naissukupolven on tehtävä oma ”aggressiotyönsä”, vaikkakin se helpottuukin koko ajan⁸. Tuija Nykyrin (1998) naisen vihaa käsittelevään lisensiaatintyöhönsä haastattelemat yli 70 vuotiaat naiset kertoivat epäaggressiivisuutta korostavia kestämistarinoita, konfliktien välttäminen on ihanne eivätkä naisten hyväksy nykyajan naisten individualistisempia toimintatapoja (Mt., 169-170). Matka itseään ja toisiaan tarvittaessa nyrkeinkin puolustaviin tämän päivän tyttöihin on pitkä, mutta mielestäni nykynuortenkaan ei voi sanoa vain astuneen valmiiseen pöytään. Otan vertailukohdaksi tasa-arvon, josta voisi argumentoida samoin perustein eli ettei minun sukupolveni tiedä todellisesta tasa-arvokamppailusta mitään, koska meidän mahdollisuutemme naisina ovat joka tapauksessa paljon paremmat kuin aiemmilla sukupolvilla. Se, ettei tarvitse aloittaa ”alusta”, ei välttämättä helpota yksilön henkilökohtaista työtä tai projektia, oli sitten kyse tasa-arvosta tai aggressiosta. Sitäpaitsi, mihin se ”alku” sijoitetaan on kai sopimuskysymys. Feminismikin jaetaan ensimmäiseen (esimerkkiedustajanaan Mary Wollstonecraft), toiseen (edustajanaan Simone de Beauvoir) ja kolmanteen aaltoon (esimerkkinä Betty Friedan ja nykyajan naistutkijat 60-luvulta alkaen).

Aineistoni tytöt ovat kukin käyneet omat kamppailunsa, toiset hiljaisemmin syrjässä, toiset kovaäänisemmin ja julkisesti. He elävät yhä sivilisoituminen puristuksessa, mutta toki löyhemmin kuin äitinsä tai isoäitinsä. Kirsi Pohjola (1998, 6, 43) jakaa väitöskirja-aineistonsa naiset Uuden ja Vanhan ajan naisiksi kulttuurisen konstruktion perusteella. Pohjolan esimerkkeinä naisten kokemusmaailmasta ovat mm. Vanhan ajan kirkkokristillisuus ja konkreettisten käsitöiden tekeminen versus Uuden ajan mystiset ja ei-järjelliset kokemukset sekä mielikuvaharjoitukset. Vanha ja Uusi aika eivät toki ole selvärajaisia ja ne voivat sotkeutuakin toisiinsa. Löydän aggressiosta ja väkivallasta samoja eroja tukeutuen omaan aineistooni ja Tuija Nykyrin tarkasteluihin. Nykyri (1998, 171) tuskaantui joskus itsekkin iäkkäämpien naisten kestämistarinoihin ja minä taas riemuitsen nykytyttöjen *Girl Powerista* - tyttöenergiasta.

---

⁸ Työn käsite ei ole paras mahdollinen, mutta käytän sitä viittaamaan samankaltaiseen prosessiin kuin esimerkiksi surutyö.

Riemuni ei tosin ole rajaton. Tuskaannun nimittäin minäkin lapsuuden samuuksien muuttumisista eroiksi, aggression pukeutumisesta poikien vaatteisiin viimeistään koulussa. Psykologi Kirsti Lagerspetzin (1990, 119-120) tyttöjen aggressiivisuuden tutkimuksessa 8-9 vuotiaat tytöt eivät osoittaneet epäsuoraa aggressiota merkitsevästi enempää kuin pojat. Sen sijaan pojat käyttivät selvästi enemmän suoraa aggressiota. Tytöt vaikuttivat tässä iässä poikia kiltimmiltä, koska he eivät vielä osallistuneet suoraan aggressioon eivätkä myöskään olleet vielä oppineet epäsuoria keinoja. Tutkimuksen mukaan useimpia aggressiivisuuden muotoja esiintyi 11-12-vuotiailla, niin tytöillä kuin pojillakin; erona kuitenkin poikien suuntautuminen suoraan ja tyttöjen epäsuoraan aggressioon. Lagerspetzin mukaan 8-9 vuotiaiden aggressio ei ole vielä päässyt kehittymään, ja 15-16-vuotiailla se alkaa jo ”hienostua” aikuisten tasoa kohden.

Uskaltaudun piirtämään aineistoni ja tulkintani Lagerspetzin tutkimuksen päälle. Teini-ikäisten aggression hienostuminen näkyy omassa aineistossani varsin selvästi. Esimerkiksi kommentti ”*nykyään jo hieman kasvaneena pystyy vaikeimmatkin asiat totta kai selvittämään puhumalla*” (11) ilmentää aikuistumisen vaatimuksia. Sen sijaan siitä, ettei aggressio ole 8-9-vuotiailla vielä päässyt kehittymään, olen hieman toista mieltä. Uskon, että se kyllä kehittynyt, mutta väitän, että nimenomaan tois- ja kolmasluokkaiset lapset elävät vahvassa auktoriteettisuskossa. Opettajakin korostaa, etteivät aggressiivisuus ja väkivalta kuulu kouluun, ja tämän ikäiset lapset ovat jo muutaman vuoden ajan opetelleet koulun käyttäytymissäantöjä. Ensimmäisellä luokalla lapsi muuttuu koululaiseksi ja saa jopa oppilaan ”ammattinimikkeen”. Oppilaana ja koululaisena oleminen edellyttää tiettyä eroa pelkästä lapsesta, johon liitän myös lapsen ”luontaisesta” aggressiivisuudesta luopumisen. 11-12-vuotiailla luulen taas heräävän jonkinlaisen (auktoiteetti)kapinan, psykologisestikin kai pätevän selityksen antaisi esipuberteetti. Lapsuuden aggressiivisuuden loppumiseen tai lopettamiseen liittyvä sosiaalistaminen on minusta verrattavissa lapsen luonnollisen seksuaalisuuden muuttumiseen kontrolloiduksi. Karkeistaen häpeä kahlitsee seksuaalisuuden ja sivistys aggressiivisuuden.

Tyttöjen ”kiltteys” 8-9-vuotiaina näyttäytyy oman aineistoni valossa voimakkaan sosiaalistumisen ja sosiaalistamisen paineena. Kiltteyden vaatimukset ja niiden voimakas sukupuolisidonnaisuus voivat hämmäntää. Nyt 17-vuotias tyttö kirjoittaa ensin poikavaltaisesta ja poikamaisesta lapsuudestaan ja sitten toteaa:

Koulun alkaessa kaveripiirini luonnollisesti muuttui, ja kokemukset ”tyttöjen” leikeistä alkoivat - ja hämmensivät. Poikien kanssa opittu suora kommunikointi

ja mielipiteiden ilmaiseminen oli muista tytöistä hämmentävää ja se yhdistettiin vanhempien ammatteihin johti lievään koulukiusaukseen. (11)

Edellä viittaamani Lagerspetzin (1990, 111) mukaan kehityspsykologisessa tutkimuksessa on todettu tyttöjen keskinäisten erojen olleen aggressiivisuudessa pienempiä kuin pojilla. Toisin sanoen tytöt käyttäytyvät oman sukupuolensa suhteen kollektiivisemmin kuin pojat. Vai käyttäytyvätkö? Ainakin paine yhdenmukaisuuteen on tällaisen tulkinnan mukaan tytöillä suurempi kuin pojilla, mutta en voi välttyä ajattelemasta poikien paineita perinteiseen maskuliinisuuteen jo lapsina (ks. tarkemmin s. 52). Sosiaalistuminen ei kuitenkaan ole vain yksioikoista aikuisten tarjoamien arvojen ja asenteiden nielemistä. Niin tytöt kuin pojatkin, siis nuoret yleensä ovat kulttuurisesti luovia ja innovatiivisia ja heillä on ainakin jonkinasteinen mahdollisuus vastarintaan. Esimerkiksi tytöt voivat käyttää luovuuttaan ja kekseliäisyyttään nimenomaan naisroolin murtumakohtien etsimiseen. Itseasiassa juuri tyttö- ja naissosialisaation ristiriitaisuudet antavat tytöille valmiuksia toimia ja selvitä entistä pirstaleisemmassa kulttuurissa. Tällaisten valmiuksen saama tila kulttuurissa ja yhteiskunnassa sen sijaan vaihtelee. (Lähteenmaa ja Näre 1992, 12-13.)

Toinen tila: SEKSUAALISUUS

Seksuaalisuus ja väkivalta

Seksuaalisuus ja väkivalta yhdessä koskettavat naisten elämää vähintäänkin kahdella tavalla. Ensimmäinen puoli yhteenkietoutumisissa on väkivallan liittäminen seksuaalisuuteen ja väkivaltaan niin, että nainen on konkreettisen väkivallan tai sen uhan (seksuaalinen hyväksikäyttö, pahoinpitely, raiskaus) kohteena tai naista alistavien instituutioiden (pornografia, prostituutio) objektina.⁹ Mary Daly näkee miehisen vallankäytön ilmenemismuotoina edellisten lisäksi myös mm. gynekologian, keskiaikaiset noita-vainot, tyttölasten abortoimisen tai naisten ympärileikkaamisen (Daly 1978). Toisesta

---

⁹ Lähden tässä olettamuksesta, että naisella prostituoidun tai pornotähdän "ammatit" harvemmin ovat vapaaehtoisia valintoja, vaan enemmänkin epätasa-arvoisen yhteiskunnan vääristymiä, vallan ja mahdollisuuksien epätasaisen jaon ilmentymiä. Tällöin pornografia ja prostituutio halventavat naissukupuolta laajemmin kuin vain välittömästi niiden kanssa tekemisissä olevia naisia.

yhteenkietoutumasta kerron seuraavassa luvussa *Sukupuoliroolit ja sukupuolikäyttäytyminen*.

Pahoinpitely, raiskaus, pornografia ja prostituutio ovat helposti nähtävissä naisia alistavina ja mitätöivinä. Toisinaan on kuitenkin vaikea huomata väkivallan ja seksuaalisuuden yhteenkietoutumia mainoksissa, tv:ssä ja ”tavallisissa” elokuvissa. Naomi Wolf (1996) löytää naisia (lavastetun) väkivallan kohteena lukuisista kulttuurituotteista. Lavastetut kohtaukset mainoksia tai elokuvia varten toimivat monesti niin hyvin, ettei keinoitekoisuutta enää huomaa, vaan fiktiosta tulee todellisuus. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että uusi todellisuus herättäisi kauhua vaan pikemminkin se on muuttunut konventiksi: kukaan ei enää muista toisia tapoja esittää naista.

Pornografia

Pornografian oikeutusta on usein perusteltu seksuaalisella vapautumisella. Tällöin pornografia on haluttu lukea osaksi normaalia seksuaalista kanssakäymistä, jolloin pornon vastustaminen tarkoittaa ahdasmielisyyttä ja konservatiivisuutta. Kaupallista seksiä puolustetaan usein vetoamalla yksilöiden oikeuteen toteuttaa itseään. Kyseessä on kuitenkin niin hallitseva instituutio kulttuurissa, ettei sitä voi tarkastella vain yksilötason toimintana. (Näre 1994, 34-36.) Sari Näre käyttää fantasman käsitettä kuvaamaan pornografian ja prostituution naiskuvaa. Fantasma tarkoittaa sosiaalisen kontrollin ja muutoksen imaginääristä välinettä, joka toimii (mieli)kuvien kautta ja välittää kollektiivisia tunteita. Fantasmoja käytetään poliittisten päämäärien ajamiseen joko tiedotetusti tai tiedostamatta, ja niitä tuotetaan ideologioissa. Fantasmat välittyvät ja saavat ilmiänsä kulttuurituotteissa ja niissä tiivistyy emotionaalisia prosesseja. (Mt., 36-37.)

Kun seksuaalisen vapautumisen ideaan kohdistetaan toiveita yhteiskunnallisesta ja seksuaalisesta muutoksesta, ideasta tulee fantasma. Mikäli pornografian ja prostituution naiskuvaan torjutaan ja projisoidaan erilaisia tunteita, toiveita, pelkoja ja vihaa, - erityisesti naisvihaa - toimii tämä naiskuva fantasmana. Itsensä toteuttamisen ja seksuaalisen vapautumisen toiveen projisointi pornografiaan ja prostituutioon merkitsee näiden ilmiöiden asettamista fantasman asemaan. (Näre 1994, 37.)

Eräät pornografiaa vastustavat feministit näkevät tärkeänä erottaa erotiikan ja pornon toisistaan. Diana E.H. Russel (1993, 2-3) määrittelee pornon materiaaliksi, jossa seksi ja/tai sukupuolielinten paljastaminen liitetään hyväksikäyttöön tai muuhun hal-

ventamiseen. Pornossa tällainen käyttäytyminen myös esitetään täysin hyväksyttävänä. Erotiikka sen sijaan on seksuaalisesti kiinnostusta herättävää ja kiihottavaa materiaalia, joka ei sisällä seksismiä, rasismia tai homofobisia aineksia. Niin ihmiset kuin eläimetkin esitetään erotiikassa kunnioittavasti. Pornon vastustaminen ei siis tarkoita seksuaalisuuden tai seksin vastustamista, vaan niin naisten kuin miestenkin (seksuaalisen) alistamisen tuomitsemista.

Yleinen pornokeskustelu liikkuu useimmiten käytännön tasolla, esimerkiksi pohdinnoilla siitä miten naiset kuitenkin *näyttävät* nauttivan seksistä pornoelokuviissa tai esiintymisestä pornografisissa kuvissa. Myös syvemmissä pornon hierarkioiden ja (sukupuoli)järjestysten tarkastelussa katsotaan representaatioita eikä ”elävän esimerkin” tarkastelu kenties ole tutkimuksellisestikaan huono idea: ainakin Gloria Steinem (1993, 23-29) tarkastelee artikkelissaan yhdysvaltalaisen entisen pornotähden, Linda Lovelacen elämää. Lovelace esiintyi mm. kulttimaineeseen nousseessa pornoelokuvassa *Deep Throat* (suomeksi *Syvä kurkku*, jota esitetään keväällä 1999 ensimmäisen kerran leikkaamattomana versiona suomalaisissa elokuvateatterissa). Lovelacen elämässä väkivalta ja seksi kulkivat käsi kädessä: pornoelokuviissa näyttelemisen ei riittänyt myös hänen managerinaan toimineelle miehelleen vaan tämä käytti Lovelacea väkivallalla uhaten ja sitä myös käyttäen seksiautomaattina niin itselleen kuin muillekin miehille.

Uransa aikana Lovelacen lausunnot olivat kuitenkin pornotähteyttä ylistäviä. Myöhemmin Lovelace kertoi miehensä pakottaneen hänet tällaisiin lausuntoihin väkivallalla uhkaamalla, mutta Lovelacea epäiltiin valehtelijaksi. Hän itse sanoo myös ymmärtävänsä niitä, jotka uskovat hänen vain rahaa saadakseen keksineen koko jutun: esimerkiksi hän itsekkin ajatteli nuorempana, että raiskaus on jotakin sellaista, joka ei voi tapahtua minulle, minä en voi *sallia* sen tapahtuvan. Steinem pohtii myös Lovelacen ja kaltaisensa naiset turvattomuutta: feministiset ryhmätään eivät olleet tarpeeksi vahvoja vastustaakseen pornografiaa, prostituutiota ja muuta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. (Steinem 1993, 23-29.)

Liiketoimintana porno on varsin kannattavaa, sillä esimerkiksi Yhdysvalloissa pornoteollisuuden vuosittainen liikevaihto pyörii miljardeissa ja Ruotsissakin luvut liikkuvat sadoissa miljoonissa kruunuissa (Wolf 1996, 18, 105). Pornon parissa työskentelee tietysti myös miehiä, mutta heidän asemansa hierarkiassa on toisenlainen kuin naisten. Naisia kohdellaan usein pornossa väkivaltaisesti ja sellaisen käyttäytymisen liittäminen osaksi normaalia seksuaalisuutta voi ulottua tosielämään esimerkiksi siten, että mie-

het asteittain alkavat vähätellä naisiin kohdistuvan väkivallan vakavuutta lopulta kokien sen vain eroottiseksi (Mt., 193). Jos naiset pornoelokuviissa näyttävät nauttivan seksistä ja esimerkiksi yhdynnässä toteavat olevansa *repeämäisillään* tai suuseksissä tuntevansa *tukehtuvansa*, voivat raiskauksen uhrin samanlaiset kuvailut tapahtumasta liudentaa sen vain tavanomaiseksi seksuaaliseksi kanssakäymiseksi.

Väkivallan ja seksin yhteenliittymät eivät kuitenkaan aina ole toista sukupuolta alistavia, epätasa-arvoisen yhteiskunnan vääristymiä. Yhdessä aineistoni tekstissä muistutetaan, että seksi voi sisältää myös vapaaehtoisuuteen perustuvaa, kaikkien osapuolien toivomaa väkivaltaa.

Hyväksyn väkivallan myös silloin kun sitä esiintyy esim. seksuaalisuhteessa molempien halutessa väkivaltaa. En itsekään pidä kovin hellästä seksistä. (13)

Sukupuoliroolit ja sukupuolikäyttäytyminen

Toinen väkivallan ja seksuaalisuuden yhteenkietoutuma koostuu sukupuolen mukaisesta käyttäytymisestä, tyttöjen sukupuoliroolista, jossa hyvällä, rakentavallakin aggressiolla on vain vähän tilaa. Väkivaltaisuus ja jopa lievempi toimijuus voivat tehdä työstä epänaissellisen ja epäseksikkään. Seksuaalisuus ja väkivalta naisessa ovat toisensa poisulkevia, siten että aggressiivinen nainen on enemmänkin huvittava tai sääliittävä kuin seksikäs. Tytön ole mahdollista toteuttaa kaikkia puolia itsessään tasavertaisesti, vaan jotakin on jätettävä pois. Niinpä tullakseen vakavasti otetuiksi monet tytöt heittäytyvät poikatytöiksi joutuen kuitenkin samalla deseksualisoimaan itsensä. (Näre 1992, 34.) Naisen paikka väkivallassa on siis äärimillään vain kohteena, toimijuus sulkee pois äkksäältäään väkivaltaan täysin kuulumattomia puolia.¹⁰

Tarja Pösö (1993) tutki koulukotien sukupuolittuneita poikkeavuuskäsityksiä ja löysi tyttöjen ja poikien pahantapaisuuden määrittelyistä huomattavia eroja. Poikien pahantapaisuutta käsiteltiin rikosten kautta, rikoksien määrää ja laatua tarkasteltiin juridisesti ilman sosiaalisten aspektien huomioon ottamista. Tyttöjen pahantapaisuus taas kyt-

---

¹⁰ Pornoelokuviissa naisen väkivaltaisuus saattaa sen sijaan lisätä seksuaalisuutta, josta esimerkkinä naisvankilakuvaukset yhtenä pornoelokuviien vakioaiheena. Pornoelokuviat ovat muutoinkin mielenkiintoinen tila erilaisten toiseuksien, esimerkiksi lesbouden "hyväksymiselle". Hyväksyminen joudutaan kuitenkin kirjoittamaan lainausmerkkeihin, koska kokemus fiktiivisestä väkivaltaisesta naisesta tai lesbosta seksuaalisesti kiihottavana ei välttämättä tarkoita toimijuuden tai seksuaalisen tasa-arvon kannatusta tosielämässä.

kettiin nimenomaan sosiaaliseen: perheeseen, ihmissuhteisiin ja jopa potentiaaliseen vaimouteen ja äitiyteen eli säädeltyyn ja sallittuun seksuaalisuuteen. (Mt., 244-249.) Tytöillä seksuaalisuuden kietoutuminen poikkeavuuden määrittelyyn näkyy siten, että tyttöjen poikkeavuutta arvioidaan kunniallisuuden ja kunnittomuuden käsitteillä, kun taas poikien poikkeavaa käyttäytymistä määritetään kunnollisuuden ja kunnottomuuden käsittein (Simonen 1995, 121). Tytöillä seksuaalisuus voi ohjata arkipäivää myös siten, että fyysinen tunteiden ilmaisu ei ole mahdollista. Ulkonäöstä huolehtiminen rajaa pois rajummat välienselvittelyt.

Pojille väkivalta on siis melko luonnollinen tapa selvittää välejä. Tytöillä on usein mm. ulkonäkö tärkeämmällä sijalla, joten ei viitsitä sotkea itseä. Koetun vääryydenhän voi kostaa muulla tavalla. (11)

Suora, fyysinen aggressio ei enää sovellu naiseksi kasvavan tytön elämään jo senkin vuoksi, että seurauksena saattaa olla vaatteiden likaantumista, repeytymistä tai jopa mustelmia ja ruhjeita ihosta. AnnMarie Wolpe (1988, 90) löysi koulutyttöistä tiettyjä vahvistuksia stereotyyppiselle naiseudelle: tytöt olivat erityisen tarkkoja pukeutumisestaan. Pukeutumisesta syntyy kilpailutilanteita, joissa tytöt määrittelevät oman positionsa suhteessa muihin tyttöihin ja edelleen poikiin. Edellinen lukiolaiskirjoittaja näkee ulkonäön merkityksen mahdolliseksi syyksi tyttöjen fyysisen aggression korvautumiseen henkisellä. Pojilla väkivallan ja seksuaalisuuden summa on aivan toinen, sillä pieni määrä väkivaltaa kohdistettuna oikeisiin kohteisiin tekee pojasta haluttavan ja miehekkään - joidenkin mielestä.

Mielenkiintoista mielestäni on se, että usein tytöt ihastuvat luokan tappelupukariin. Näköjään fyysistä voimaa arvostetaan. (11)

Niin väkivaltaan, urheiluun kuin tieteeseenkin voi soveltaa käsitystä naisen toissijaisuudesta ja olemassaolon määrittelyä miehen kautta. Tieteessä naisen ainoana tilana on voinut olla muusan asema, miesfilosofin innoituksen lähde, mutta sinällään arvoton Toiseus (Allen & Young 1989, 1). Urheilustakaan ei ole vaikeaa löytää sankaripoikien äitejä ja tyttöystäviä, jotka huolehtivat kotiasioista ja -askareista täysin yksin yleensä uhraten kaikki omat harrastuksensa ja jopa kaiken vapaa-aikansa sankaripojan eduksi (ks. esim. Vettenniemi 1996, 273). Vastaavasti miehin väkivalta on yhä hyväksyttyä siten, että luokan tappelupukari voi käytöksellään herättää vetovoimaa tytöissä. Oletan, että tyttöjen ihastuksessa kyse ei ole ns. sielunoveruuden tai muun samankaltaisuuden löytämi-

sestä väkivaltaisesta pojasta vaan nimenomaan korostetusta ja odotetusta sukupuolierosta; kiltti tyttö ihastuu kovaan kundiin.

Väkivallan sopeutumattomuus tyttöjen seksuaalisuuden tilaan voi johtua myös niistä käsityksistä, jotka koskevat tyttöjen ruumiin rajoja. Feminiinisellä ruumiilla on mahdollista, potentiaalista tilaa usein enemmän kuin todellista, käytössä olevaa, ruumiin ympäröimä tila on siis vajaakäytössä. Feminiininen ruumis kokee oman tilansa rajoitettuna. Näiden rajojen ulkopuolinen tila ei ole käytettävissä hänen liikkeilleen. (Fisher 1970, 528, ks. myös Young 1989, 62-63.) Toimijuus kytkeytyy siten helpommin maskuliiniseen ruumiseen. Kun väkivalta ja valta kiinnittyvät samaan ketjuun maskuliinisuuden ja toimijuuden kanssa ja vastaavasti väkivallattomuus ja alistaisuus yhteen feminiinisuuden ja passiivisuuden kanssa, ei olekaan ihme, että feminiininen ruumis joutuu ahtaalle. Tilanne ei kuitenkaan välttämättä ole täysin lohduton, sillä toimivathan naiset itsekkin erilaisten merkitysketjujen ylläpitäjinä - mikseivät siis myös purkajina ja uudelleenrakentajina.

Kolmas tila: MIELENTILA

Henkinen väkivalta

Epäsuora aggressio, henkinen väkivalta ja naiset on perinteisesti liitetty yhteen. Siinä missä poikien ja miesten on ajateltu selvittävän välinsä nyrkkitappelulla, uskotaan tyttöjen ja naisten tyytyvän ”pahan puhumiseen”, toisen ulkonäön arvostelemiseen tai seurasta eristämiseen (Lagerspetz 1989, 3-10, ks. Näre 1992, 27). Ylipäättään julkiset aggression- ja vihanilmaukset mielletään helposti epäkypsäksi ja sivistymättömäksi käyttäytymiseksi, mutta epäsuoran, verbaalisen aggression ilmaisu on useimmiten fyysistä toimintaa hyväksytympää. Toiminnan ja toimijuuden liittäminen miehiin on kenties osasyynä siihen hiljaiseen hyväksyntään, jonka miehinen näkyvä ja kuuluva aggression ilmaisu saa, ainakin naisten vastaavaan käytökseen ja siihen suhtautumiseen verrattuna.

Ympäristön paineessa monet tytöt joutuvat tukahduttamaan oman aggressionsa, perääntymään poikien tieltä ja mukautumaan näiden aggression ilmauksiin. Tyttöjen aggressionilmausten tukahduttaminen tukee osaltaan ns. vastuurationaalisuuden kehittymistä. Vastuurationaalisuudella tarkoitetaan naisten harjoittamaa arjen sujuvuuteen täh-

tävää toiminnan rationaliteettia, joka liittyy naisen (palkattomaan) hoivatyöhön, reproduktioon ja ihmissuhteiden ylläpitoon. (Näre 1992, 29, ks. myös Nätkin 1986, 156-180.)

Fyysinen vihan ilmaisu, aggressiivisuus tai väkivaltaisuus eivät sovi edellä kuvattuun säilyttävään ja suojelemaan naisen rooliin. Sen sijaan epäsuora aggressio voi sulautua esimerkiksi naisvaltaisilla työpaikoilla ulkopuolelta varsin vaikeasti havaittavaksi. Keski-ikäinen, hoitoalalla työskentelevä nainen kirjoittaa naistenlehden ”ongelmapalstalle” seuraavaa: ”Olin syksyllä kaksi viikkoa kuntoutuksessa ja sain kuulla sivulauseissa siitä, kuinka minun työni jäivät muiden kannettavaksi, kun minä vain hoidin itseäni. --- Kritiikin vuoksi vietän entistä enemmän aikaa yksin, mutta sekään ei tunnu kivalta”. (Eeva -lehti 2/1998.) Kirjoituksessa ilmenevät kaksi naisille tyypilliseksi mielletyn, epäsuoran aggression ilmausta. Työtoverit ilmaisevat epätyytyväisyytensä epäsuorasti sivulauseissa, ja kirjoittaja on jätetty tai jätätynyt yhä enemmän yksin, erilleen seurasta. Naisten solidaarisuuden sijasta työyhteisössä voidaan kohdella kaltoin ”erilaista” naista kuten edellisessä esimerkissä kuntoutukseen uskaltanutta. Samoin urallaan (naisena) liian korkealle etenevä voi kohdata kateutta työtovereissaan (Orbach & Eichenbaum 1989, 42-48).

Liisa Keltikangas-Järvisen (1985) mukaan aggressiivisuuden kontrolloiminen ei johda psyykkisiin patoutumiin, vaan antaa mahdollisuuden ratkaista ongelmia muita, rakentavia keinoja käyttäen, mikä tuo yksilölle suuremman tyydytyksen. Keltikangas-Järvinen viittaa Sigmund Freudin sanoihin toteamalla, että se, joka heitti vastustajalleen herjan miekan sijasta, keksi sivistyksen. (Mt., 15.) Sivistys tarkoittaa siis fyysisestä aggressiivisuudesta ja väkivallasta luopumista. Herjan heitto, pilkka ja iva korvaavat kenties painin ja nyrkkitappelun. Käsitys henkisen väkivallan ”paremmuudesta” suhteessa fyysiseen väkivaltaan ei kuitenkaan saa varauksetonta tukea aineistoni lukiolaistytöiltä. Tämän päivän kouluissa pohditaan ankarasti keinoja puuttua koulukiusaukseen, joka useimmiten on juuri herjan heittoa, matkimista tai tavaroiden viemistä. Seuraava tarina 1990-luvun suomalaisesta peruskoulusta on julmuudestaan huolimatta tuskin ainoa laatuun.

Yksi inhottava, tai inhottavin juttu jonka muistan tapahtui viidennellä, kohteena oli poika joka oli tullut luokallemme puoltatoista vuotta aikaisemmin eikä häntä oltu mitään erityisemmin morkattu kavereitakin hänellä oli paljonkin. Tytöt eivät hänestä pitäneet koska hän oli läski + esitti melkolailla kaikkitietävää. Eräänä välituntina, en muista tarkkaan kuka, mutta minä + 3 muuta tyt-

töä (tai osa meistä) alkoi seurata tätä poikaa, kävelimme perässä, matkittiin kävelytyyliä, seisomistyyliä ym. ei koskettu eikä puhuttu matkittiin vaan. Pian lähes kaikki luokan tytöt oli mukana, sitten pojat, sitten rinnakkaisluokkalaiset (jokaisella vuositasolla oli 2 luokkaa) sitten vielä molemmat kuukkiluokat eli lopulta n. 80 ihmistä seisoj ringissä tämän pojan ympärillä ihan samassa asennossa, hiljaa ja kaikki katsoi vaan. Se poika oli itkenyt jo aika kauan ja sitten hän juoksi sisään, seuraavan välitunnin hän sai olla sisällä, oli muuten sijainen ja seuraavalla viikolla niiden perhe muutti pois paikkakunnalta. En muista että kiusaukseen olisi ollut mitään syytä. (13)

Kirjoittaja toteaa alussa, että kiusaamisen syynä oli kiusattavan lihavuus ja kaikkitietävyys. Kuitenkin hän lopussa muistelee, ettei kiusaamiseen ollut mitään varsinaista syytä. Henkiselälle väkivallalle tuntuu olevan ominaista tietty jälkiviisuus, jolloin kiusaaja näkee tekonsa ”yhtenä inhottavimmista jutuista”. Kiusaamisen syyt kirjoittaja näkee jälkeinpäin täysin typerinä, hävettävinä eikä siis oikeina syinä lainkaan. Mietinkin, voisiko häpeän tunne olla määräävä epäsuoran ja suoran väkivallan erottelussa? Suoran väkivallan tilanteissa häpeä nousee, mutta kenties myös haihtuu nopeammin. Henkistä väkivaltaa ei aina kyetä tai haluta sellaiseksi edes määritellä, joten häpeäkin tulee vasta ajan, joskus jopa vuosien kuluttua.

Vielä viime vuosisadalla, vaikkapa edellisellä sivulla viitatus Sigmund Freudin ajan yhteiskunnalle fyysinen väkivalta, sodat ja ”sivistymättömyys” olivat meidän aikaamme suurempia ongelmia. Myös Norbert Elias (1982) puhuu sotilasyhteiskunnasta, jossa fyysinen väkivalta, sen käyttö muita kohtaan tai pelko itseen kohdistuvasta väkivaltaasta määräsivät voimakkaasti yksilön elämää. Ylipäätään tunteet, niin ilo kuin tuskakin hallitsivat ihmisten elämää, voimakkaat emootiot heittelivät ihmistä suuntaan tai toiseen aivan kuin luonnonvoimat. Yksilön valta omiin tunteisiinsa oli varsin vähäistä, pikemminkin tunteet kontrolloivat yksilöä. Nykyajan sivilisoituneen ja sivistyneen ihmisen elämä on vähemmän vaarallista, mutta toisaalta myös ”tunneköyhempää”. (Mt., 241-242.) Nykyajalle tyypillinen psykokulttuuri saakin materiaalinsa juuri ihmiselämän ei-fyysisistä ja ei-fysikaalisista ongelmista (Kivivuori 1992). Toisaalta ihmiselämän tarkastelussa on jossain määrin luovuttu tiukan karteesiolaisista ruumis-mieli -jaoista (ks. esim. Nykyri 1998, 36-37). Aiemmin ja osin vieläkin nk. psykosomaattisuus luetaan pelkäksi ”huuhaaksi”. Tänä päivänä psyyken ja sooman rajoja on liudennettu yhä enemmän (Laine

1996, 158). Esimerkiksi suomalainen tutkimus naisten rintasyövästä toi esille syöpään sairastumisen ja liiallisen uhrautuvaisuuden yhteyden.

Aineistoni 15:sta lukiolaistytöstä jokainen tarttui ohjepaperini (ks. liite) kysymykseen henkisen ja fyysisen väkivallan eroista. Yhtään vähättelemättä koulukiusausta ja henkistä väkivalta yleensä, koin näinkin innokkaan kirjoittamisen ongelmallisena. Tyttöjen puhe henkisestä väkivallasta on mielestäni hyvin välittyntä, toisin kuin esimerkiksi muistot lapsuuden sisarustappeluista. Tytöt tietävät miten henkisestä väkivallasta kuuluu puhua, mitkä asiat tulee nostaa esille ja ongelmiksi.

Tähän mimun raastavaan henkiseen väkivaltaan kuuluu valtavan konkreettisen fyysisen ja psyykkisen tuskan ja kärsimyksen seuraaminen. Siis vierestä katsojana kuitenkin pystymättä tekemään mitään. (1)

Henkinen väkivalta on varmasti piinaavaa, siinä saadaan ihminen satutettua niin syvältä. Henkisellä väkivallalla voidaan nujertaa ihminen niin täysin, koko hänen ”minä käsitys ja itsetunto” eikä vain ulkokuori. (9)

Fyysinen väkivalta on aina vakavaa, mutta uskon että henkinen väkivalta on silti monesti raskaampaa uhrille. Yleensä fyysinen väkivalta huomataan ja siitä selviää, mutta henkistä väkivaltaa ei helposti huomata jos uhri ei siitä puhu. Henkinen väkivalta vaikuttaa monesti vielä pitkään loppumisen jälkeen ja vaikeuttaa uhrin elämää. (5)

Tytöistä ‘minäkäsitys’ ja ‘itsetunto’ murenevät henkisen väkivallan paineessa, uhrin elämä vaikeutuu kokonaisuudessaan ja henkisen väkivallan seuraukset jatkuvat vielä varsinaisten tekojen loppumisen jälkeenkin. Kuinka paljon henkisen väkivallan uhrien ‘todellisuus’ sitten vastaa kirjoitettua ja puhuttua ‘todellisuutta’, on pohtimisen arvoinen kysymys. Tai pikemminkin, kuinka paljon hyötyä keskustelusta, kannanotoista ja erilaisista projekteista on, kun ongelma kuitenkin tuntuu vain paisuvan?

Eri asia on tietenkin henkinen väkivalta, joka on mielestäni todella yleistynyt huomaamattomasti siinä sivussa kun fyysistä väkivaltaa on pyritty tuloksitta vähentämään. Henkinen väkivalta on aivan päivittäistä ja ilmenee monella tapaa: ilmeistä, eleistä, puheista...Lisäksi se on saanut aivan uusia ulottuvuuksia esim. opettajien ja oppilaiden välillä ja yleensäkin kaikissa ihmissuhteissa. (14)

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tehnyt vuosina 1995 ja 1997 kyselyt oppilaiden opettajiin kohdistaman häirinnän ja väkivallan yleisyydestä. Opettajien pilkkaaminen ja haistattelu on kyselyn (1997) mukaan parissa vuodessa jonkin verran vähentynyt. Väki- valta sen sijaan ei ole vähentynyt, mutta sen kokonaismäärä on vähäinen. Yli 70 prosenttia kyselyyn osallistuneista 900:sta opettajasta kertoi kohdanneensa loukkaavaa käytöstä ja useimmiten kyseessä oli karkeaa haistattelua. Häirintää, joka kohdistuu esimerkiksi ilkivaltana autoon tai muuhun omaisuuteen sekä kotirauhan rikkomista oli kokenut yli 40 prosenttia opettajista. (HS 4.2.1998.)

Aineistoni tytöt siis kirjoittavat sellaisesta opiskeluympäristöään koskevasta ongelmasta, johon tuntuu olevan erityisen hankala löytää ratkaisuja. Omaan koulu-aikaani, 80-lukuun ja 90-luvun alkupuoleen, verrattuna ongelmasta puhutaan niin paljon enemmän, että on varmasti vaikea sanoa, onko henkinen väkivalta kouluissa todella *lisääntynyt*. Käytän vertauksena naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, joka ei välttämättä ole määrällisesti lisääntynyt, vaikka se on muuttunut julkisemmaksi ja siitä puhutaan enemmän kuin ennen.¹¹ Oppilaiden sukupuolella on kyselyn mukaan jonkin verran vaikutusta häirinnän luonteeseen: pojat vahingoittavat autoa tai asuntoa, tytöt suosivat häirintäsoittoa (HS 4.2.1998). Perinteinen, oletettu kuvio toistuu jälleen, pojat toimivat fyysisesti, tytöt käyttävät henkisen väkivallan keinoja.

Toisaalta jään tässä kohdin pohtimaan suoran ja epäsuoran aggression eroa. Edellisessä esimerkissä voisi myös ajatella päinvastoin tyttöjen käyttäneen suorita keinoja, koska he olivat suorassa kontaktissa opettajaan puhelimitse. Samalla ajattelumallilla pojat käyttivät epäsuoraa keinoa tyytymällä vahingoittamaan vain autoa. Jos kuvittelen itseni joko häirintäsoittojen tai autooni kohdistuvan ilkivallan kohteeksi, voi melko varmasti ennustaa, että kokisin häirintäsoiton epämiellyttävämmäksi ja itseäni henkilökohtaisemmin koskettavaksi, siis suuremmaksi. Tässä mielessä jako suoraan ja epäsuoraan aggressioon näyttäytyy enemmänkin sopimuksenvaraisena kuin itsestäänselvänä. Kenties edellisessäkin koulussa tapahtuvan häirinnän tarkastelussa piilee sukupuolenmukaisen käyttäytymisen oletus: uudet häirintämuodot luokitellaan ehkä tiedostamattomasti niin, että auton vahingoittamisen on oltava suoraa toimintaa, koska pojat tekevät sitä ja vastaavasti puhelinhäirintä on epäsuoraa, koska tekijöinä ovat tytöt. Artikkelissa viitatussa tutkimuksessa viitataan tyttöjen keinoina erilaisiin epäsuoriin ja maineeseen liittyviin tekoihin, kuten opettajan lapsen tai muun omaisen kiusaamisen (Kivivuori 1997, 6). Kiusaamista ei

---

¹¹ En silti missään tapauksessa vähättele sen enempää koulukiusausta kuin naisiin kohdistuvaa väkivaltakaan.

tutkimusraportissa tämän tarkemmin eritellä, joten epäsuoran ja suoran aggression lisäksi lienee hyvä tarkastella myös niiden määrittelyitä.

Tytöt ja naiset henkisen väkivallan mestareina?

Pojat turvautuvat helpommin nyrkkeihin ja aseisiin. Tytöt ovat kuitenkin pahempia. Sen huomaa henkisen tason väkivallasta. (6)

Aineistoni nuorten naisten suhtautuminen väkivallan eri muotoihin on ambivalentti: yhtäältä fyysinen väkivalta koetaan naurettavana ja varsinkin väkivaltaisista tyttöjä pidetään ”hulluina” ja toisaalta henkisen väkivallan raakuus voi tehdä tytöistä vielä poikiakin pahempia.

Koska ala-asteella tytöt ja pojat elivät omissa ryhmissään, eivät pojat erikoisemmin mitään noteeranneet, mutta tytöt sitäkin enemmän. Kiusaus ei tyttöjen puolelta ollut ruumiillista vaan henkistä väkivaltaa. Ei otettu leikkeihin, välillä oltiin kavereita, välillä ei edes puhuttu. Jos pojat sattuivatkin joltain joskus nälväisemään tai tönäisemään, saattoi aina sanoa joltain takaisin tai selvittää asia pienellä tappelulla. Tytöt eivät koskaan sanoneet tai tehneet mitään suoraan, vaan aina kiertäen ja kaartaen. Siihen oli paljon vaikeampi varautua. (11)

Kirjoittaja jatkaa vielä myöhemmin, että ”tyttöjen kieroilu on niin monimutkaista, että ei voi mennä väliin ja selvittää asiaa, sillä usein lähes koko luokan/työpaikan naiset on sekoitettu siihen”. Välien selvittämistä vaikeuttaa kahden välisen riidan paisuminen koko työ- tai opiskeluyhteisöä koskevaksi. Aluksi jopa täysin ulkopuoliset valitsevat oman puolensa, jonka näkemyksiä he tukevat. Yleisellä tasolla puhuttaessa henkinen väkivalta tuomitaan käsittämättömänä, mutta oman elinpiirin sisällä puhkeavia järjettömiä riitoja on joskus vaikea ymmärtää edes tähän kategoriaan kuuluviksi.

Kirsti Lagerspetzin (1989) johtama tutkimusryhmä tarkasteli sukupuolen ja aggressiivisuuden suhteita muun muassa haastatteleamalla ala-asteikäisiä tyttöjä ja poikia. Tytöille ominaisen epäsuoran aggression tutkimusryhmä katsoi liittyvän kiinteästi ystävyssuhteisiin. Tyttöjen läheiset ja tunteenomaisesti tärkeät ystävyssuhteet tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia niiden manipulatiiviseen käyttöön. Ystävän vahingoittaminen onnistuu esimerkiksi hylkäämällä hänet, aiheuttamalla hänessä mustasukkaisuutta tai alkamalla jonkun toisen ystäväksi. (Mt., 23-24.) Tytöille tietyt intiimit ja luottamukselliset

ihmissuhteet toimivat identiteetin vahvistamisen paikkoina. Siitä johtuen tyttöjen väliset ystävyysuhteet ovat niin haavoittuvia: ystävyysuhteen hajotessa tytön koko ihmisarvo voi joutua kyseenalaiseksi. (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1988, 28-42.) Lagerspetzin ym. (1989) tutkimuksessa tuli myös ilmi, että varhaisnuoret pitivät suoraa väkivaltaa epäsuoraa aggressiivisuutta pahempana. Toisaalta suora aggressio on helpompi huomata niin itsessä kuin muissakin, eikä juonittelua tai juoruilua välttämättä edes tunnisteta suuttumuksen ja vihan tunteiden aiheuttamaksi. Epäsuoran aggression suosimista suoran, hyökkäävän aggression sijaan voidaan pitää myös eräänä sosiaalisen kypsymisen merkkinä. Aikuisten aggressiivinen käyttäytyminen on ainakin lapsiin verrattuna epäsuorempaa, joten tyttöjen epäsuoraa aggressiivisuutta voidaan kenties pitää osoituksena varhaisemmasta sosiaalisesta kypsymisestä. (Mt., 23-24.)

Nykyään jo hieman kasvaneena pystyy vaikeimmatkin asiat tottakai selvittämään puhumalla. Fyysisen väkivallan käyttö onkin vain satunnaista ja silloinkin vain, jos muuta vaihtoehtoa ei ole. (11)

Suoran aggression käyttö pelkästään asioiden selvittämiseen ei ole enää 17-vuotiaasta kirjoittajasta oikeutettua. ”Hieman kasvaneena” fyysisen väkivallan käyttö tuntuu tarpeettomalta, ja nyt ”pystyy vaikeimmatkin asiat tottakai” ratkaisemaan puhumalla. Suoran aggression keinoista luopuminen on itseäänselvyys, sivilisoitumista ei millään tavoin kyseenalaisteta.

Myös vihan tunteen, suuttumuksen ilmaisussa on havaittavissa sukupuolittunutta jakoa epäsuoraan ja suoraan. Tyttöjen ja naisten voi olla vaikeaa puhua pettymyksistään suoraan (nais)ystävälle, joka on pahan mielen aiheuttanut. Sen sijaan kumppanilleen tai omalle äidilleen nainen voi kertoa pahastuneensa ystävänsä käytöksestä. (Orbach & Eichenbaum 1989, 140-141.) Epäsuoran ja suoran käyttäytymisen mallit kulkevat sukupuolten ja sukupolvien mukana varmasti myös niin, ettei niitä edes huomata kyseenalaisteta.

Reilu tappelu

Stereotyyppisimmillään tyttöjen siis väitetään olevan henkisen väkivallan mestareita. Henkiseen väkivaltaan liittyy usein tietty halveksittavuus eikä sitä pidetä reiluna. Henkisellä väkivallalla saa harvemmin sankarin mainetta; pilkka ja iva tekevät käyttäjästään ennemminkin vastenmielisen tyyppin, luihun ja epäluotettavan. Reilu tappelu voi olla vain

fyysinen, vai voiko? Eikö reilua ole myös se, että esimerkiksi puolustaa pilkattua sanallisesti? Toisaalta tällöin useimmiten vaaditaan asettumista pilkkaajan yläpuolelle vaikkapa sanomalla, ettei tämän puheissa ole mitään järkeä. Sankari ei voi antaa pahantekijälle samalla mitalla. Jos esimerkiksi pilkkaaja on nauranut uhrin liikalihavuudelle, sankari voi esimerkiksi sanoa, että kaikenkokoiset ihmiset ovat tärkeitä ja samanarvoisia, muttei esimerkiksi, että pilkkaajan vaatteet ovat niin rumia, ettei kukaan halua olla tämän ystävä. Vastaavaa epäsankaruutta voi fyysisesti osoittaa vaikkapa lyömällä jo maassa makavaa (ks. esim. Sarmaja 1996, 10-57).

Reiluus ja sankaruus tuntuvatkin usein varsin sukupuolittuneilta tai pikemminkin sukupuolittavilta käsitteitä. Valitettavasti reiluus ja sankaruus ovat löydettävissä paljon helpommin fyysisestä nujakoinnista. Jos - tai stereotyyppisesti *kun* - fyysinen tappeleminen nähdään ensisijaisesti poikien (miesten) toimintana ja verbaalinen aggressio tyttöjen (naisten) osa-alueena, tyttöjen mahdollisuudet olla reilu ja oikeudenmukainen kapenevat olennaisesti. Englannin kielen sana 'bitch' ja sen johdannainen 'bitchiness' kääntyvät hankalasti suomeksi, mutta kuvastavat mielestäni juuri sellaista epäreiluutta, joka liitetään naisiin ja naisten riitoihin tai tappeluihin. Myös naiset itse voivat kokea käyttymisensä olevan tällaisten oletusten determinoivia. Sue Sharpen (1994, 26) haastattelema 28-vuotias, englantilainen nainen kertoi kokemuksistaan neljän sisaren perheessä. Haastateltava pohti naispuolisen ilmapiirin erityisyyttä enimmäkseen negatiivisessa mielessä, sillä hän muisti tappelut ja juuri tuon "narttumaisuuden" siskosten välisissä suhteissa ja oletti, että veli tai veljet olisivat luoneet terveemmän ilmapiirin.

Pojat ja miehet voivat helpommin hoitaa negatiivisetkin tunteensa myönteiseksi miellelyllä tavalla. Epäsuoran aggression keinoista voi siis löytää helpommin epäoikeudenmukaisuutta tai epäreiluutta. Mutta miten päin kausaliteettia kuuluu lukea? Pidetäänkö epäsuoraa aggressiota epäreilumpana siksi, että se ajatellaan tyttöjen alueeksi vai onko suoran aggression reiluus ollut olemassa jo "ennen kuin" siitä on tehty erityisesti poikien kenttä? Toisaalta pohdiskeluni on kenties turhaa, sillä aikaa, jolloin suora aggressio olisi tasa-arvoisesti jakautunutta, ei ole ollut olemassa.

Aggressiopuhe

Aggressiosta ja väkivallasta puhuttaessa sukupuoli nousee varsin merkitykselliseksi. Oma aineistoni koostuu pelkästään tyttöjen aggressiopuheesta, mutta saan tukea seuraaville

ajatuksilleni mm. Kirsti Lagerspetzin (1989, 1990, 1998) ja Anne Campbellin (1982, 1993, 1994) tutkimuksista, joissa tyttöjen ja poikien tai naisten ja miesten kokemuksia omasta ja toisten aggressiosta on vertailtu. Aggression kokemus on sukupuolittunutta niin konkreettisesti kuin kielellisesti, metaforisestikin. Aggressiosta puhutaan eri tavalla, sille annetaan erilaisia nimiä ja merkityksiä monesti puhujan sukupuolen mukaan. En kuitenkaan usko, että kyse on niinkään biologisen kuin sosiaalisen sukupuolen vaikutuksesta: tyttöjen ja naisten oletetaan ja odotetaan puhuvan väkivallasta toisin kuin poikien ja miesten.

Yhtenä aineistoni tyttöjen aggressiopuheen ominaisuutena näen aikamuodot: tytöt puhuvat omasta aggressiostaan usein konditionaalissa:

En ole itse käyttänyt fyysistä väkivaltaa, mutta käyttäisin puolustaessa itseäni tai kavereita. (15)

Itse en mielestäni ole muita väkivaltaisempi, mutta jos joku tulee ”vittuilemaan” ja aikoo itekin hakata niin en ihmettelisi, jos minunkin kädet nyrkkiin menisivät. (8)

Uskon, että käyttäisin väkivaltaa vain, jos olisi pakko. Siis jos joku kävisi käsiksi, eikä olisi muuta vaihtoehtoa kuin puolustaa itseään. (3)

Näissä esimerkeissä viitataan suoraan väkivaltaan, joka on kirjoittajille usein vieraampaa. Toisaalta henkisestä väkivallastakaan ei paljoa puhuta preesensissä tai ainakaan itsestä tekijänä. Aikamuodot jäsentävät puhetta niin, että fyysinen aggressio on usein menneisyyttä viitaten lapsuuteen (sisarustappelut ym.) tai tulevaisuutta viitaten pakkotilanteeseen (kunnianloukkaus, väkivallanuhka itseä tai ystävää kohtaan). *Nykyisin* tai *usein* ei tunnusta kukaan käyttävänsä väkivaltaa. Anssi Peräkylä (1990) viittaa Marek Czyzevskiin (1984, 4), jonka mukaan puhuessamme ‘sisäisistä kokemuksistamme’ on itsepuhekäytäntö nähtävä olennaisena eikä vain viittauksena ‘todella olemassaoleviin’ sisäisiin realiteetteihin. Tämän käsityksen mukaan puheemme luo sen, mitä pidämme sisäisenä kokemukseksi: esimerkiksi rakkaus ja ahdistus ovat toiminnallisia ja kielellisiä tosiasioita, eivät sisäisiä tiloja. Tällöin siis loisin rakkauden sanomalla rakastetulleni, että rakastan häntä. Puhe on tällaisen näkemyksen mukaan tietysti hyvin yleinen ja kulttuurinen seikka, kuka tahansa puhuja ei voi luoda mitä tahansa realiteetteja. Kulttuurin jäsenillä on syvään juurtunut valmius ‘rakkauspuheeseen’ tai ‘ahdistuspuheeseen’ ja yksittäiset puhujat voivatkin ottaa kyseisen retoriikan käyttöönsä tarvittaessa. (Mt., 162.)

Jos ajattelisin aggression samoin ”vain” kielellisenä ja toiminnallisena tosiasiana sisäisen tilan sijasta, joutuisin ainakin luopumaan aggression ns. säiliömallista (ks. esim. Lagerspetz 1990, 221). Vai voisinko ikään kuin siirtää tuon säiliön kokijan tai tässä tapauksessa paremminkin puhujan ulkopuolelle, jolloin säiliö sinänsä voisi ajatuksena jäädä olemassaolevaksi? Czyzewski nimittäin jatkaa, että vaikka yksityinen kokemus on olemassa, se ei ole sen enempää kommunikaation kuin tutkimuksenkaan saavutettavissa. Czyzewskiin viitannut Peräkylä itse kannattaa maltillisempaa mallia, jossa yksityinen kokemus on olemassa ja tietyin edellytyksin tutkimuksen tavoitettavissa. Peräkylän mukaan yksityinen kokemus on kuitenkin sosiologisen tutkimuskohteen - todellisuuden yhteiskunnallisen tuotannon - kannalta irrelevantti ja sosiologian metodien kannalta tavoittamaton. (Peräkylä 1990, 162-163.)

Kokemus on usein nähty feministisessä tutkimuksessa päinvastoin olennaisena ja määräävänäkin siten, että juuri kokemuksen kautta saadaan välitön suhde todellisuuteen. Tällainen oletus referentiaalisuudesta näyttäytyy kuitenkin ongelmallisena jälkistrukturalistisen subjekti- ja kielikäsitteilyn valossa. Tällaisen ajattelutavan mukaan ei olekaan olemassa mitään ”puhdasta” todellisuuskokemusta vaan olennaisia ovat diskurssit, - kieli, historiallis-kulttuuriset tiedon ja vallan järjestelmät - joissa kokemukset tulevat ymmärrettäviksi, ne käsitteellistetään ja ne saavat merkityksensä. Kokemus on tämän ajattelutavan mukaan diskurssi diskurssien joukossa, eikä se tarjoa mitenkään suorempaa tai välittömämpää pääsyä todellisuuteen: kokemus on jo itse tulkintaa ja tulkinnan tarpeessa. (Koivunen & Liljeström 1996, 277.)

Itse näen kokemuksen Teresa de Lauretisin (1988b, 36) tavoin en niinkään kylmänä tosiasiana, siitä mitä tapahtui, sanottiin tai tehtiin vaan tapana, jolla tapahtumat, tosiasiat ja sanat tulevat yksilölle merkityksellisiksi. Myöskään Kathy Davis ja Ine Gremmen (1998) eivät ajattele kokemusta sen enempää autenttisena kuin ongelmattomana todellisuuden representaationa, mutta pohtivat myös tutkijan tarvetta ymmärtää mahdollisimman hyvin informanttiaan ja sitä, mitä tällä on sanottavana omasta itsestään ja elämästään. Tällainen tarve syntyy yhtä hyvin tilanteissa, joissa tutkija on informanttinsa kanssa samaa mieltä kuin jos heidän näkemyksensä ovat erilaisia. Davis ja Gremmen puhuvat ”osallisen perspektiivistä”, jonka on ajateltu auttavan tutkijaa välttämään itsensä ja informantin asettamista hierarkiseen asemaan siten, että vain tutkija tietäisi mistä informantin elämässä ”oikeasti” on kyse. Davis ja Gremmen näkevätkin ”osallisen pers-

pektiivin” hyvän tutkimuksen edellytyksenä ja välttämättömänä kaikessa keskustelussa arvojen ja käytänteiden eroista. (Mt., 133, 144.)

Palaan takaisin aineistoni konkreettisiin ja yksityisiin, mutta samalla yhteisiin puhetapoihin. Aggressiopuhe sukupuolittuu myös siten, että naisena saan sanoa enemmän kuin mies. Yksi väkivallan paikka naisten puheessa on parisuhde, esimerkiksi omat tai tuntemieni naisten puheet siitä, mitä tekisimme, jos kumppanimme olisi uskonon, ovat vähemmän sivistyneitä. Me ammusse haulikolla perseelle, haemme kirveen käteen tai paloitlemme sentin kuutioiksi. Silti me elämme normaalia, tavallisen naisen tavanomaisen väkivallatonta elämää. Vastaavat miesten puheet eivät onnistuisi; mies olisi pelkkä hirviö. Mistä tämä sukupuolittuminen sitten voisi johtua? Etsin ratkaisua konkretisoitumisesta: yhä vielä *luulemme*, ettei nainen kuitenkaan voisi oikeasti tehdä niin.¹² Sen sijaan *tiedämme*, että mies voi, on tehnyt ja tekee niin.

Pohdin jo aiemmin erilaisia aggression jaotteluita (epäsuora - suora, instrumentaalinen - ekspressiivinen jne.) ja sitä, millaisiin kategorioihin erilaisia väkivallan tekoja tai ”pelkkää” aggressiopuhetta luokitellaan. Kuten jo aiemmin totesin, minulla on hieman vaikeuksia laatikoida tätä tekstiä:

Jos vituttaa niin että voisin repiä jonkin sydämen irti paljain käsin lähden lenkille ja juoksen kunnes olen liian väsynyt edes ajatellakseni koko asiaa. Jos tilanteesta ei heti voi poistua lenkille teen mielikuvaharjoituksen: katselen ihmistä joka sillä hetkellä saa minut raivon partaalle ja kaivan sen sydämen esille ajatuksissani. Kehenkään ei satu ja mä kestän tilannetta vähän pidempään. (10)

Tämä puhe kuulostaa pelottavalta, mutta samalla jollakin tavalla vapauttavalta. Mietin kuitenkin uskaltaako kirjoittaja todella *puhua* mielikuvaharjoituksestaan, siis esimerkiksi kertoa siitä ystävilleen? Vai oliko aiheesta anonymisti kirjoittaminen ainoa paikka, jossa voi paljastaa ”pimeitä” puoliaan? Tunnustan, etten itse uskalla edes *kuvitella* repiväni ihmisen sydäntä ulos rinnasta. Minulta puuttuu siis jonkinlainen vihan fantasioinnin kyky, luulen, että minun pitäisi muka toteuttaa kuvitelmani elävässä elämässä enkä siis erota

---

¹² Helmikuussa 1999 tapahtui Helsingissä nk. ampumaratasurma, jossa 30-vuotias nainen ampui kuoliaaksi kolme miestä, haavoitti yhä ja vielä yritti ampua pakenemaan päässyttä vildettä miestä. Teon raakuus herätti jälleen keskustelua naisten väkivaltaisuudesta, mutta ”karu totuus” on ainakin oikeuspsykiatrian erikoislääkäri Markku Erosen ja oikeuspsykiatrian professori Jari Tiihosen (1999, 2) mukaan seuraava: ”Tietyt luonnehäiriöt, kuten antisosiaalinen persoonallisuus ja päihdeongelma yhdessä skitsofrenian kanssa nostavat naisten riskin syyllistyä henkirikoksiin lähelle miesten tasoa”.

mielikuvitusta ja todellisuutta toisistaan. Kiinnitän huomioni fantasioihin ja fantasiointiin ja vertaan väkivallan fantasiointia eroottisiin kuvitelmiin. Voisiko fantasiointi minusta itsestäni väkivallan tekijänä olla samalla tavalla vapauttavaa kuin esimerkiksi Nancy Fridayn (1993) mukaan raiskauksesta fantasiointi on: kuvittelemisen vapauttaa naisen vastuusta ja syyllisyydestä. Kuvitelmassahan nainen saa miehen, raiskaajan tai rakastajan, tekemään juuri mitä itse haluaa eikä alistu miehen mieliteoille. (vrt. Simonen 1995, 141, Wolf 1996, 193-194.)

Perustuuko naisten aggressiopuheen rajuus ja raakuus todella vain sille oletukselle, että kyse on vain mielikuvista, kuvitelmista tai fantasioista eikä todesta ja konkreettisesta, elävästä elämästä? Fantasiollahan tarkoitetaan jotakin, joka ei (välttämättä) toteudu tai sen ei edes haluta toteutuvan. Villiinnyn kärjistyksissäni ja ihmettelen onko naisten aggressiopuheessa todella vain ”siitä puhe mistä puute”? Samantien joudun sen kysymyksen eteen, miten tavoiteltavaa todellinen aggressiivisuus tai väkivaltaisuus on kenellekään, sen enempää naisille kuin miehillekään? Seuraavassa luvussa nimittäin peräänkuulutan mielikuvituksen voimaa ja ”välillisten” kokemusten samanarvoisuutta ”suorien” kokemusten kanssa. Aineistoni perusteella ei siis aina tarvita edes elokuvaa tai tietokonepeliä stimuloijaksi, vaan pelkästään oma mielikuvitus riittää aggressiion ”loppuunkäsittelymiseksi”.

Muistot ja mediamuistot

Tytöt kirjoittavat aggression ja väkivallan muistoistaan. Kuitenkin verrattuna vaikkapa ”oikeaan” elämäkertakirjoittamiseen tyttöjen muistot ovat varsin läheltä menneisyydestä, sillä aikaperspektiivi ulottuu lyhyimmillään kirjoittamishetkestä vain muutamia päiviä taaksepäin, pisimmillään 18-vuotiaan kirjoittajan elämän ensimmäisiin vuosiin. Lähimenneisyyden muistot ovat varmasti eri tavoin välittyneitä ja muistelijan itsensä tulkitsemia kuin vuosikymmeniä vanhat muistot. Nuoren kirjoittajan muistot eivät minusta kuitenkaan ole vähempiarvoisia, niiden ajallisuus ja paikallisuus, konteksti vain ovat lähempänä. Nykyhetki ja muistelutilanne vaikuttavat aina muistoihin ja muisteluun (Korkiakangas 1998). Niinpä lyhyt ajallinen ja konkreettinenkin välimatka muisteltaviin asioihin voi tehdä niistä vähemmän jäsenneiltyjä, mutta toisaalta ei niin tarkoituksellisesti muotoiltuja, vaan ”aidompia”. Aitouden tai autenttisuuden käsitteitä on tosin syytä käyttää varovai-

sesti, koska ei ole olemassa aitoja, oikeita muistoja tai epäaitoja, vääriä muistoja (vrt. Eskola 1997, 64-68, Luostarinen 1997).

Kirjoittajien aggressio- ja väkivaltamuistot ovat verrattain lyhyeltä ajanjaksolta, mutta niistäkin on löydettävissä arvojen, asenteiden ja yleensä kulttuurin muutoksia. Pelkästään 1990-luvulta on löydettävissä lukuisia sukupuoleen ja aggressioon liittyviä murroksia. Yhdeltä kulmalta katsoessa näkyvät esimerkiksi avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisointi, raiskauksen asettaminen yleisen syytteen alaiseksi tai erilaiset naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy-, hoito- ja tutkimusprojektit. Toiselta kulmalta näkyvät uudenlaiset naisrepresentaatiot kulttuurituotteissa eli vihaiset naiset kirjoissa, elokuvissa ja musiikissa tai tyttöjen aggressiiviset harrastukset ja asepalvelus.

Kulttuurituotteiden naisrepresentaatioiden merkitys tyttöjen muistoille onkin ollut varmasti olennainen. Maaria Linko (1997, 182) tutki Laila Hietamiehen lukijoiden kokemuksia ja näki kirjojen naispuoliset sankarittaret nimenomaan identiteetin rakentamismielessä tärkeinä. Myös esimerkiksi *Tuulen viemää* -teoksen Scarlett on ollut roolimallina rohkeasta ja alistumattomasta naisesta monille naissukupolville (Taylor 1992, 18-19). Uskon, että nykypäivän elokuvien fiktiiviset tai vaikkapa musiikkimaailman todelliset sankarittaret ovat samalla tavalla merkityksellisiä nuorille naisille. Millaisiahan muistoja tämän päivän tytöillä on vaikkapa parinkymmenen vuoden päästä elokuvasta *The Long Kiss Goodnight* tai muusikko Alanis Morissettestä?

*Miehisyys ilmeisesti vaatii väkivaltaa enkä tiedä miksi. Ehkä meitä naisia pidetään vieläkin jollain tavalla heikkoina ja kunnollisina kotiäitityyppeinä. Tästä tuli mieleeni Renny Harlinin elokuva *The Long Kiss Goodnight*, jossa perheen (kotiäiti-tyyppi) äiti paljastuikin vakoojaksi. Tietysti elokuvaan liittyi muitakin seikkoja, mutta väkivalta oli käännetty päinvastoin kuin yleensä. Amerikassa elokuvan huono menestys johtui mm. siitä, että nainen räjäytteli paikkoja, kun mies hoiti lasta kotona. (6)*

Sari Näre (1991) viittaa Mariza Zavallonin (1982) identiteetti-prototyypin käsitteeseen, joka tarkoittaa yksilön identiteetti-prosessiin vaikuttavia kulttuuriympäristöstä välittyviä emotionaalisia elementtejä ja malleja. Identiteetti-prototyypit rakentuvat erityisesti mediasuhteessa. Sankarit ovat keskeisiä yksilön identiteetin rakentumisessa, ne toimivat kulttuuriympäristön emotionaalisten ainesten välittäjinä. (Mt., 16.) Kulttuurimuistot tai ehkä paremminkin mediamuistot näkyvät tyttöjen väkivaltakirjoituksissa: he miettivät väkivaltaelokuvia ja/tai elokuvien väkivaltaa tai julkisuuden henkilöiden suhdetta väkivaltaan ja

sitä, miten niihin pitäisi suhtautua. Edellisen esimerkin kirjoittaja uskoo *The Long Kiss Goodnight* -elokuvan huonon menestyksen Yhdysvalloissa johtuneen osittain toimijan sukupuolesta, perinteisten roolien käänteisyyttähan korosti vielä isän jättäminen kotiin pienen tyttären kanssa.

Sukupuolistereotyytiat edustavat uskomuksia sukupuolista sosiaalisina ryhminä ja sukupuolen ”olemuksesta”, ne ilmaisevat uskoa siitä, mitä sukupuolet todella ovat. Sukupuolinormeilla taas ilmaistaan uskomuksia siitä, mitä sukupuolten tulisi olla. (Pleck 1981, 11.) Edellinen kirjoittaja ilmeisesti uskoo (konservatiivisten) amerikkalaisten ahdistuneen sukupuolinormien rikkomisista elokuvassa. En sinänsä ihmettele ahdistumista, sillä tietyllä tavalla tunsin itsekin oloni epämukavaksi ensimmäistä kertaa elokuvaa katsoessani. Todellisen kotiäidin stereotyypin muuttuminen/palautuminen vakoojaksi tosin toteutettiin hyvinkin stereotyypisesti leikkaamalla hiukset lyhyiksi ja pukemalla housut hameen tilalle, mutta muistan aluksi kovasti vastustaneeni muutosta - se nimittäin pelotti minua. Vielä enemmän tosin pelotti vastusteluni muuttuminen kannustukseksi (ala)tyyliin ”hakkaa se paskaksi, potki munille, just noin!” Teresa de Lauretisin mukaan ristiriitainen sankaritar voi toimia tekstissä niin, että tarina ehdottaa tilanteita ja mahdollisuuksia (de Lauretis 1984, 2-8, ks. myös Jokinen 1991, 37-40). Kenties pelko(ni) syntyy liiallisista valinnan mahdollisuuksista, jopa valinnan pakoista.¹³

Aluksi hieman arastelin mediamuistoiksi kutsumieni muistojen ja muisteluiden mukaanottamista. Uskon kuitenkin, että ”välilliset” kokemukset (kirjat, musiikki, elokuvat, sarjakuvat, (musiikki)videot ja tietokonepelit) tulevat yhä voimakkaammin ”suorien” kokemusten (urheilu, kirjoittaminen, soittaminen) rinnalle niin, että niitä ei enää olekaan mielekästä ainakaan kovin jyrkästi erottaa toisistaan. Taannoin *PlayStation* -peliaseman mainoksessa (1999) välillisen ja suoran kokemuksen ero oli jo kadonnut, mainoksen nuoret sanoivat haluavansa *elää* vaarallisesti, eräs jopa painottu *todella eläneensä* (”I have lived”) ja kyseessä siis oli ”vain” pelaaminen tietokonepelillä. Postmodernille ajalle ovatkin ominaista useammat totuudet yhden ainoan sijasta, joten enää ei tarvita perinteisiä aidon, toden kokemuksen erottamista epätodesta tai epäaidosta (Bauman 1996, 21). Tietokonepelissä eletty elämä on yhtä totta kuin ”reaaliarjen” konkreettisesti ja fyysisesti koettu elämäkin.

---

¹³ Ylipäätään valinnat tuntuvat olevan nykyajan pakko. Perinteet ja arvot liikkuvat koko ajan, joten ei ihme, jos niistä ei tahdo saada aina otetta (vrt. esim. Korhonen 1998). Sukupuoliroolien rikkoutuminen hämmentää siis joskus jopa sitä toivovaa.

Edmund Husserlin (1995, 66-70) mukaan voimme tietää ainoastaan sen minkä näemme ja koemme. Fenomenologinen tutkimustapa perustuu käsitykselle, että ei ole olemassa objektiivista todellisuutta vaan tietoisuuden kokemus ja sen merkitys. Ilmiön rakenne ja kokemus ovat keskeisiä. Tutkimusaineistostakaan ei siis tarvitse etsiä sitä ”mitä todella on tehty”, vaan esimerkiksi luoda mentaalisen tason ‘kulttuurisia malleja’ (Apo 1995, 183).

Väkivalta ja aggressio näyttävät uusien kokemusympäristöjen valossa mielenkiintoisina. Eikö olisi suorastaan ihanteellista, jos väkivalta voitaisiin kokonaan siirtää tietokonepeleihin, pois fyysisestä todellisuudesta? Ihmiset voisivat ”purkaa aggressionsa” näyttöpäätteellä suoran, fyysisen aggression sijaan ja välillinen kokemus toisi saman ”tyydytyksen” kuin suorakin. Ajatus tuntuu houkuttelevalta, mutta ainakaan väkivalta-elokuvien ei ole todettu vähentävän tai ainakaan lopettavan kokonaan todellista väkivaltaa, jossakin mielessä jopa päinvastoin (ks. esim. Lagerspetz 1977, 235- 246, Mustonen 1997, Lagerspetz 1998, 207-228). Etnometodologisen tutkimustavan mukaan totuus perustuu tekemiselle, ei olemiselle ja totuus luodaan toiminnalla (Garfinkel & Sacks 1986, 165-167). Etnometodologisessa mielessä myös puhe voi olla toimintaa. Ihmisten puhetta ei kuitenkaan ensisijaisesti ajatella ‘heijastukseksi todellisuudesta’, vaan pikemminkin niin, että puhe on todellisuutta tuottavaa ja jäsentävää aktiivista toimintaa. (Peräkylä 1990, 16.) Etnometodologisessa mielessä totuus ei siis itsessään ole olemassa, ilman, että se luodaan toiminnalla. Tällöin väkivallan siirtäminen ”epäaitoon” ympäristöön toimimalla siellä, tekisi siitä uuden totuuden ja siis samalla ”aidon”.

Edellisestä huolimatta, olisiko sittenkin niin, että elokuvat eivät riitä toiminnaksi etnometodologisessakaan mielessä? Pelkkä elokuvan *katsominen* voikin olla hyvinkin passiivista verrattuna puhumiseen, siis aktiiviseen puheen tuottamiseen. Tietokonepelit ovat ehkä asteen lähempänä, mutta ”tutkimustuloksia” asiasta saa kenties vasta jonkin ajan kuluttua. Mediamuistoja syntyy silti koko ajan ja niitä löydän siis jo omasta aineistostanikin.¹⁴ Leena Lahtinen ja Tiina Volanen (1995) tutkivat kansainvälisen tietokonevälitteisen kommunikaatio- ja neuvottelusimulaation (ICONS) synnyttämiä identiteettejä: roolit ja identiteetit olivat ”keinotekoisessa” vuorovaikutuksessa yhtä ”tosia” kuin ”oikeassakin” kommunikaatitilanteessa. Lienee siis syytä luopua suorien ja välittyneiden kokemusten itsestäänselvistä hierarkiasta.

---

¹⁴ Sukupuoli on mediamuistoissa ja -muistellijoissa ainakin toistaiseksi merkittävä, sillä tytöt pelaavat vähemmän (väkivaltaisista) tietokonepelejä ja myös katsovat vähemmän väkivalta- eli toimintaelokuvia.

Neljäs tila: KOTI JA PERHE

Lapsista, vanhemmista ja sukupuolesta

Vanhemmilla ja muilla lapsen ympäristön aikuisilla on luonnollisesti merkityksensä siihen, millainen nuori ja myöhemmin aikuinen lapsesta itsestään kasvaa. Myös lapsen sukupuoli vaikuttaa siihen, miten häneen suhtaudutaan. Pojat ja tytöt saavat usein tehdä hieman eri asioita tai pikemminkin se, mitä ei saa tehdä tai miten ei saa käyttäytyä, on varsin usein sukupuolittunutta. Heikki Sarmajan (1996) mukaan myös mieheksi opitaan, siis tullaan, eikä vain synnytä. (Mt., 15, ks. myös Badinter 1993, 49.) Ajatellaan sukupuoli sitten biologisena determinisminä tai sosiaalisena konstruktiona alkaa sen konkreettinen esille-tuominen usein jo aivan vauvasta, esimerkiksi kun tytöt puetaan vaaleanpunaiseen ja pojat siniseen (Bjerrum Nielsen & Rudberg 1988, 29).

Vanhemmat voivat kuitenkin myös kieltäytyä taipumasta perinteisiin sukupuoli-stereotypioihin ja yrittää kasvattaa lapsensa ”sukupuolettomasti”. Lapsi on kuitenkin tekemisissä myös perheen ulkopuolisten aikuisten - ja toisten lasten - kanssa eikä lapsen omien vanhempien tavoittelema ”erilainen sosiaalistuminen” omaan sukupuoleen kenties onnistukaan. Vallalla olevat sosiaaliset käytännöt suosivat lasten kasvattamista konventionaalisesti maskuliiniseksi tai feminiiniseksi. Näin ollen epäonnistunut sosiaalistamisprosessi tuottaa poikkeavia. (Thorne 1993, 2.) Poikkeavuuden määrittely riippuu paljolti myös kulttuurisesta ympäristöstä, jolloin esimerkiksi konventionaalisuus Suomessa tai Yhdysvalloissa on erilaista myös (sosiaalisen) sukupuolen suhteen.

Mistä sitten syntyvät voimakkaat eronteot tyttöjen ja poikien välillä? Joskus tuntuu kuin sukupuoliroolit kulkisivat suoranaisten geeniperintönä vai minkä ihmeen vuoksi tuttavaperheeni (ja varmasti monien muiden) vauvaikäinen poika viihtyi tuntikaupalla vain katselemassa ikkunasta parkkipaikan autoja? Petteri Värtö (1997) tutki päiväkotikäisiä lapsia ja huomasi 4-6-vuotiailla, jopa nuoremmillakin lapsilla olevan varsin selkeä kuva (biologisen) sukupuolen mukaisesti yksilöihin liitetystä luonteenpiirteistä ja ominaisuuksista (Mt., 450). Autojen ja miessukupuolen yhteys saattaa muodostua lapselle varsin nopeasti itsestäänselvyydeksi, vaikka oma äiti ajaisikin autoa. Niin ”todellisessa” kuin vaikkapa mediankin maailmassa miehet ajavat autoja, junia tai moottoripyöriä naisia useammin. Tai vaikka oma isä laittaisikin kotona ruokaa, pesisi pyykkiä ja vaihtaisi vaip-

poja, ovat neuvolan tai päiväkodin tädit harvemmin setiä. Sukupuolen mukaiset ammatit taas tuottavat käsityksiä sukupuolen mukaisista ominaisuuksista. Jos miehet ajavat autoa, he varmaankin ovat rohkeita ja ymmärtävät tekniikasta ja jos naiset hoitavat lapsia, he ovat varmaankin kilttejä ja osaavat lohduttaa.

Sosiaalisina konstruktioina maskuliinisuus ja feminiinisyys tuskin kuitenkaan ovat stabiileja. Miestä, mieheyttä ja maskuliinisuuksia tutkinut Elisabeth Badinter (1993, 50) uskookin, että ”jos miehisyys on jotakin joka omaksutaan ja rakennetaan, se voi epäilemättä myös muuttua”. Näin olisi loogisesti myös feminiinisuuden suhteen. Jollain tavalla tyttölapsen annetaan kokeilla sukupuolensa rajoja jopa poikia enemmän. Monet vanhemmat luultavasti huolestuvat enemmän liian innokkaasti nukeilla leikkivästä pojasta kuin puissa kiipeilevästä tyttärestä. Samalla kun pohditaan aikuisten miesten vaikeutta ilmaista tunteitaan, paradoksaalisesti karsitaan pienistä pojista heidän kenties varsin luonnollisia hoivaamisviettejään. Sen sijaan, jos mies on ensin osoittanut pätevyytensä (maskuliinisuutensa) jollakin perinteisesti miehisellä alalla (esimerkiksi jääkiekossa), voi hän ”huoletta” työskennellä vaikkapa päiväkodissa. Tästä näkökulmasta katsoen juuri pienten poikien sukupuoli on kaikkein rajoittavin. Uutta, pehmeämpää - vai pitäisikö sanoa venyvämpää - maskuliinisuutta ei voi saada, se on ansaittava.

Tulen tästä siihen johtopäätökseen, että sukupuoli rajoittaa miestä eniten lapsuudessa ja naista (varhais)nuoruudesta lähtien - hautaan asti - liittyen aggression ja väkivallan lisäksi vaikkapa alkoholin käyttöön (ks. Tolvanen 1996, Värtö 1997). Mutta eikö lapsuuden kokemuksilla erilaisista maskuliinisuuksista ja feminiinisyysistä ole kuitenkin merkityksensä siinä, millaiseksi aikuiseksi *haluaa* itse kasvaa, vaikka ei sitten sellaiseksi pystyisikään tulemaan? Sukupuoli-identiteettejäkin on monia erilaisia, yhtenä esimerkkinä kesällä 1998 uusintana tullut tv-sarja *Ruusun aika*, jossa Ruususen perheen alasteikäinen tyttö Roosa-Maria - lempinimeltään Roope - hyväksyy pitkin hampain sen karun tosiasian, ettei hänelle koskaan kasva pippeliä. Tv-sarja päättyi ennen kuin saimme tietää, millainen nuori nainen Roopesta olisi kasvanut. Eeva Jokisen (1991) mukaan identiteetti voidaan ajatella sellaiseksi, jota luon itselleni, mutta tarkemmin katsottaessa se osoittautuukin puhetavaksi, jolla on normatiivinen sisältö: ajatteleminen, että identiteetin tulisi olla ”kypsä” tai suhteellisen kokonainen (Mt., 6). Alituinen riittämättömyyden ja hajanaisuuden tunne voisi siis johtua tästä (toivottomasta) pyrkimyksestä ”ehyeksi”. Ehyt-sana on parasta kirjoittaa lainausmerkkeihin, koska toivon kovasti, että yhden ihmisen

elämänmittaisen ja ainoan oikean identiteetin aika olisi jo mennyttä. Ruususen Roopessa ei siis ole mitään vikaa!

Isät ja tyttäret

Stereotyyppinen feminiinisyys sisältää ajatuksen tytöistä passiivisempina, hiljaisempina, kiltimpinä ja mukautuvaisempina kuin pojat. Monet tytöt tietysti käyttäytyvät varsin toisella tavalla, mutta tytöissä piilee tietynlainen hyvin käyttäytymisen potentiaali. Yksi merkittävä seikka on ympäristön antavat naiseuden kuvat ja erityisesti mediassa esiintyvät miehiä miellyttämään pyrkivät naiset. Hyväksytyksi tuleminen voi olla monille tytöille ja naisille poikia ja miehiä tärkeämpää. Halu miellyttää liittyy perinteiseen naisen rooliin, jossa naista katsotaan suhteessa muihin ihmisiin ja erityisesti miehiin. Jos poikia rangaistaankin helpommin fyysisesti, tytöt joutuvat ikäänkuin käänteisesti ansaitsemaan hyväksynnän käyttäytymällä hyvin. (Sharpe 1994, 30.)

Tyttölapsen saamalla naiseuden ja tietenkin myös mieheyden kuvilla on merkityksensä siihen, millaiseksi naiseksi hän kasvaa. Kehityspsykologiassa on pitkään keskitytty nimenomaan äidin rooliin lapsen kehityksessä, vaikka toisaalta äitiydestä ja äitimisestä (engl. *mothering*) on varsinkin naistutkimuksen parissa tuotu esille uudenlaisia näkemyksiä (ks. esim. Jokinen 1996, Gordon 1990). Kuitenkin isyyden ja ”isimisen” (engl. *father* verbinä) tarkastelu muutoin kuin perinteisessä autoritaarisessa mielessä on vielä uudemmaa. Ainakin vielä jokin aika sitten puhuttiin erityisistä *pehmoisistä*, kun tarkoitettiin äidin kanssa tasavertaisesti lapsen hoitoon osallistuvista isistä. Tällainen mies poikkesi normista ja tarvitsi oman nimityksensä (vrt. käsite poikatyttö).

Jos äitiyden tutkimusta ja vähemmän teoreettisia arkiuskomuksia äitinä olemisesta ovat leimaanneet tiukat äitimyytit, ovat asiat isyyden kanssa siis tietyssä mielessä vielä huonommin. Kehitys- ja perhepsykologisessa tutkimuksessa isät ja isyys on oikeastaan keksitty vasta 1950- ja 60-luvulla. Isyyden tutkiminen saattoi kapeimmillaan keskittyä vain poissaolon ja läsnäolon tai osallistumisen ja ei-osallistumisen tarkasteluun. Vasta myöhemmin isyydestä on osattu etsiä monimuotoisuutta, isyyden eri puolia ja isyyteen sitoutumisen aste- ja vivahde-eroja. (Huttunen 1994, 47.) Tuomo Kokkonen (1997, 181) kirjoittaa jo selvästi 1990-luvun lopun tarinaa omasta isyydestään erityisesti suhteessa imetykseen otsikolla *Imettäjän rinnalla*. Kokkonen sijoittaa oman tekstinsä vanhemmuuden modernisoitumisen kontekstiin, johon kuuluu esimerkiksi isien synnytykseen

osallistumisen muodostuminen normiksi. Imetyksestä kirjoittava mies on siis vain askel vielä eteenpäin. Kokkonen rinnastaa kokemuksensa sellaiseen perhepsykologisen diskurssin muutokseen, jonka seurauksena isyys ei ole enää vain toissijaista vanhemmuutta ja ”uusi isä” on marssinut esiin.

Yhdysvaltalainen Nicky Marone (1993, 18-19) haluaa korostaa isän merkitystä tyttärensä kasvuun ja kehitykseen. Jos isä jatkaa stereotyyppisen naiskuvan pönkittämistä, hän samalla viestittää tyttärelleen, että saadakseen miehistä hyväksyntää tämän tarvitsee vain mukautua annettuihin naise(llisuude)n normeihin. Erityisesti murrosiässä moni tyttö kokee naisellisuuden ja kunnianhimon toisensa poissulkeviksi ominaisuuksiksi ja kiusaus uhrata toinen toisen hyväksi on suuri. Maronen tarkastelemat yhdysvaltalaiset teinitytöt tuntuivat yhä taipuvan perinteisiin sukupuolirooleihin ja keskittyvän koulua mieluummin ulkonäkönsä ja poikiin. (ks. Wolf 1996, Friedan 1967.) Seksuaalisuus ja ulkonäkö/kauneus yhdistettynä älyyn on yhä vielä monia ristiriitaisuuksia aiheuttava alue naisen elämässä. Sanonta ‘kauneus ja äly eivät viihdy samassa päässä’ liittyy melkein aina vain naisiin: ‘hyvännäköisen’ tai ‘komean’ miehen älyä kyseenalaistetaan harvoin pelkästään siksi, että hän on myös ulkoisesti viehättävä.

Lukiessani pääosin yhdysvaltalaisia ja englantilaisia tutkimuksia isistä ja tyttäristä, en ole voinut olla huomaamatta isyyden kulttuurisia eroja. Lukemieni tutkimusten isät olivat usein selvästi joko ”hyviä” tai ”huonoja”, lempeitä ja kannustavia tai tyrannimaisia ja ilkeitä. Omalle lapsuuden kokemukseni isyydelle oli ominaista tällaisten jyrkkien jaottelujen sijasta *poissaolevuus*, isät ovat olleet harvoin läsnä. (vrt. Huttunen 1994, 49-53.) Vaikka naisia on työelämässä nyt yhtä paljon kuin miehiäkin ja jo omassa lapsuudessani 70-luvulla ja 80-luvun alkupuolella useimpien kavereideni äidit olivat työelämässä, minusta tuntui, että isät olivat aina töissä. (ks. myös Innanen 1998, 41-44.) Niinpä isän kotonan oleminen oli juhlaa, isän selässä sai ratsastaa kuin hevosella ja isän olkapäältä sai hypätä järveen.

Niin omat kuin monien muidenkin isä-muistot liittyvät useimmiten *tekemiseen* kuin *olemiseen* (ks. toim. Silvennoinen ym. 1997). Olenkin ollut varsin kiinnostunut omasta vaaristani, äitini isästä, joka valitettavasti kuoli ollessani vasta 3-vuotias. Äitini kertoo käyneensä juuri isänsä kanssa paljon keskusteluja monenlaisista maailmantapah- tumista tai vaikkapa papin saarnasta, sen jälkeen kun isä ja tytär olivat kahdestaan käyneet jumalanpalveluksessa: äitini ja hänen isänsä siis puhuivat. Joskus kuitenkin tyttäret

itse haluaisivat nimenomaan toimia ja tehdä asioita isiensä kanssa, mutta eivät sukupuolensa vuoksi pääse aivan muitta mutkitta mukaan.

Olen pienestä asti ollut kiinnostunut metsästyksestä ja kalastuksesta, mutta se, jota isäni oli aina pyytämässä mukaansa olikin veljeni, vihikissa joka miehumminkin pelaisi tietokonetta sisällä lämpimässä ja jota ei olisi koko homma voinut kiinnostaa vähempää. Kun menin huomauttamaan asiasta oli vastaus: ”no, voithan säkin tietty tulla jos haluat.” (10)

Kirjoittajan isälle lienee hieman vaikea hyväksyä erilaisten harrastusten sukupuolittuneisuuden murtuminen. Kenties voimankäyttö, kilpailullisuus ja suorituskeskeisyys, joita metsästyksestä ja kalastuksesta on helppo löytää, liittyvät tämän isän mielessä selvästi vain mieheyteen (ks. Lehtonen 1995, 13-17). Sisällä kotona, perinteisessä naisten tilassa, viihtyvää poikaa houkutellaan ulos miesten maailmaan, kun taas sisältä ulospyrkivää tyttöä - tilojen sukupuolta rikkovaa - toppuutellaan. Uskon, että juuri *toimijuus* ja *tila* ovat yhä varsin merkityksellisiä sukupuolenmukaisuuden määrittelyssä. Toimijat, subjektit ovat ulkona ja passiiviset objektit, tekemisen kohteet sisällä. Kirjoittajan isä ei varsinaisesti kiellä tyttärtään lähtemästä mukaan, muttei kannustakaan. Tytär voi tulla mukaan metsälle, jos hän itse sitä haluaa, mutta tällaisen (maskuliinisen) halun olemassaolosta isä ei ole aivan vakuuttunut.

Tila on merkityksellinen myös vähemmän konkreettisessa merkityksessä. Tytön lapsuuden miehet ja naiset antavat erilaisia maskuliinisia ja feminiinisiä tiloja toteuttaa erilaisia sukupuolittuneita ominaisuuksia itsessä. Olen pohtinut omaa lapsuuttani ja sitä kuinka en millään olisi luopunut polkupyöräni apupyörästä tai opetellut uimaan muuta kuin käsipohjaa. Kuitenkin veljeni ja isäni sijasta minua kannusti ja rohkaisi äitini, nainen. En siis voi sanoa, että erityisesti tai vain miehet olisivat ohjanneet minua ”poikamaisemmaksi”. Miksi sitten kuvittelen, etten ehkä myöhemmin olisikaan hankkinut moottoripyörää tai aloittanut karatea, jos minulla olisikin ollut veljen sijasta sisko? Nähdäkseni yritän selittää myös omaa käyttäytymistäni ja varsinkin poikamaiseksi miellettyjä harrastuksiani sillä, että olen kasvanut melko poikavaltaisessa ympäristössä. En siis helposti usko, että halu ”kiittää kesäistä baanaa sata lasissa” tai hyvänolon tunne siitä, että olen saanut isketyksi vastustajasta ”ilmat pihalle” olisivat luonnostaan feminiinisiä tunteuksia. Kuvittelen, että minussa täytyy olla jotain sellaista aggressiivisuutta, jonka olen *saanut*, veljeltäni, isältääni tai muilta pojilta ja miehiltä tai että he ovat antaneet läs-

näolollaan minulle maskuliinisen tilan toteuttaa ja kehittää noita puolia itsessäni. (Notko 1998, 84.)

Aineistoni tytöt eivät erityisemmin kirjoittaneet isistään, mutta enhän sitä ohje-paperissani kysynytäkään. Sen sijaan kysyin, onko kirjoittaja lapsena leikkinyt ns. poikien leikkejä ja leikkikö hän niitä tyttöjen vai poikien kanssa (ks. liite). Niinpä tytöt kirjoittivat paljon sisaruksistaan, veljistään ja siskoistaan. Ulkomaisissa tutkimuksissa (ks. esim. Marone 1993, Sharpe 1994) korostetaan usein isän läsnäolon ja kannustuksen merkitystä tyttären menestykseen myöhemmässä (työ)elämässään. Tästä näkökulmasta katsoen on hieman paradoksaalista, että suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa isät (ja äidit) ovat työn vuoksi usein paljon poissa kotoa, vallitsee suhteellinen tasa-arvo ja naisten etenemismahdollisuudet työelämässä ovat kohtalaiset. Äitien konkreettisten esimerkkien voisikin ajatella ”korvaavan” isien sanallisen kannustuksen tai sitten menestys - mitä sillä sitten tarkoitetaan - muodostuu tämänkaltaisia yksinkertaistuksia laajemmista kokonaisuuksista.

Löydän isien ja tyttärien suhteista isien ja poikien suhteisiin verrattuna tiettyjä eroja. Tommi Hoikkalan (1996) toimittamassa teoksessa *Miehenkuvia* muun muassa Erkki Vettenniemi, Henri Roivainen ja Tommi Hoikkala itse kertovat useista ja toistuvistakin tilanteista, joissa isä huutaa ja räyhää pojalleen - ja myöhemmin leppyä. Tyttärien ja isien suhteista tällaista löytää harvemmin (ks. esim. Ruokonen 1997, Sepponen 1997). Tulkitseen isien ja poikien ”huutokilpailut” jonkinlaisiksi sukupolvien sodiksi, hierarkian koetteluiksi ja uudelleen järjestelyiksi. Isien ja tyttärien välillä tälle ei ehkä ole niin suurta tarvetta, sillä sukupolvi ei ole yhtä merkityksellinen kuin sukupuoli, joka erottaa isän ja tyttären toisistaan joka tapauksessa. Isän ja pojan (geneettinenkin) samuus kenties vaatii selvempää eroprosessia, joka tosin voi jatkua aina isän kuolemaan asti.

Sisarukset ja sisarustappelut

Sisarukset jäävät monesti isien ja äitien varjoon, kun puhutaan lapsen elämän tärkeistä ihmisistä. Sisaruussuhteita on tutkittu enimmäkseen kasvatustieteellisistä ja psykologisista lähtökohdista ja varsinaista sisaruussosiologiaa on tehty varsin vähän. Kuitenkin myös sisarukset vaikuttavat erilaisiin merkitysketjuihin, joita ihmisten välisistä suhteista luodaan. Esimerkiksi isän ohella veljellä voi olla merkityksensä siinä, millaisia odotuksia ja oletuksia naisella on miehistä ja miesten kanssa suhteessa olemisesta (Sharpe 1994, 120).

Perhe, koti ja sisarukset ovat usein eräänlaisena harjoituskenttänä monille toiminnoille ja tunteille, myös aggressiolle ja vihalle. Kotona koetellaan rajoja, kärsitään rangaistuksia ja saadaan myös anteeksi. Eivätkä rangaistuksia jaa vain vanhemmat, vaan myös sisarukset. Muistan itse potkiskelleeni televisiota katselevaa isoveljeäni, joka siihen kyllästytneenä vihdoinkin uhkasi ja myös potkaisi takaisin. Huusin välittömästi äitiä apuun väittäen, että veli kiusaa minua, vaikka asia oli tietysti aivan päinvastoin. Suureksi harmikseni huijaukseni ei mennyt läpi kuin juuri ja juuri tuon yhden kerran. (Notko 1998, 86.)

Aineistoni sisarukset tappelevat riippumatta siitä, millainen sisarussarja on. Isoja ja pieniä, veljiä ja siskoja tönitään, muksitaan ja riepotellaan. Kyse on kuitenkin useimmiten nk. peuhuleikistä, englanniksi *rough and tumble* -leikistä. Peter K. Smithin ja Helen Cowien (1991, 176) mukaan jo alle kouluikäiset lapset ovat hyvin tietoisia oikean ja leikitappelun erosta. Peuhuleikin ystävällismielinen luonne ilmaistaan yleensä hymyilemällä ja nauramalla, tappelijat ovat episodin jälkeenkin kavereita.

Mun mielestä ne sisartappelut, joita meillä nuorempana oli, niin ne oli ihan normaalia. Siis, en mä osaa ajatella, että me oltas oltu, jotkut epänormaalit, väkivaltaset sisarukset, vaan mä ajattelen että se oli siinä iässä ihan luonnollista välien selvittelyä. (12)

Oikean väkivallan ja väkivaltaisuuden liittäminen sisarustappeluihin tuntuu joistakin kirjoittajasta suorastaan omituiselta. Fyysinen välienselvittely on luonnollista lapsuudessa. Myös seuraava kirjoittaja tekee tiukan eron väkivallan ja ”nujuutuksen” välille.

Mulle on toisaalta aika vaikea kirjoittaa tästä, koska itse en ole ikinä ollut todellekkaan mikään väkivaltainen ihminen. Mitä nyt joskus pienempänä pikkusiskon kanssa vähän nujuutettiin toisiamme. (4)

Catherine Garveyn (1990, 36) mukaan peuhuleikkiin kuuluvat juokseminen, hyppiminen, kaatuminen, takaa-ajo, pakeneminen, painiminen, lyöminen, nauraminen ja ilmeileminen, ”naaman vääntely”. Peuhuleikki eroaa aggressiivisesta käytöksestä, johon taas kuuluvat lyöminen, työntäminen, riuhtaiseminen ja repiminen, tuijottamalla toisen hämilleen saataminen ja vihamielinen katse. (ks. myös Mäntynen 1997, 10, 14.) Tiedyt metakommunikatiiviset merkit, ilmeet, eleet ja äänensävyt kertovat, onko kyseessä leikki vai tosi. Michael Boulton (1994, 120) pitää myös sivustakatsojien määrää rajuotteisen leikin ja toista vahingoittamaan pyrkivän, aggressiivisen käyttäytymisen erona: raju leikki ei yleensä kiinnosta ulkopuolisia, kiusaamista sen sijaan seuraa usein yleisö. Roolien jaka-

misella on myös peuhuleikissä osansa, esimerkiksi takaa-ajajan ja takaa-ajettavan osat vaihtuvat. (Boulton Salmivallin 1998, 32-33 mukaan.)

Ihan oikeasti en ole kovinkaan moneen ihmiseen käynyt käsiksi. Veljeni kanssa olen tapellut joskus aika rajustikin ja joskus pienempänä joidenkin kavereideni kanssa. (10)

Sisarustappelustakin voidaan siis puhua fyysisenä väkivaltana, mutta tämänkaltainen väkivalta ei kuitenkaan vahingoita tappelijoita ainakaan pysyvästi tai ainakaan henkisellä tasolla vakavasti. Nujakointi voi olla rajua ja joskus esimerkiksi vanhemmista se saattaa näyttää kaikkea muuta kuin leikiltä. Lasten tappeleminen koetaan jopa kasvatuksellisenä epäonnistumisena.

Vanhempiin se sattu, kai joskus aika paljonkin, ne yritti kasvattaa meitä parhaansa mukaan ja syytti kai niistä itteensä. Joskus me Samin kanssa ihan yritettiin ”säästää” niitä, että sovittiin tappelun jälkeen, ettei kerrota niille ollenkaan. Aina me saatiin ne jutut selvitettyä ihan kahestaan tai sitten äitin ja isän avustuksella. Mulla on muuten maailman paras pikkuveli. (12)

Tappeleminen on kirjoittajalle ja tämän veljelle osa normaalia sisarussuhdetta, he tappelevat siitä huolimatta, että tietävät vanhempiensa huolestuvan. Niinpä he tekevät keskenään sovun ja jättävät kertomatta nujakoinnistaan. Kirjoittaja vahvistaa tappelemisen leikinomaista, ei-väkivaltaista luonnetta tunnustamalla kiintymyksensä tappelukaveriinsa sanoessaan ”mulla on muuten maailman paras pikkuveli”. Aggressiivisuus on hetkellistä, raivon puuska tulee ja menee, muttei jää pysyväksi.

Sisarusrakkautta vai sisarusvihaa?

Onko sisarustappeluissa sitten kysymys vihasta? Jos tahdon, voin lukea sisarusten fyysiset yhtenotot vaikkapa Tuija Nykyriä (1998) seurailleen vihan tunteiden käsin käsittelyksi, ulos ja auki purkamisiksi. Jos taas suljen vihan pois ja uskon, että kyseessä on jokin muu tunne, en heti keksikään mikä se voisi olla. Helpoiten pääsen unohtamalla tunteet ja puhumalla pelkästä toiminnasta, tappelusta tappelun vuoksi. Tai siitä, että ‘lapset nyt ovat sellaisia, että he aina tappelevat’ tai jopa ‘lasten kuuluu tapella’ eli lasten tappeluiden tavanomaisuudesta ja hyväksyttävyydestä ja siitä, ettei nujakointi ole lapsissa välttämättä vihastumisen ja suuttumuksen ilmentymä.

Elokuvaohjaaja Kiti Luostarinen kertoo elokuvassaan *Sanokaa mitä näitte* oman perheensä tarinaa. Luostarinen (1997) kohtasi elokuvaa tehdessään muistamisen moninaisuuden kuunnellessaan sisariensa ja veljiensä varsin erilaista kertomusta heidän yhteisestä lapsuudestaan. Hypnoosin avulla Luostarinen selvitteli mm. sitä, miksi hiuksista kiskominen aiheutti hänessä voimakasta vastenmielisyyttä vielä aikuisuudessakin. Kävi ilmi, että hänen kaksi vanhempaa sisartaan olivat pikkusiskon hoitamiseen kyllästyneinä laittaneet Kitin letin oven väliin, jolloin tyttö ei päässyt karkaamaan. Isosisaret itse tietysti lähtivät omille teilleen hoitovastuusta itsensä vapauttaneina. Kenties sisarusrakkaus esti heitä käyttämästä tämän vakavampia fyysisiä keinoja, mutta toisaalta pikkusiskon fyysistä koskemattomuutta ei verisukulaisen ehkä tarvinnutkaan niin tarkasti varjella.

Itse en ole käyttänyt fyysistä väkivaltaa muuta kuin isoveljeäni ja pikkusiskoani vastaan, mutta niissä tappeluissa vain ”vahvistuu” ja ei ole vielä kovin pahasti niissä tilanteissa käynyt. (8)

Fyysisen väkivallan tai väkivallan yleensä määrittelyssä kirjoittajilla on henkilökohtaisia eroja. Toisista koko väkivalta -sanana liittäminen sisarusten ja kaverusten keskisiin nujakointeihin on väärin, toiset taas ”tunnustavat” reippaasti käyttäneensä lapsena fyysistä väkivaltaa. Yhtä kaikki, tuntuu että sisarusrakkaus tarvitsee käyttövoimakseen jotakin fyysistä. Uskaltaudun vertaamaan sitä jopa romanttisen rakkauden ja seksin, siis psyykkisen ja fyysisen yhteenliittoutumaan, vaikka hieman epäröinkin. Mitä välttämätöntä fyysistä sitten olisi vaikkapa ystävyysuhteessa, kun nyt tällaiselle (ihmis)suhteiden alueelle luiskahdan? Ainakin tyttöjen välissä ystävyysuhteissa intiimiys ja luottamus ovat merkittäviä. Ymmärtääkseni tämä voisi tarkoittaa myös fyysistä läheisyyttä, esimerkiksi olkapään tarjoamista, onnettoman lohduttamista koskettamalla, halaamalla tai silittämällä tai vastaavasti ilon jakamista halaamalla ja jopa (poski)suudelmilla. (vrt. Aapola 1991, 42, 55, 59, 63-64.) Poikien fyysinen kanssakäyminen keskenään kai rajoittunee kapeimmillaan urheiluun ja humalaan: maalin tai tuopin jälkeen voi jo halatakin.¹⁵

---

¹⁵ Urheilussa miesten keskinäisestä halailusta voi tulla myös konventio, josta anekdoottina ihmettelyni *Actua Soccer* -tietokonepelissä: animaatiopelaajat eivät hypäkkään maalin jälkeen toistensa kaulaan, vaan jäävät seisomaan kädet ylhäällä *yksin* paikalleen, mikä ainakin minusta näytti kovin omituiselta!

Lapsi aggressiossa

Lapsen aggressiivisuutta katsotaan useimmiten sellaisesta psykologis-kasvatustieteellisestä kulmasta, jossa se saa miltei aina negatiivisen leiman. Liisa Keltikangas-Järvisen (1985, 13-14) teoksen *Aggressiivinen lapsi* teoksen saatepuhe ei jätä näkökulmaa epäselväksi: ”Sosiaalisen kehityksen häiriöistä vakavin on aggressiivisuus, paitsi seurauksiltaan myös siksi, että se usein on osoitus taustalla olevasta laajemmasta psyykkisestä kehityshäiriöstä. Se on osoitus niiden ihanteiden ja tavoitteiden epäonnistumisesta, joita sosiaalisuudelle asetetaan.” Psykologisessa termistössä voidaan kuitenkin erottaa toisistaan aggressiivisuus ja aggressio, joista jälkimmäisellä viitataan ainakin psykoanalyttisessä mielessä toiminnan sijasta ihmisessä olevaan voimaan tai energiaan. Toinen käsitys aggressiosta viittaa kuitenkin juuri negatiivissävytteiseen toimintaan jonka tarkoituksena on toisen henkilön tahallinen vahingoittaminen tai häiritseminen (ks. esim. Berkowitz 1962, Lagerpetz 1977 ja 1998). Ei siis ihme, että luvussa *Sisarukset ja sisarus-tappelut* esitetyn tekstin kirjoittajan vanhemmat kokivat lastensa tappelunjakat kasvatuksellisena epäonnistumisena.

Lasten aggressiosta tai aggressiivisuudesta on ainakin aineistoni kirjoittajien kokemusten perusteella löydettävissä selvä ambivalenssi. Lapsuus ilman jonkinlaista fyysistä aggressiivisuutta olisi kirjoittajista outo, vaikka kenties juuri edellä mainitun ”kasvatuspropagandan” vuoksi nuoret naiset pohtivat lapsuuden aggressioita psykologisin termein.

Lapsena vietti aggressioiden purkamiseen on suurempi. (6)

En aivan tarkasti tiedä mitä kirjoittaja tässä tarkoittaa vietillä. Astun hetkeksi psykologian alueelle ja esitän Kirsti Lagerpetzin (1990) käsityksen siitä että, ”ollakseen vietin määräämä, käyttäytymisen on täytettävä seuraavat kuusi ehtoa:

- 1) Käyttäytymistä vastaa tai edeltää fysiologinen vaajaatila tai ainakin yksilön ”normaalista” tilasta poikkeava tila.
- 2) Käyttäytymisen esiintyminen on määrätynyt perinnöllisesti.
- 3) Käyttäytymisen esiintymiseen ei tarvita oppimista.
- 4) Käyttäytymistä ei voida rankaisemalla poistaa. Mikäli tätä yritetään, käyttäytyminen ilmenee jossakin muussa muodossa.

5) Tilaisuutta harjoittaa käyttäytymistä voidaan käyttää palkkiona, ja sillä on primaarinen palkkioarvo.

6) Elimistöön ajatellaan kerääntyvän kyseisen käyttäytymisen energiaa, jota on tiettyjen väliaikojen kuluttua purettava (säiliöteoria).” (Mt., 221.) Lagerspetz pohtii sitä, täyttääkö aggressio vietin tunnusmerkistön, mutta kirjoittajani puhuu aggression *purkamishalusta* viettinä ja tarkoittanee sillä aivan yleisluontoisesti halua tai tahtoa, vai voisiko jopa sanoa, että lapsena *kyky* aggressioiden purkamiseen on suurempi?

Tulkitsen lausetta siten, että kirjoittajasta lapsuus ja aggressiivisuus kuuluvat jotenkin tiukemmin ja välttämättömämmin yhteen kuin aikuisuus ja aggressio. Tai niin, että vielä sosiaalistumaton lapsi on enemmän ”viettiensä” ja näin ollen myös aggressioidensa kuljetettavissa. Janne Kiviuri (1992) puhuu psykomyytin perusversiona kertomuksesta luonnonmukaisesta ihmisestä, jonka ahdistava kulttuurimme korruptoi. Tällöin lapsuus näyttäytyy vielä-luontona, jonka sosialisatio muokkaa väkisin kulttuuriin sopivaksi. (Mt., 27-28.) Psykomyytin piikki osuu varsin napakasti lapsuuden ja aggressiivisuuden yhtäläistämiseen, mutta puolustan tyttöjen ajatuksia heidän omilla kokemuksillaan: lapsuudessa aggression ilmauksia vielä sallittiin, mutta viimeistään koulussa sosialisatio vaatii hillitympää käyttäytymistä - ja tytöiltä poikia tiukemmin.

Edellinen kirjoittaja pohtii myös aggression ja väkivallan sukupuolittuneisuutta ottamalla esimerkiksi missikisojen perintöprinsessan, joka joutui luopumaan kruunustaan kun tämän nuoruuden aikainen väkivaltaisuus ja jengiin kuuluminen tulivat esille:

Mitä tästä maailmasta tulisi, jos kaikkien julkkisten lapsuuden teot paljastettaisiin ja heidät erotettaisiin? Emme voi tietää onko joku julkkis lapsena lyönyt tahallaan vain vahingossa jotain toista lasta. (6)

Tahallaan vai vahingossa? Tekeekö tarkoituksenmukaisuus, suunnitelmallisuus ja päämäärä väkivallasta vakavampaa? Ainakin rikoksena erotetaan toisistaan tappo - vahinko ja murha - tahallinen teko. Tahallisuuden ja tahattomuuden pohdinnoissani tulen umpikujaan: lasten peuhuleikkienhän tarkoituksena on ”väkivalta” (käytän lainusmerkkejä tarkoituksellisesti osoittamaan sanan poikkeavaa merkitystä tässä kohtaa), mutta juurihan olen tullut kirjoittajieni taholta varsin vakuutetuksi, että fyysiset leikit eivät missään nimessä ole pahasta! Tukeudunkin jälleen Catherine Garveyhin (1990, 36) siinä, että tietyt metakommunikatiiviset merkit, eleet ja ilmeet - hymyily ja nauru esimerkiksi - tekevät

tappelusta ”epätoden” eli leikin eikä minun näin ollen tarvitsekaan huolestua tarkoituksemukaisuuksista tai päämääristä.

Viides tila: KOULU

Tytöt ja pojat koulussa

Koulu näkyy tyttöjen teksteissä tärkeänä (sukupuoli)identiteetin rakennuspaikkana. Koulussa vallitsevat toisenlaiset säännöt kuin sen ulkopuolella, vapaamman fyysisyyden ja aggression tiloissa. Koulu kohtelee tyttöjä ja poikia eri tavoin, ja toisaalta tytöt ja pojat katsovat myös itseään eri tavoin koulussa kuin sen ulkopuolella. Oma ”normaalius” tai ”epänormaalius” tulevat uusilla tavoilla esiin ja siis erityisesti suhteessa sukupuoleen.

Norjalaistutkijat Harriet Bjerrum Nielsen ja Monica Rudberg (1994) astuivat nykypäivän kolmasluokkalaisten joukkoon luokkahuoneeseen ja huomasivat, että oppilaat noudattivat varsin perinteisiä sukupuolirooleja. Tytöt olivat hiljaisia, käyttäytyivät hyvin ja pidättäytyivät julkisesta vapaasta keskustelusta. He auttoivat toinen toisiaan tehtävien teossa ja myös opettajaa poikien pitämiseksi kurissa. Tyttöjen käytös vaihteli hiljaisesta avuliaisuudesta äidilliseen opastamiseen. Pojille sitten jäikin runsain mitoin julkista, avointa tilaa olla aktiivinen niin hyvässä kuin pahassakin. Bjerrum Nielsen ja Rudberg kuitenkin varoittavat liiallisista yksinkertaistuksista: pojat ovat pahoja, koska he dominoivat; opettajat ovat pahoja, koska he suosivat poikia ja tytöt ovat sääliittäviä, koska he eivät tule kuulluiksi. Kyse on kuitenkin laajemmista yhteiskunnallisista järjestyksistä ja siitä, miten sukupuolet niissä sijoittuvat. (Mt., 13-14.)

Sukupuolten funktiot koulussa

Tyttöjen perinteinen säilyttävä rooli ulottuu usein siis kouluun asti. Kiltit tytöt tekevät niin kuin käsketään, kyseenalaistavat vain harvoin ja saavat myös poikia vähemmän huomiota. Jan Einarsson (1986) tutkimusryhmineen sai yhden koulupäivän aikana yhdes- sä luokassa tehdyistä nauhoituksista seuraavia tuloksia:

”**Tytöt** - ovat takeena, että oppitunnin suunnitelmaa noudatetaan ja he saavat mielellään sanan haltuunsa uuteen oppitunnin jaksoon johdattelun jälkeen

- keskustelevat opettajan kanssa opetuksesta yhdenveroisina
- saavat usein toistamistehtäviä, he saavat esim. usein lukea oppikirjan tekstejä
- istuvat hiljaa ja paikallaan, auttavat toisiaan
- saavat useammin täydennystyyppisiä kysymyksiä, joissa tehtävänä on täydentää yksittäisiä sanoja ja puolikkaita
- tyttöjen vastauksia toistetaan merkittävästi useammin kuin poikien
- tyttöjen vastauksia käsitellään jonkin verran vähemmän seikkaperäisesti arviointitasolla
- nauru tyttöjen välisessä sananvaihdossa liittyy hämillään oloon, kun taas nauru sananvaihdossa poikien kesken liittyy avoimuuteen ja leikinlaskuun

Pojat - ovat taipuvaisempia tekemään poikkeamia aiheesta, esittämään omia kokemuksiaan ja näkökantojaan

- puhuvat useammin kuin tytöt yhteiskuntatieteestä ja matematiikasta, englanti on yleisimmin tyttöjen keskustelun aiheena.¹⁶ Ruotsissa (siis äidinkielellä) oppilasaktiivisuus jakaantuu tasan molempien sukupuolien kesken.
- keskustelevat opettajan kanssa yhdenveroisina yhteiskunnallisista kysymyksistä
- vaativat ja saavat enemmän apua harjoitustehtävien ratkaisemisessa
- tarttuvat keskusteluun oma-aloitteisesti merkittävästi useammin kuin tytöt. Englannin ja ruotsin tuntien aikana lisääntyy tyttöjen oma-aloitteisuus.
- tekevät kysymyksiä, joilla hakevat opettajalta apua. Tytöt harvoin tekevät niin.
- poikia kehoitetaan puhumaan kovemmin
- saavat useammin ja tiukempia nuhteita.” (Mt., 29-30.)

Toimijuus tuntuu Einarssonin tulosten valossa varsin sukupuolittuneelta, pojat ovat aktiivisemmassa vuorovaikutuksessa opettajan kanssa, keskustelevat, kysyvät mutta toisaalta myös tarvitsevat apua tyttöjä useammin. Toimijuus tuntuukin koskevan poikia nk. läpäisyperiaatteella: pojat ovat aktiivisia niin hyvässä kuin pahassakin. Marketta Saari (1992, 268) tarkasteli dokumenttielokuvaa Aleksis Kiven koulusta 1930-luvulta ja näki tytöt koulussa oppimassa sivistyneiksi kodinhoitajiksi, pitämään huolta lähimmäisistään ja olemaan sieviä. Vastaavasti pojat oppivat käytännön taitojen lisäksi monimutkaisia teo-

---

¹⁶ Itse muistan yläasteaikaisen englanninopettajan, jonka mielestä *kaikki* luokkamme tytöt osasivat englantia ja muutamaa poikkeusta lukuunottamatta *kukaan* pojista ei osannut - siis riippumatta mitenkään todellisista ”näytöistä”.

reettisiä asioita. 1930-luvun koulun sukupuolittuneisuus ei liene yllätys, mutta vuosikymmenen aikana tapahtunut muutos tuntuu muutamia yksityiskohtia lukuunottamatta hämmästyttävän vähäiseltä.

Myös Tuija Metso (1992) löysi koulusta varsin jäykkiä sukupuolinormeja. Kyse ei kuitenkaan ole aina siitä, etteikö vääristymiä olisi huomattu tai niitä ei haluttaisi muuttaa. Kaksi Metson haastattelemaa naisopettajaa kertoi tyttöjen rohkaistumisesta: luokista löytyi useampiakin tyttöjä, jotka toivat itseään voimakkaasti esille. Toinen opettajista koki tyttöjen huomion tarpeen terveenä piirteenä, vaikkakaan poikamaisesti ja aggressiivisesti käyttäytyminen ei saanut aivan varauksetonta kannustusta. (Mt., 278-279.) Poikamaisuuteen liittyy koulussa selvä ambivalenssi, tyttöihin(kin) toivottaisiin lisää poikamaista reippautta ja aktiivisuutta, mutta samalla pelätään niiden muuttumista häiriköinniksi ja tottelemattomuudeksi.

Koulumaailmasta löytyy toisenlaisiakin kokemuksia ja tulkintoja sukupuolten suhteista. Kimmo Jokinen (1996, 131) näki ylä-asteikäisissä sukupuolittumisien sijasta yllättäen samuuksia: tytötkin kannailevat keskenään, käyttävät suoraa(kin) väkivaltaa, kiroilevat ja lintsaavat. Máirtín Mac An Ghaillín (1994, 1) mukaan sosiaalisen sukupuolen eli genderin tarkastelussa on usein sorruttu seksismiin keskittymällä vain feminiinisyyteen ja vain tyttöjen koulunkäyntiin ja siinä esiintyviin ongelmiin. Paradoksaalisesti maskuliiniset näkökulmat ovat koulussa vallitsevia, mutta samalla maskuliinisuus sysätään tarkastelusta syrjään. (vrt. Grönfors 1994, 63.) Androsentrismi, ”mieskeskeisyys” voi siis kääntyä ”naiskeskeisyydeksi” eli gynosentrismiksi (Eichler 1991, 19-20). Tästä näkökulmasta katsottuna pojat jäävät sivuun ja tulevat huomatuiksi vasta tehdessään jotakin pahaa. Stereotyyppinen aggressiivisuuden kytkeminen maskuliinisuuteen aiheuttaa koulussa sen, että poikiin keskitytään alunperinkin kurinpidollisista syistä ja pojat ovat määritelmällisesti ongelmallisia. Tyttöjen häirintää ja väkivaltaa ei havaita tai se jätetään havaitsematta: opettajilla voi myös olla voimakas uskomus siitä, että tytöt eivät tappele. (Wolpe 1988, 35, 89-91.)

Tuula Gordon ja Elina Lahelma (1992, 322) ovat yhtä mieltä Mac An Ghaillín (1994, 1) kanssa siitä, että useimmiten kouluissa valtaa pitävät tietyt maskuliiniset näkökulmat. Sen sijaan tarkastelun kohteeksi tulisi heidän mukaansa nostaa hyvin käyttäytyvät, mutta samalla epäkiinnostavat tytöt. Marjatta Tarmon (1992) haastattelemat luokanopettajat pohtivat oppilaiden käytöstä, työtapoja sekä kouluosaamista sukupuolinäkökulmasta. Kun opettajat miettivät mm. mistä kiltteys (tai tuhmuus) johtuu, he pohtivat

pääasiassa tyttöjen kiltteyttä ja poikien tuhuutta. Tyttöjen kiltteyttä selitettiin yleisimmin ympäristötekijöillä ja sosiaalisilla suhteilla. Negatiivinen kiltteys eli mielistely liitettiin ainoastaan tyttöihin, heidän kiltteyteensä liittyi epäilyttäviä syitä. Myös aktiivisuuden ja kiltteyden suhde oli ristiriitainen: tytöt olivat ”passiivisen kilttejä”. Opettajat ottivat myös esille tyttöjen ja poikien kurittomuuden erilaisuuden, poikien fyysistä(kin) aggressiota pidettiin parempana kuin tyttöjen selän takana keljuilua. (Mt., 286-289.)

Suomessa koulu- ja tasa-arvolainsäädännössä asetetaan koululle selvä tasa-arvon edistämistavoitte, jota on toteutettu jättämällä sukupuoli huomioimatta (Tasa-arvokokelutoimikunnan mietintö 1989). Koulusta voi siis löytää myös gender-epäsensitiivisyyttä, tietynlaista sukupuolisokeutta tai näennäistä sukupuolineutraalisuutta. Yhtä kaikki, koulu on sukupuolen suhteen hankala paikka, joista tämänkin luvun esimerkkeihin viitaten voi saada monenlaisia tutkimustuloksia. Oma aineistoni perustuu vain toisen sukupuolen eli tyttöjen kokemuksille, joten näkökulmani on jossain määrin yksipuolinen. Tulkitsen asioita myös suhteessa omaan sukupuoleeni ja esimerkiksi omiin koulukokemuksiini tyttönä, mistä syystä poden toisinaan hieman huonoa omaatuntoa siitä, että poikien ja miesten ääni jää väistämättä taka-alalle. Toivon kuitenkin löytäväni tyttöjen kertomuksista tiettyjä nyansseja juuri siksi, että olen samaa sukupuolta. Oletan siis olemassaolevaksi jonkinlaisen kollektiivisuuden, tietyiltä osin yhtenäisen kokemuksen (koulu)tyttöydestä.

Kun olin pieni leikin aika paljon poikien kanssa, mutta siihen ei kyllä muistaakseni liittynyt mitään sen aggressiivisempaa kuin mihinkään muihinkaan leikkeihin, mutta kouluun mentyä kävi ilmi että olin jotenkin väkivaltaisempi kuin muut, löin helposti tai potkin. Koko ala-asteen oli luokallani tiukka ”kasti” jako oli ”siistit” tyypit + muut ja koulukiusaus oli hyvin joka päiväistä. Sitä ei esiintynyt niinkään poikien keskuudessa vaan ennemmin tyttöjen; en muista yhtään poikien välistä tappelua. Kiusaus oli lähinnä henkistä ts. ne jotka osasivat puhua vastaan, hiljaiset/ujot. En mitenkään kiellä osallistumistani kiusaamiseen, sanavarastoni oli muihin nähden laajempi, en kyllä silti ollut luokan ”kunkku” lähinnä hang around jäsen. (13)

Jään miettimään tekstin alkua: ”kouluun mentyä kävi ilmi että olin jotenkin väkivaltaisempi kuin muut, löin helposti tai potkin.” Voihan tietysti olla, että tyttö on todella kouluun päästyään ryhtynyt väkivaltaiseksi tai ainakin väkivaltaisemmaksi kuin aiemmin, mutta en voi välttyä ajattelemasta, että kyseessä olisivat enemmänkin uudet säännöt ja

normit, joihin tyttö ei enää sovikaan. Perustelen ajatusta sillä, että kirjoittaja itse kokee olleensa ennen koulun alkua normaali, mutta koulussa annettiin ainakin tytölle itselleen aivan yllättäen epänormaalin ja väkivaltaisen leima.

Normeihin sopeutuminen aiheuttaa ristiriitaisia tunteita. Yhtäältä hyvin käyttäytyminen on itsestäänselvyys, toisaalta jälkeinpäin liiallista sopeutumista voidaan harmitella. Esimerkiksi Ulla Kososen (1998, 190) naiseksi kasvamiseen ja kouluun keskittyneen muistelutyöryhmän jäsenistä oli tullut akateemisesti sivistyneitä naisia, joilla oli takanaan hyvä koulumenestys: ei siis ollutkaan ihme, ettei heidän joukostaan löytynyt ”ongelmatapauksia” tai ”pahiksia”. Hätkähdän ehdottomuutta: onko naisen menestykseen todella vain taivuttava naisellisen kiltteyden normeihin? Haen lohtua aineistostani, jonka lukiolaiset kirjoittajat kertovat omista väkivaltaisuuksistaan: tuleehan heistä sentään (todennäköisesti) ainakin ylioppilaita!

Kuudes tila: URHEILU JA HARRASTUKSET

Sukupuolitettu liikkumatila

Urheilussa ja liikunnassa tietty sukupuolittuneisuus on itsestäänselvyys, jota tulemme harvoin kyseenalaistaneeksi. Naiset ja miehet esimerkiksi *kilpailevat* useimmiten vain oman sukupuolensa kesken. Urheilussakin sukupuoli tuottaa erityisiä nimityksiä, puhummehan sekajoukkueista, naisjalkapallosta ja jopa naisvoimistelusta, vaikka voimistelun miellämme ainakin nykyaikana erityisesti naisten liikuntalajiksi. Naisten- ja miesten-sarjojen erottelulle on ymmärtääkseni perustana naisen (oletettu) fyysinen heikkomuus. Yhä edelleen miehet juoksevat kovempaa ja nostavat suurempia painoja kuin naiset (vrt. Knuuttila 1992, 87-96).

Toisaalta sellaiset ominaisuudet kuin notkeus ja ketteryys (mitä jälkimmäisellä sitten tarkoitetaankin) eivät mene aivan automaattisesti paremmuusjärjestykseen sukupuolen mukaan. Notkeutta ja ketteryyttä onkin huomattavasti vaikeampi mitata kuin juostua aikaa tai nostettuja kilogrammoja. Huomaan yllättäen, että juuri *mittaaminen* tuntuu tekevän tietyistä asioista mies-normisia: aggressiostakin (miesten) suoraa aggressiota on helpompi mitata kuin (naisten) epäsuoraa, joten epäsuora aggressio on jäänyt vähemmälle tutkimukselle ja ”arvostukselle” (ks. Lagerspetz 1989, 6-10). Tällaisen ”arvostuksen” puutehan vaivaa myös naisten lajeiksi miellettyjä liikuntamuotoja kuten

vaikkapa aerobikkia: 1980-luvulla Suomessakin tutuksi tullut laji on saanut viime aikoina enemmän huomiota. En voi olla ajattelematta yhtenä syynä sitä, että miehetkin ovat alkaneet harrastaa ja myös kilpailla aerobikissa. Joidenkin (mies)ammattijääkiekkoilijoiden tunnustus siitä, että kysessä on ns. kova laji tekee ihmeitä aerobikinkin imagolle!

Naisten urheilun vähempiarvoisuutta on perusteltu sillä, etteivät naiset kykene samanlaisiin suorituksiin kuin miehet. Fysiologiset syyt ovat varmasti yksi puoli asiasta, mutta myös niiden taustoja kannattaa tarkastella hieman lähemmin. Iris Marion Young (1989) tutki feminiinistä ruumiin käyttäytymistä, liikuntakykyä ja tilallisuutta. Hän etsi ja löysi syitä muun muuassa sille, miksi tytöt heittävät (palloa, keihästä jne.) poikia huommin: tytöt käyttävät ruumistaan ja tilaa paljon rajatummin. (vrt. Sarmaja 1996, 17.) Heittäessään tytöt käyttävät usein vain kättään, kun taas poikien koko ruumis on heitossa mukana lantiota ja jalkoja myöden ja näin ollen heittoon tulee voimaa. Muutoinkin naiset käyttävät ruumistaan helposti vajavaisesti, esimerkiksi nostaessaan painavia esineitä. Mistä tällainen kapasiteetin vajaakäyttö sitten johtuu? Yhtenä syynä Young näkee naisten ja miesten erilaisuuden suhteessa liikkeeseen: naiset näkevät itsensä ennemminkin liikkeen kohteena kuin sen alullepanijana. Feminiininen ruumiillinen olemassaolo viittaa siihen, että nainen on epävarma ruumiinsa kyvyistä ja tuntee, etteivät liikkeet ole täysin hänen kontrollissaan. Olennaista on myös se, että feminiininen subjekti sijoittaa liikkeensä kuin ne olisivat katseen kohteena. (Mt., 51-70.)

Etsiessäni tekstejä aggressiivisista harrastuksista, tytöistä ja naisista sekä heidän poikkeavuudestaan tällaisten lajien harrastajina, hämmästykseni tajusin, että pelkästään urheileva nainen oli poikkeava vielä muutama vuosikymmen sitten. Ulla Kosonen (1992, 21-35) kertoo omasta nuoruudestaan 60-luvulla, aikana jolloin ”naisurheilua ei arvostettu, ja urheileva tyttö oli kummajainen”. Naisurheilun arvostus ei vielääkään ole tasavertaista miesurheilun - josta yleensä puhutaan ilman sukupuoleen viittaavaa etuliitettä - kanssa. Sen sijaan urheileva tai ainakaan liikuntaa harrastava tyttö ei enää ole omi-
tuinen, voisi jopa ajatella päinvastoin, sillä nykyinen kauneusihanne vaatii trimmattua kehoa. Toisaalta tässä kohdin on syytä muistaa, että liikunnalla ja liikunnalla on eroa. Lihavuuden paniikinomainen pelko voi olla yksi liikunnan motivoija. Naomi Wolf (1996, 169) puhuu liikunnan robottimaisesta parodioinnista, esimerkkinään aerobik-tunti, jossa naiset saavat harmittoman humalan. Terveysden käsite muuttuu niin kuin liikuntakin, jolla siihen pyritään.

Aggressiiviset ja poikamaiset harrastukset

Lukiolaistytöille antamassani ohjepaperissa kysyin seuraavaa: harrastatko tai oletko joskus harrastanut aggressiivisia lajeja, esimerkiksi kuntonyrkkeilyä, jääkiekkoa tai budolajeja (karatea, tae kwon doa, judoa ym.)? (ks. liite) Tyttöjen joukosta ei löytynyt kuin yksi ohjepaperissa aggressiiviseksi luokittamani lajin harrastaja, joka oli karateka. Eräänalaiseksi rajatapaukseksi sen sijaan luokittelen muun muassa tytön, joka harrastaa jalkajousella ampumista. Rajalla tarkoitan tässä tapauksessa aggressiivisen ja *poikamaisen* harrastuksen eroa, jonne aineistosta nousevat jalkajousella ampumisen lisäksi ainakin moottoripyöräily, lumilautailu sekä metsästys ja kalastus. Jatkossa puhun aggressiivisista ja poikamaisista harrastuksista erotettuina toisinaan - selvyuden vuoksi - vaikka rajat ovat epätarkat.

Harrastan itse karatea ja se mielletään valitettavasti hirveän aggressiiviseksi, mutta itsepuolustuslajit tähtäävät yleensä esim. keskittymiseen ja tietysti mahd. hyviin taitoihin, mutta jos käyttäisin taitojani muualla kuin harjoituksissa, minun ei sallittaisi enää harrastaa lajia. Harrastuksesta ei kovin monelle viitsi edes kertoa, koska he eivät sitä ymmärtäisi ja luulisivat minua erittäin poikkeavaksi ja väkivaltaiseksi. (8)

Aggressiiviseksi mielletyn lajin (nais)harrastaja asettautuu välittömästi puolustuskannalle. Harrastuksen tunnustus vaatii heti peräänsä selityksen, eikä kirjoittaja halua missään nimessä leimautua väkivaltaiseksi ja kertookin nopeasti samassa lauseessa, että oikeastaan lajissa on kyse keskittymisestä ja mahdollisimman hyvien taitojen saavuttamisesta. Poikkeavaksi ja väkivaltaiseksi leimaamisen pelko on sen verran suuri, ettei kirjoittaja aina edes viitsi kertoa toisille ihmisille harrastavansa lajia. Tunnistan tuntemukset, koska olen myös itse karaten harrastaja. Sen sijaan seuraavan tytön ajatuksia en allekirjoita henkilökohtaisella tasolla, vaikka olen myös minäkin ajanut moottoripyörää. Toisaalta epäilen, että olin yksinkertaisesti niin innoissani, etten edes tajunnut poikkeavaksi leimautumisen riskiä ja siksi toiseksi meitä ajoi kolme tyttöä samaan aikaan kevytmoottoripyöräkortin keväällä 1990. Jos ”normipainetta” olisi ollutkin, emmehän olleet yksin. Mielenkiintoista kyllä, yksikään poika koulustamme ei ajanut tuona keväänä korttia.

Hämmästyksenäni olen huomannut, että minua taidetaan pitää hieman ”poikkeavana”, koska harrastan moottoripyöräilyä. Sitä pidetään näköjään paljon merkillisempänä, kuin esim. taistelulajien harrastusta. (11)

Kaiken kaikkiaan tyttö voidaan leimata poikkeavaksi harrastipa sitten ”selvästi” väkivaltaista lajia tai ”vain” määrittelemiäni poikamaisia lajeja. Rajoilla liikkuminen, määrittelyjen tekeminen itsestä ja omista tekemisistä tai motiiveista on jatkuvaa. Toisten tyttöjen poikkeavaksi leimaajaksi kirjoittajat eivät helposti itse tunnustaudu.

En itse ole harrastanut aggressiivisia lajeja. Enkä tunne kuin muutaman jotka harrastavat. Aggressiivisen lajin harrastaminen ei riipu mitenkään väkivaltaisuudesta tai lisää sitä. Melkeinpä päinvastoin. Esim. itsepuolustusta harrastavat ihmiset tajuavat ettei väkivaltaa tule käyttää kuin hengen hädässä ja he välttävät aggressiivista käytöstä. (2)

Useimmiten nämä lajit ovat liikuntaharrastuksia muiden joukossa. Ei edes ajatella mihin ne on kehitetty ja miksi. (7)

Kirjoittajat välttävät tekemästä eroa aggressiivisia lajeja harrastaviin tyttöihin. Vaikka itse ei harrastetakaan tällaisia lajeja, tytöt tuntuvat suorastaan kollektiivisesti puolustavan lajeja harrastavia. Sallittu aggressiivisuus, kontrolli ja kuri tekevät ”erilaisistakin” samantlaisia. Harrastus on pelkkä harrastus, eikä se tee välttämättä poikkeavaksi. Uskon, että ensimmäisen esimerkin ‘hengen hätä’ on sukupuolittunutta: naisen hengen hätä kun voi olla myös raiskauksen konkreettista uhkaa (ks. esim. Pollari 1994, 92). Moottoripyöräilyä tai karatea itse harrastavat tytöt kuitenkin kokivat jonkinlaista leimautumista poikkeaviksi. Ketkä sitten leimaavat? Aikuiset, miehet, naisetko vai samanikäiset pojat?

[Harrastatko tai oletko joskus harrastanut aggressiivisia lajeja, esimerkiksi kuntonyrkkeilyä, jääkiekkoa tai budolajeja (karatea, tae kwon doa, judoa ym.)?] En, mutta monet kaverini ovat ja he ovat ihan samantlaisia ihmisiä kuin muutkin. (7)

Mielestäni aggressiivisia lajeja harrastavat tytöt eivät ole sen väkivaltaisempia kuin muutkaan. Useille jokin itsepuolustuslaji on vain harraste muiden joukossa, eikä heihin tämän asian johdosta kiinnitetä sen enempää huomiota. (11)

Mielipiteet aggressiivisia lajeja harrastavista toisista tytöistä perustuvat kirjoittajilla melko puhtaasti omaan elinpiiriin ja henkilökohtaisiin kokemuksiin.

Yläasteella moni tyttö luokallani pelasi jalkapalloa ja yksi jääkiekkoa. Jääkiekkoa pelannut tyttö oli ehkä hieman aggressiivisempi kuin muut, mutta uskon sen johtuneen vain hänen luonteestaan. Ehkä juuri aggressiivisemmat tytöt hakeutuvat ns. poikien lajeihin. (5)

Kirjoittaja pohtii mielenkiintoisella tavalla syy-seuraus -suhteita: onko aggressivisuus jääkiekon pelaamisen seuraus vai päinvastoin? Kirjoittaja päätyy uskomaan, että jääkiekko ei yksinään voisi aiheuttaa aggressiivisuutta, vaan kyse täytyy olla lajia harrastavan tytön luonteesta. Vaatiiko tällainen (ihmis)luonne sitten jonkinlaisia erityistoimenpiteitä, esimerkiksi juuri hakeutumista tytölle (vieläkin) epätavalliseen harrastukseen? Itse harrastamansa lajin tai toiveharrastuksensa miellettyä epänaiseellisuutta ovat pohtineet moottoripyöräilijätytön lisäksi poikien kanssa lumilautaileva ja isänsä kanssa metsälle haluava tyttö.

Taistelulajeja en ole koskaan harrastanut ja muutenkin harrastukseni eivät ole aggressiivisia, tanssi ja lumilautailu. Lumilautailussa harrastajat ovat kuitenkin yleensä poikia, ja ollessani isoveljen kanssa yhdessä mäessä liikun lähinnä poikien kanssa. (5)

Olen pienestä asti ollut kiinnostunut metsästyksestä ja kalastuksesta, mutta se, jota isäni oli aina pyytämässä mukaansa olikin veljeni, vihikissa joka miehimmin pelaisi tietokonetta sisällä lämpimässä ja jota ei olisi koko homma voinut kiinnostaa vähempää. (10)

Puhuin jo aiemmin maskuliinisista ja feminiinisistä tiloista toteuttaa itseä. Oman paikan raivaaminen toisen sukupuolen tilassa voi olla hieman ongelmallista, kuten metsälle mielivälle tytölle. Tai sitten vastakkaisen sukupuolen tila tuntuu hyvinkin omalta, jolloin vastakkaisuuden ajatus hapertuu. Eeva Jokinen (1996, 131) viittaa jälkistrukturalistiseen järkeilyyn, jonka mukaan länsimainen ajattelu perustuu binaarilogiikalle: jokin asia ymmärretään suhteessa vastakohtaansa. Sukupuoli jos mikä on tällaisten vastapoolien kylästävä käsite: syväänjuurtuneimpia vastakohtapareja kulttuurissamme ja ajattelussamme on käsitys naisesta ja miehestä kahtena vastakkaisena sukupuolena (Nenola 1986, 10, ks. myös Sipilä 1998). Palaan aineistooni ja otan esimerkiksi uudelleen tuon lumilautailevan tytön, oppositiot kun sekoittuvat konsensukseksi ainakin hänen elämässään:

Taistelulajeja en ole koskaan harrastanut ja muutenkin harrastukseni eivät ole kovin aggressiivisia, tanssi ja lumilautailu. Lumilautailussa harrastajat ovat kuitenkin yleensä poikia, ja ollessani isoveljen kanssa yhdessä mäessä liikun lähinnä poikien kanssa. Sen sijaan ”tanssipiireissä” on vain muutamia poikia. Ja tanssi on muutenkin aika kaukana aggressiivisuudesta. (5)

Kirjoittaja itse tekee eron harrastajien sukupuolten, ei niinkään aggressiivisuuden tai epäaggressiivisuuden mukaan. Olen hänen kanssaan samaa mieltä. Epäröin jo hetken, teinkö

väkivaltaa kirjoittajan ajatuksille, *pakotanko* lumilautalun ja tanssin vastakohtapareiksi? Kirjoittajahan nimenomaan sanoo, etteivät hänen harrastuksensa kumpikaan ole kovin aggressiivisia. Sorrunko minäkin jakamisen ja erottamisen helppouteen? Ajatukseni harhailee, sillä nyt aion palauttaa puolet yhteen. Uskon nimittäin, että feminiiniset ja maskuliiniset tilat sotkeutuvat silloin tällöin rajoja hämärtävillä tavoilla.

Nykyisin ei enää mielletä urheilulajeja (tai jotain muitakin juttuja esim. vaatteet, värit) tyttöjen ja poikien lajeiksi. TASA-ARVO! ! - erittely on vähentynyt. Itsepuolustuslajit - tytöt yhtä lailla mukana kun pojat. Tytöt ehkä saavat lisää turvallisuuden tunnetta, ja yleensäkin kuntoa kohotettua - ei siihen väkivaltaa tarvitse liittyä (tietysti on varmaan taas jotain ääripäitä). Nytkin vieressäni istuu yksi itsepuolustusta harrastava tyttö, mutten laske häntä millään tavalla väkivaltaiseksi, hyökkääväksi. (9)

Tällä kirjoittajajalla on ainakin urheilusta ja sukupuolesta ilahduttava näkemys. Ymmärrän tasa-arvo -sanan kirjoittamisen isoilla kirjaimilla kannanottona sen puolesta. Tytöt ovat raivanneet tilaa itselleen - maskuliiniset paikat ovat saaneet vierelleen feminiinisiä tiloja. Yhdestä kulmasta rajat huomaa helposti, toisesta katsottuna niitä ei oikein kunnolla näe.

Samoin on fyysisissä urheilulajeissa, tuskin kukaan harrastaa näitä kyseisiä lajeja väkivallan kiilto silmissään. Entisaikojen vanhoilliset käsitykset ”tyttöjen” ja ”poikien” harrastuksista ovat vaikuttaneet siihen, että em. lajeja saatetaan pitää vain pojille kuuluvina, mutta nykypäivänä kun tasa-arvon myötä naisen asema on kohentunut hyväksytään nämä lajit myös naisille, eikä siinä ole mitään omituista. Lajeja lajien joukossa. (14)

Tällaisia kommentteja lukiessani tunnen itseni suorastaan vanhanaikaiseksi, kun itse vielä erottelen tyttömäisyyksiä ja poikamaisuuksia niin leikeissä kuin harrastuksissakin. Petri Sipilä (1998) pohtii sukupuolittumisia ja toteaa, että muun muassa feminismi on voinut (tahattomasti) tuottaa sukupuolittumisia sellaisillekin alueille, jossa niitä ei aiemmin ollut. Itse saatan toimia tässä hieman samalla tavalla: käytän ja tarjoan kirjoittajille tyttömäisyyden ja poikamaisuuden käsitteitä, vaikka he itse ovat niitä jo hylkäämässä. Toisaalta jotkut näistä, minua viisi-seitsemän vuotta nuoremista, tytöistäkin näkevät maskuliinisten ja feminiinisten tilojen rajat häilyvinä, mutta kuitenkin olemassa.

Yleensäkin ne likat, jotka harrastavat poikamaisia juttuja ovat lopultakin rauhallisempia, koska he saavat purkaa ”pimeät” puolensa harrastuksiinsa ja heillä ei ole tarvetta purkaa energiaa keskellä kaupunkia potkimalla muita. (8)

Vai onko kyse pikemminkin siitä, että rajat on tehty itsestänselvyyksiksi, vaikka tyttöjen ja poikien asettelu vastakkaisille puolille on keinotekoisia? Tai myönteisemmin sanottuna kulttuurisesti konstruoitua? Kiinnostuin edellisen kirjoittajan tavasta puhua pimeistä puolista. Tähän oikeastaan kiteytyy se ajatus, joka on seurannut minua ja jota haluankin pitää mukana koko ajan: työt eivät ole kiltimpiä, väkivallattomampia ja epäaggressiivisempia kuin pojat, *tytöt eivät ole parempia ihmisiä*. Vertaan uskomusta tyttöjen luontaisesta kilttiydestä uskomukseen äidinvaistosta, siis siitä, että äiti/nainen on luonnollisesti parempi lapsen/sa hoitaja kuin isä/mies. Väitän, ettei minussa ole sellaista sisäänrakennettua ymmärrystä vaikkapa siitä, milloin lapsi itkee nälkänsä tai milloin märkää vaippaa. En myöskään usko, että jos joskus synnytän, tiedän välittömästi ja luonnonlain omaisesti miten lasta tulee hoitaa. Jos osaankin, johtuu sen siitä, että minua on *opetettu* ja olen itse *opetellut*. (Notko 1998, 80.)

Samoin uskon, ettei tyttö ole kiltti luonnonlain omaisesti ja sukupuolensa vuoksi, vaan siksi, että häntä on opetettu ja hän on opetellut olemaan kiltti. Tyttöissä on pimeitä puolia, väkivaltaa, aggressiivisuutta, rumuutta ja julmuutta. Sen sijaan perinteisissä naisen ja naiseuden representaatioissa ei ole tilaa rumalle ja väkivaltaiselle, tai ainakaan molemmille yhtäaikaan. Olin kuuntelemassa paneelikeskustelua *Jyväskylän Kesä* -tapahtumassa heinäkuussa 1998, jossa yhtenä puheenaiheista oli naisen väkivalta elokuvassa ja yhtenä puhujana Auli Mantila, *Neitoperhon* ohjaaja. Mantila kertoi tarinan eräästä elokuvafestivaalien seminaarista, jossa oli puhuttu niin ikään naisen aggressiosta *Neitoperhossa*. Erään mieskuulijan kommentti oli Mantilasta ollut erityisen merkittävä: mies oli tuskastunut toden teolla elokuvassa siihen, että väkivaltainen nainen oli kaiken lisäksi *helvetin ruma*. Kaksi voimakkaasti ”epänaisellista” piirettä, väkivaltaisuus ja ulkoinen epämiellyttävyys yhdessä (fiktiivisessä!) naisessa olivat liikaa.

Palaan valkokankaan suorasta väkivallasta arkielämän kontrolloituun, rajattuun ja epäsuoraan aggressioon.

Osaan ampua jalkajousella, joka on äärimmäisen tarkka ja tehokas, mutta vain harrastukseksi. En pystyisi ikinä hankkimaan kotiini asetta, koska en halua nähdä sitä muuta kuin siellä harjoituspaikalla. (6)

Ampumaharrastus on rajattu harjoituspaikalle, sinne missä ammutaan keinotekoisia maa- leja, ei ihmisiä eikä eläimiä, joita kirjoittaja ei halua ampua. Astun jälleen kerran merkitykselliseen tilaan, sillä kirjoittaja ei halua hankkia asetta kotiinsa. Kirjoittajan ambivalentti suhde on selvä, toisaalta ampuminen (myöhemmin kirjoittaja kertoo myös halunneensa poliisiksi ja oppia ampumaan oikealla käsiaseella) kiehtoo, toisaalta kammottaa. Kodin tila ei ole sovelias aseelle, esineelle jolla pystyisi tappamaan jotakin elävää. Aseen ja kodin välille on rakennettava niin metaforinen kuin konkreettinenkin raja. Ase jätetään harjoituspaikan neutraaleiden seinien sisälle, eikä sitä saa tuoda ”pyhään” kotiin.

Kodin merkitys voi myös olla erilainen naisille ja miehille. Anni Villkon (1998) tarkastelemassa elämäkerroissa ja erityisesti niiden kotia koskevista maininnoista naiset kertoivat miehiä useammin kodin sisätiloista ja määrällisesti enemmän ylipäätään kotiin liittyvistä asioista. Villkon johtopäätös on, että naisen ja miehen minät rakentuvat eri foorumeilla. Nämä foorumit puolestaan voidaan nähdä joko ylipäätään sosiokulttuuristen identiteettien tai spesifimmin sukupuoli-identiteettien näyttäminä. Nainen kodin kuvajana asettuu myös miestä useammin, voimakkaammin ja vastavuoroisemmin suhteeseen kodin ihmisten kanssa. Naisen kotikuvaukset sitoutuvat moniulotteisesti sekä fyysiseen ympäristöön että ihmisympäristöön, miehen kuvaukset taas keskittyvät selvemmin fyysiseen ja jopa kodin seinien ulkopuoliseen tilaan. (Mt., 68-69.) Uskaltaudun päättelemään, että naiselle kodin sisätilan vahva tunnepitoinen merkitys tarkoittaa myös konkreettisten ja metaforisten seinien tärkeyttä. Miehelle seinät ovat ohuempia eli tilojen erot ovat häilyvämmät, joten miehelle voisi olla edellisen kappaleen esimerkkiin viitaten suhteellisen yhdentekevää pitääkö asetta kotona vain harjoituspaikalla. Toisaalta aseiden säilyttäminen kotona voisi merkitä miehelle jopa kyvykkyyttä suojella kotia.

Sukupuoli merkitsee siis myös konkreettisia tiloja. Alan leikitellä ajatuksella ja annan joillekin rakennuksille ja paikoille sukupuolet. Omakotitalo, lähikirjasto ja uimahalli olkoot feminiinisiä. Kaupungintalo, kuntosali ja kongressikeskus tuntuvat maskuliinisilta. Ajaudun äkkisältään kauas tytöistä ja urheilusta, mutta väitän, että myös urheilu- ja liikuntapaikoilla, tai sillä millaisiksi ne on rakennettu, on merkityksensä siinä, minne tyttö tai poika hakeutuu. Nykyisin useat paikat ovat minusta kuitenkin melko androgyynejä tai sukupuoleettomia. Uimahallin vesi elementtinä tukee yhä feminiinistä vaikutelmaa, mutta miesten punttisaleista kuntosalien kautta fitness centereiksi muuttuneet laitokset ovat kai jo melko epämiehekkäitä. Hille Koskela (1997, 74) on tarkastellut tilan sukupuolistumisia ja toteaa, että tilan ymmärtäminen yhteiskunnalliseksi kategoriaksi on teh-

nyt sukupuolen ja tilan tutkimisen mielekkääksi. Tila sosiaalisena ja poliittisena kategori-
ana, jokapäiväisissä käytännöissä tuotettuna avaa mahdollisuuden pohtia paitsi tilan hal-
lintaan ja vallan käyttöön liittyviä kysymyksiä, myös tilan henkilökohtaisia merkityksiä.

Kaikesta sekoittumisesta ja rajojen hämärtymisistä huolimatta joudun takaisin selittämisiin ja perustelemisiin. Selittävätkö pojat aggressiivisia harrastuksiaan, siis sitä, ettei laji oikeasti olisikaan aggressiivinen? Ja ettei harrastajasta itsestään tule väkivaltai-
nen, vaikka harrastuksessa sitä vaadittaisiinkin? En usko. Tai korkeintaan ehkä siinä vai-
heessa, jos vanhemmat vastustavat jääkiekko- tai nyrkkelyharrastuksen aloittamista nii-
den ”itsestäänselvän” väkivaltaisuuden vuoksi. Sen sijaan pojat voivat joutua selittä-
mään, jos tahtovat balettiin tai ompelukurssille. Rajoja rikkovia ei kohdella hellästi ja perusteluita ja selityksiä vaaditaan siltä, joka sotkee sukupuolittuneita perinteitä ”väärin”.

Kun katsoo muita ”aggressiivisia” lajeja harrastavia likkoja, niin he ovat yleensä muita rauhallisempia tyyppejä, eivät mitään väkivaltaisia, koska yleensä mm. itsepuolustuslajeja harrastavat tietävät mitä voi seurata jos rupeaa käyttämään nyrkkejään väärässä paikassa, he osaavat paremmin hillitä itsensä. (8)

Tämä aineistoni ainoa varsinaisen taistelulajin harrastaja perustelee ja selittää käänteisellä vaikutuksella: väkivalta harrastuksessa auttaa ymmärtämään todellisen väkivallan seurauksia paremmin. Aggressiivisten lajien harrastajat ovat jopa muita - näitä lajeja har-
rastamattomia - rauhallisempia ja he osaavat paremmin hillitä itsensä. Jälleen saan tukea uskomukselleni tyttöjen aggressiivisuuden olemassaolosta: jos jotakin täytyy hillitä, on-
han sen (aggression, vihan, väkivallan) siis oltava olemassa.

Seitsemäs tila: ARMEIJA

Sotilaan sukupuoli

Naiset pääsivät Suomessa osallistumaan asepalvelukseen 1995. Aluksi nuoret naiset ha-
kivat armeijan harmaisiin varsin innokkaasti (ensimmäisellä kerralla hakijoita oli 1094),
mutta vuosien mittaan hakijoiden määrä on laskenut. Aggressiivisuus, väkivalta ja armei-
ja eivät kuitenkaan muodosta mitään yksiselitteistä kokonaisuutta aineistoni tytöille. Esi-
tin ohjepaperissani kaksi naisia ja armeijaa koskevaa kysymystä: 1. Haluaisitko mennä
armeijaan? Jos kyllä, mikä sinua armeijassa kiehtoo tai jos et haluaisi, mistä et armeijassa

pidä tai ole kiinnostunut? 2. Ovatko armeijaan menevät tytöt mielestäsi muita aggressiivisempia tai väkivaltaisempia?

En oikein vielä tiedä haluanko armeijaan. Se kiinnostaa minua valtavasti mutta en pidä ajatuksesta että olisin kokoajan jonkun komennossa (pompoteltavana). (2)

En usko, että armeijaan haluavat tytöt ovat yleensä muita väkivaltaisempia tai aggressiivisempia. Itse en kuitenkaan armeijaan menisi, en vaikka se olisi tytöille pakollista. Minua ei voisi vähempää kiinnostaa joku ylemmille pökkurointi ja tappamaan opetteleminen. (3)

Tytöille armeijan autoritaarisuus on yksi pohdiskelun aiheista: ”pompoteltavana” oleminen ja ”ylemmille pökkurointi” mietityttävät, vaikka asepalvelukseen osallistuminen siinänsä kiinnostaisikin. Tuula Silvonen (1995, 22) haastatteli graduunsa armeijaan haluavia nuoria naisia. Nämä naiset kuvailivat armeijaa ilmapiiriltään jähmeäksi, eristetyksi paikaksi, hierarkiseksi työ- ja koulutuslaitokseksi, liian sulkeutuneeksi ja ehdottomaksi, vanhanaikaiseksi, byrokraattiseksi, miehiseksi, arvojärjestyksen sisältäväksi, kurinalaiseksi sekä melko vanhanaikaiseksi.

Aineistoni tytöt eivät usko, että armeijaan menevät naiset ovat muita aggressiivisempia tai väkivaltaisempia, mutta tietynlaista reipasta luonnetta armeijaan menevä tyttö kirjoittajista tarvitsee. Tuula Silvoson (1995, 40) haastateltavat kuvailivat armeijaan meneviä naisia muun muassa omillaan toimeentuleviksi, urheilullisiksi ja rajojaan kokeileviksi. Armeijaan mielivät haastateltavat kuvasivat itseään esimerkiksi sanoilla poikamainen, kunnianhimoinen, vauhdikas, räväkkä, sporttinen, voimakastahtoinen ja energinen. (Mt. 5-7.) Oman aineistoni tytöt kuvailevat armeijaan meneviä naisia paljolti samoilla ominaisuuksilla.

Armeijaan menevät naiset eivät ole muita aggressiivisempia, heillä on ehkä enemmän päättäväisyyttä kestää simputusta ym. Kovin väkivaltaisia ei armeijaan edes otetakaan, jos se puoli paljastuu testeissä. (8)

Armeijaan menemisessä olen samaa mieltä kuin äsken selitin, sinne menee ko-keilunhaluiset, rajojaan etsivät tytöt/pojat - ei väliä sukupuolella, siihen ei väkivaltaa tarvita, armeijan joukothan puolustaa omaa maata, ehkä psykopaatti-ampumishullu menee ja saa siitä tyydytystä, mutta ei yleisesti. (9)

Itse en halua armeijaan, koska musta tuntuu että mä en ihan oikeasti pärjäisi siellä. Armeijaan menevät tytöt saattavat olla poikamaisempia/aggres-siivisempia kuin muut tytöt, mutta en voi olla aivan varma, koska en tunne yhtään armeijaa käynyttä naista. (4)

Mielenkiintoisinta tyttöjen kirjoituksissa on armeijan ja väkivallan suhde. Tytöt kirjoittavat toisaalta ”tappamaan opettelemisen” järjettömyydestä, ja toisaalta siitä, ettei sodassa ”tapeta ihmistä vaan vihollinen”. Kärjistäen jotkut tytöistä ovat nielleet sotaretoriikan kokonaisena: rumuus ja julmuus, veri ja ruumiit peittyvät isänmaallisuuden ideologian alle.

Esimerkiksi minä vastustan väkivaltaa ja sotia yms., mutta haluan silti kovasti armeijaan. En ajattele armeijaa niinkään paikkana jossa opitaan väkivaltaa ja sotimista vaan ennemminkin paikkana jossa opitaan arvostamaan ja tottelemaan esivaltaa ja opitaan hyväksymään käskyjä ja määräyksiä. (5)

Haluaisin mennä armeijaan. Siinä kiehtoo ennenkaikkea kehittyminen. Itsensä voittaminen vaikeissa olosuhteissa. Luulen että siitä saa paljon tulevaisuutta silmälläpitäen. Oppii vahvemmaksi sekä henkisesti että fyysisesti. Tietysti on tärkeää pystyä olemaan puolustamassa omaa maata mahdollisen sodan syttyessä. Olen kuitenkin hyvin epävarma siitä, pystyisinkö esimerkiksi tappamaan ihmisen - tuskin!!! Vaikkakin olosuhteet sodassa ovat ihan erit, ei tapeta ihmistä vaan vihollinen. (7)

Uskon, että Suomen armeija ja siellä sotilaana palveleminen on kuitenkin aika kaukana sellaisesta perimaskuliinisesta ja väkivaltaisesta sotilaasta, jota populaarikulttuuri yleensä kuvaa. Fakta ja fiktio sekoittuvat mielikuvissamme, emmekä aina ehkä olekaan niin varmoja milloin missäkin Hollywood-elokuvassa kuvataan ‘todellista’ armeijaa tai ‘oikeita’ sotilaita. Miten sitten sukupuoli, armeija ja sota kietoutuvat yhteen? Millaisen identiteetin luo armeijassa oleva nainen? Miehillä erilaisia taistelijan malleja riittää yllin kyllin, mutta entä naiselle, joka on karkeistaen kasvatettu säilyttämään tuhoamisen sijaan, hoitamaan haavoittamisen asemesta? Edellä esittämäni aineistoesimerkit kertovat, kuinka kirjoittajatytöille ihmisen haavoittaminen ja tappaminen tuntuivat vaikeilta. En toki väitä, että mieheys itsessään tai ainakaan mitenkään biologisin perustein tekisi tappamisesta yhtään sen helpompaa, mutta tytöt kamppailevat silmin nähden vaikeamman ambivalenssin kanssa. Pojat kasvatetaan kärjistetyksi niin, että heissä kasvaa väkivallan potentiaali (Grönfors

1994, 68) kun tytoissa itää vastaavasti hyvin käyttäytymisen potentiaali (Sharpe 1994, 30).

Elisabeth Badinter (1993) on pohtinut mieheyden malleja ja tarkastellut mm. populaarikulttuurin mieshahmoja John Waynen cowboysta Sylvester Stallonen *Ramboon* ja Arnold Schwarzeneggerin *Terminaattoriin*. Vielä karjapaimen saattoi kiintyä hevoseen, ystävään ja jopa naiseen, mutta Rambon kumppanina on vain valtava, terävä tikari. Badinter näkee Terminaattorin puhtaaksi viljeltynä miehenä, kaikkivoipana koneena, jota eivät pelon tai kivun kaltaiset inhimilliset murheet enää vaivaa. (Mt., 185-187.) Terminaattori -elokuvista ensimmäinen (1984) ja toinen (1991) kuitenkin eroavat toisistaan varsin paljon myös mies- ja maskuliinisuushanteissaan. Ensimmäisen elokuvan Terminaattori on tuhoaja, kone, jolla todella ei ole havaittavissa inhimillisiä puutteita. Terminaattori 2:ssa terminaattoreita onkin kaksi, tuhoava ja suojeleva. Jarna Knuutila Gronnebrod (1998, 2-26) on tarkastellut Arnold Schwarzeneggerin esittämää suojelevaa *kyborgi-isää*, joka oppii jopa ymmärtämään, miksi ihmiset itkevät. Kovismies, *tough guy* ei enää voikaan oikeuttaa väkivaltaansa yksinkertaisesti vetoamalla omaan miehuuteensa eikä väkivallan luonnolliseen ja deterministiseen maskuliinisuuteen. Jopa Terminaattori tarvitsee syyn väkivallalleen, joista lapsen ja naisen puolustaminen eivät toki ole huonoimpia.

Sotilaan ja taistelijan identiteetit eivät siis ole muuttumattomia, jäykän maskuliinisuuden kaapuun kiedottuja. Kuitenkin (urbaani)tarinat armeijassa olevista tytöistä kertovat toista. Huoli tyttöjen yleisemmästäkin *miehistymisestä* saa tukea tai niitä tarkoituksellisesti vahvistetaan sen kaltaisilla tarinoilla, joissa armeijassa kuorma-auton lavalta ensimmäisenä hankeen hypännyt tyttö huutaa pojille, että ”*lunta on muniin asti*” tai kun elokuvassa *Sotilas Jane* (1998) Demi Mooren esittämä naisupseeri huutaa raiskaajalleen ”*ime munaani*”. Myös aineistoni tytöt pohtivat armeijaan menevien naisten mahdollista halua näyttää pärjäävänsä siinä missä miehetkin.

Uskon kuitenkin, että monet armeijaan menevistä tytöistä ovat vahvempia ja voimakkaampia kuin muut tytöt. Joskus armeijaan meno on kyllä vain halua esittää ”kovaa”. (5)

Siis: siinä missä miessotilas pehmenee ja herkistyy, nainen kasvaa sitkeäksi sissiksi, ronskiksi likaksi joka kantaa mielummin rynnäkkökivääriä kuin sylilasta? Lukiolaistytöistä tällainen näkymä ei ehkä olisikaan hullumpi.

Naisten salliminen armeijoissa kovien keskusteluiden jälkeen jätti miehet ymmälleen. Kuka hoitaa kotia ja leikki pikkuvaimoa? Tällä hetkellä puhutaan siitä, miksi naisten ei tarvitse leikkauttaa pitkiä hiuksia. Voi olla, että miesten tarvitsee keksiä uusia verukkeita, sillä naiset ovat armeijassa ja pysyy. (6)

Tulkitsen, että tästä kirjoittajasta miehillä on hieman vaikeuksia hyväksyä naisten asepalvelusta. Kirjoittaja toteaa sarkastisesti, että miehet keksivät enää tekosyitä naissotilaiden mitätöimiseksi. ”Hiuskeskustelu” on osoitus jonkinasteisesta epätoivosta, jolloin todellisia perusteluita on enää vaikea keksiä. Löydän itsekin jutusta humoristisia piirteitä: eihän miessotilaiden ihan heti ajattelisi aivan vakavissaan keskustelevan naisten hiusten pituudesta ja miesten oikeudesta pitää/kasvattaa pitkiä hiuksia myös armeijassa.

Useimmat kirjoittajat näkevät naisten armeijaan pääsyn siis osoituksena tasa-arvoistumisesta. Tällainen käsitys sisältää ajatuksen tasa-arvon toteutumisesta takaamalla naisille yhtäläiset oikeudet eli naisten pääsyyllä vapaaehtoiseen asepalvelukseen (Puhakka 1992, 9). Feministissä teorioissa naisten ja miesten yhtäläisyyden tavoittelu on nähty problemaattisena ainakin siinä mielessä, että samuuden korostaminen saattaa peittää alleen yhä vaikuttavan patriarkaattisen todellisuuden (Gross 1986, 190-192). Tässä mielessä tasa-arvon nostaminen naisten asepalvelun perustaksi näyttää hieman monimutkaisempana kysymyksenä. Tasa-arvohan voi tarkoittaa myös sitä, että armeija olisi työtöillekin pakollinen ja toisaalta, että tällöin tulisi kaikilla olla mahdollisuus valita siviilipalvelus.

En näe naisten armeijaan menoa sen enempää erityisen väkivaltaisen/aggressiivisen luonteen osoituksena kuin kontaktilajienkaan. Tuskin kukaan armeijaan menevistä naisista sinne menevät väkivalta ja aggressiot mielessään, vaan päällimmäisenä luulisin olevan kokeilunhalun, tietynlaisen tasa-arvon haun sekä isänmaallisuuden. (14)

Mimua ei voisi vähempää kiinnostaa joku ylemmille pokkurointi ja tappamaan opetteleminen. Sitä paitsi tasa-arvo toteutuisi vain, jos armeija olisi kaikille pakollinen, ja silloin taas menisin periaatteideni takia ennemminkin siviilipalvelukseen. (3)

‘Isänmaallisuus’ ja ‘ylemmille pokkurointi’ ilmentävät nuorten naisten erilaisia armeijan konnotaatioita. Toisille asepalvelukseen pääseminen on osoitus yhteiskunnan tasa-arvoistumisesta, toisille asia on varsin vähäpätöinen eikä välttämättä toteuta naisten ja miesten yhdenvertaistumista. Monissa yhteyksissä tasa-arvo koetetaan levittää kaikkialle yhteiskunnassa nk. läpäisyperiaatteella. Tällöin henkilökohtaisilla ideologioilla ja muilla

vastaavilla asioilla ei katsota olevan niin suurta merkitystä, vaan tasa-arvo on itseisarvo. Näin ollen voin kannattaa naisten asepalvelusta, vaikken henkilökohtaisesti olisikaan erityisen orientoitunut asiaan. Tämä edellyttäneekin kuitenkin melkoista poliittistakin suvaitsevaisuutta ja juuri tasa-arvon itseisarvo -aseman hyväksymistä (vrt. Sipilä 1998, 205).

Autonomia armeijassa

Löydän tyttöjen ambivalenssista mielenkiintoisen yhteyden autonomiaan, itsenäisyyteen. Yhdeltä kulmalta katsottuna armeija on äärimmäinen itsenäisyyden menetyksen paikka, autoritaarisuuden linnake, jossa omalla, henkilökohtaisella ja itsellä ei juurikaan ole painoarvoa. Kuitenkin tytöt, joiden itsenäisyys on yleensä rajatumpaa kuin pojilla, ovat olleet pitkään armeijan ulkopuolella. Pojat taas ovat halunneetkin tietyn miehisen autoritaarisuuden piiriin, ”epäitsenäisiksi” ja ”alistetuiksi”. Olennaista tässä on aggressio ja armeija sen merkityksellistäjänä. Myös ‘miehen kunnia’ tai ‘miehen työ’ viittaavat siihen maskuliiniseen, symboliseen arvoon, joka armeijalla on. Tämä arvo tekee omasta autonomiasta luopumisen kunnialliseksi ja paradoksaalisesti miehekkääksi: maskuliinisuudenhan on perinteisesti kuulunut enemmänkin itsenäisyyden vaaliminen kuin siitä luopuminen.

Autonomialla, sen asteella tai puutteella voi jäsenellä sukupuolten välisiä eroja. Entäpä kun ryhdytään tarkastelemaan sukupuolten sisäisiä eroja? Tietyllä tavalla autonomia merkityksellistyy yhä voimakkaammin: naisille annetut uudet mahdollisuudet, kuten esimerkiksi armeija, muokkaavat myös naisille esitettäviä vaatimuksia. Samankaltaista kokonaisvaltaista vastuuta itsestä tarjotaan naiselle myös etsittäessä ratkaisuja raiskauksen uhkaan. Yhtenä ratkaisuna esitetään vapautumista feminiinisestä roolista ja samalla uhrin asemasta. Feminiinisen roolin piirteitä ovat passiivisuus, uhrautuvaisuus ja toisen huomioon ottaminen; naisten oletetaan ja odotetaan olevan ystävällisiä, myötätuntoisia, kärsivällisiä, hyväksyviä ja riippuvaisia. (Bart 1981, 125, ks. myös Pollari 1994, 91.) Sukupuolen sisäiset erot saattavatkin nousta sukupuolten välisiä eroja näkyvimmiksi: osaanko, pystynkö tai haluanko minä luopua feminiinisestä roolistani? Onko itsenäisyyteni täyttymys osallistumisessa asepalvelukseen ja onko se *oikea* tapa tunkeutua patriarkaalisille alueille ja vallata ne? Mitä minulle tarjotaan vanhan roolini tilalle? Mitä otan vastaan?

Leikisti vai oikeasti sotaa?

Sodan todellisuuden yhtenä himmentäjänä voi nähdä teknologian. Jos tapan ihmisen ampumalla lähietäisyydeltä tai pudottamalla hävittäjästä tietokoneohjelmoidun pommin, on kokemuksellinen ero selkeä. Teknologia puhdistaa ja kiillottaa sodan salonkikelpoiseksi, sillä hävittäjässäkin sota vielä jollain tavoin konkretisoituu, mutta näyttöpäätteellä on luvattoman helppoa unohtaa se, mistä oikeastaan on kysymys.

Sodankin tullessa en varmaan voisi mennä rintamalle silmätysten vihollisen kanssa, vaan hävittäjäkone olisi huomattavasti helpompi kestää, kun ei tarvi nähdä kärsimystä. (8)

Väkivalta on armeijassa kuitenkin vain osa kokonaisuutta. Täytyy olla myös aivoja keksiä erilaisia suunnitelmia ja taktiikoita. (7)

Jos puhutaan suunnitelmista ja taktiikoista, voidaan puhua melkein mistä tahansa. Älykäs sodankäynti kuulostaa paljon pelottavammalta kuin tyhmä tappeleminen. Mutta sota on myös leikki. Tartunkin nyt sotaan aikuisten leikkinä, nimittäin leikkipyssyjen kanssa eivät enää juokse vain keskenkasvuiset, vaan myös isot ihmiset.

Enemmän sotaishampeli on sitten ns. plättis, jossa kavereita ammutaan väripanoksilla minkä ehditään. Siinä on kuitenkin sen verran kilpailuhenkeä, että tuskin kukaan itse ampumisesta nauttii. No, onhan se kiva jos toiseen osuu, mutta ei siinä mielessä että olisi kiva tappaa, vaan siinä että onnistuu tähtäämään jne. Myös Mega Zonen laserase-meininki on tietynlaista sotaleikkiä. Siinäkin kilpailu valtaa mielen ja taas on hauskaa. (7)

Olen itsekin käynyt juuri tuollaisessa laserase-paikassa, enkä voi välttyä pohtimasta myös omaa suhdettani aseisiin ja ampumiseen. Laserase ei kuitenkaan näytä oikealta, se on tehty muovista ja siinä vilkkuu eri värisiä valoja. Itse asiassa ammuttaessa tähdätään juuri valoihin, joita on päälle puettavassa liivissä. Pisteitä saa osumista selkään, rintakehään ja olkapäihin. Nykyaikainen sota saa taustakseen jytisevän teknomusiikin ja valaistukseksi neonvaloja muuten pimeässä tilassa. Oikealla aseella en ole koskaan ampunut, jos ilmakiivääriä tai -pistoolia ei sellaiseksi lasketa - enkä tahdo. Aseet pelottavat minua, mutta leikkiaseilla voin kuitenkin leikkiä. Moralisointini teknologiasta oikean sodan todellisuuden häivyttäjänä hieman hapertuu, kun nyt tunnustan, että minustakin on ihan kivaa leikkiä sotaa. Kenties ymmärrän nyt paremmin tyttöjen ristiriitaisia käsityksiä armeijasta ja sodankäynnistä: aiemmin suljettu maailma ja maskuliininen toiminta kiehtovat ja pelot-

tavat yhtä aikaa - ja toisaalta myös ne omat tuntemukset, joita nämä uudet mahdollisuudet toimia saavat itsessään aikaan.

LOPUKSI

Tarkastellessani erilaisia naiseuden ja mieheyden representaatioita tunnen toisinaan juutuvani toisiaan kumoaviin ristiriitoihin. Ylipäätään väkivalta ja aggressio tuntuvat nyt paljon monisäikeisimmiltä kuin työni alussa osasin odottaa, eikä vähiten siksi, että yrittäessäni jäsentää niitä suhteessa sukupuoleen pelkään jatkuvasti lankeavani liiallisiin yksinkertaistuksiin. Miten merkityksellinen sukupuoli väkivallassa oikeastaan onkaan? Peittelekö liiaksi sukupuolten *sisäisiä* eroja, sillä varjolla, että selvällä kahtiajaolla mies-nainen on helpompi operoida kuin nainen-nainen tai mies-mies akseleilla (ks. esim. Koivunen 1996, 92)?

Eron käsite jakautuu feministisessä tutkimuksessa pääosin kahteen suuntaukseen: tasa-arvo näkökulmaan ja radikaalin sukupuolieron feminismiin. Tasa-arvotutkimuksessa naisten ja miesten eron häivyttäminen voi kuitenkin samalla häivyttää yhä vallitsevan miehisen normin näennäisen neutraaliksi: nais erityisyyden mahdollisuus kumotaan reductioimalla naiset miehiin. Samuuden logiikassa naisen ero miehestä ymmärretään alistamisen pääasialliseksi mekanismiksi. (Rojola 1996, 173.) Radikaalin sukupuolieron feminismissä ero taas otetaan haltuun uudella tavalla siten, että kritiikki kohdistetaan rationaaliseksi määritellyn maskuliinisen subjektin transsendentaaliseen ja universaaliin arvoon, jonka vastakohtana on feminiinisen sulkeistaminen eli sen symbolinen uhraus (Braidotti 1993, 166). Tällöin feminiinisen alempiarvoisuus suhteessa maskuliiniseen käännetään päinvastoin, joka sekään ei ole aivan ongelmatonta. Feminiinisen glorifiointi kääntää vanhat hierarkiset epäsymmetriat pääläelleen kyseenalaistamatta hierarkioiden ja oppositioiden mielekkyttä sinänsä (Nykyri 1998, 15).

Jos jaan oman aineistoni tekstit tasa-arvo näkökulmaa tai sukupuolieroa korostaviksi, edellinen saa selvästi enemmän kannatusta. Ymmärrän tyttöjen asenteen eroon eli sen, ettei eroa olisi olemassa varsin hyvin. Ajattelen nimittäin naistietoisuuden kehityksessä nimenomaan tärkeäksi järjestyksen, jossa ensin ajatellaan naiset ja miehet samantarvoisiksi ja jopa samanlaisiksi. Aineistoni tytöthän kirjoittavat esimerkiksi siitä, kuinka he olivat ennen koulua samalla tavalla aggressiivisiä kuin pojat, mutta sosialisointipaineessa joutuivat muuttamaan erilaisiksi. Toisaalta he kirjoittavat tasa-arvosta urheiluharrastuksissa ja siitä, ettei enää ole olemassa tyttöjen ja poikien lajeja. Erosta ei niinkään uskalleta puhua, vaan se ajatellaan juuri tasa-arvonäkökulman mukaisesti alistamisen pääasialliseksi mekanismiksi. Vielä muutamia vuosia sitten ajattelin itsekkin samoin: olin vasta

aloittanut matkani naistutkimukseen ja feminismiin ja koin erityisen tärkeäksi vahvistaa ajatusta siitä, etten ole naisena huonompi kuin mies, vaan samanarvoinen. Positiivisen eron mahdollisuutta olen uskaltanut pohtia vasta myöhemmin.

Miten oma tutkijapositioni sitten paikantuu? Olen kokenut tärkeäksi pohtia myös maskuliinisuuksia ja mieheyttä ja perustellut sitä perinteisillä aggression ja väkivallan kytköksillä mieheen. Tässä mielessä syylistyn tasa-arvo näkökulman mukaiseen miesnormin (tiedostamattomaan) hyväksymiseen. Samalla kun yritän purkaa perinteisiä rakenteita, peilaan tyttöjen aggressiivisuutta jatkuvasti oletettuun maskuliiniseen aggressioon. Toisaalta minulla ei ehkä olekaan muita mahdollisuuksia, koska ainakin aggression tutkimus tarkasteli pelkästään miehiä varsin pitkään. Toisinaan korostan samanlaisuutta myös kirjoittamalla tytöistä tietyytyypistä sankaritarinaa.

Kathy Davis ja Ine Gremmen (1998) tarkastelivat feministisen tutkimuksen normatiivisuutta ja sankaritarinoiden luomista tutkittavistaan. Feministiselle tutkimukselle on ollut ominaista käyttää tulkitsevaa ja ymmärtävää menetelmää, jossa myös oma tutkijanpositio asetetaan tarkastelun alaiseksi eli hierarkkinen suhde tutkijan ja tutkittavan välillä pyritään kyseenalaistamaan. Tällöin informanttien huomioiminen vaatii, että tutkijan on suhteutettava informantteja koskevat tunteensa omaan normatiivisuuteensa. Normatiivisuudella tarkoitetaan niitä ideaaleja, joita tutkijoilla on niin itsensä kuin informanteistaankin. (Mt., 133-136.) Minua ohjaavat esimerkiksi käsitykseni ”oikeasta” naiseudesta ja toisinaan etsin aineistosta sellaisia tyttöjä, joista ”pidän”. Ihailen tyttöjä, jotka uskaltavat kuvitella repivänsä vihansa kohteen sydämen irti paljain käsin tai läimäyttävät itseään loukannutta poikaa poskelle.

Toisaalta jään miettimään naisten keskinäisten erojen tärkeyttä. Mitä jos uudelta naissubjektilta odotetaan liikoja? Miksi kaikkien naisten pitäisi mennä armeijaan tai opiskella insinööreiksi todistaakseen olevansa ‘miehen mittaisia naisia’? Tarkoituksellisesti paradoksaalisella ilmaisulla koetan tuoda esiin niitä oletuksia perinteisten miesten alueiden paremmuudesta eli siitä, että edellä mainitut tekemiset olisivat arvokkaampia kuin vaikkapa lasten tekeminen tai kosmetologiksi opiskeleminen. Jos katson omia tulkintojani tyttöjen käsityksistä aggressiosta ja väkivallasta, huomaan tahtomattani jakavani tekstejä sen perusteella, olenko kirjoittajan kanssa samaa vai eri mieltä. Myös Davis ja Gremmen (1998, 144) pohtivat tällaisen arvottamisen ongelmia ja sitä, mitä pitäisi tehdä jos ei pidäkään jonkin tutkittavansa kertomuksesta. Informanttien kritisoimista ei pidetä reiluna, mutta Davis ja Gremmen pitävät houkuttelevana ajatusta siitä, ettei meidän

tarvitsisikaan väkisin tuoda kaikkia kertomuksia esiin suotuisassa valossa. Tämä sallisi erot ja erilaisuudet naisten kesken.

Erojen löytämisen ja näkemisen tärkeys on ehkä yksi tärkeimmistä perusteluista sille, miksi käytin tekstiaineistoa tässä tutkimuksessa. Naisten aggressiosta olisi saanut tietoa myös muutoin, esimerkiksi tarkastelemalla median naiskuvia, tai julkisuudessa esitettyjä käsityksiä naisten väkivaltaisuudesta tai vaikkapa elokuvien naisten toimijuutta. Naisrepresentaatioita tärkeämmäksi koin kuitenkin nuorten naisten kokemukset aggressiosta ja väkivallasta, ja samallahan nuo representaatiot tulevat kuitenkin mukaan aineistoni tyttöjen niitä pohtiessa. Kirjoituspyyntöä pidän siinä mielessä onnistuneena, että tytöt kokivat aiheen itselleen tärkeäksi ja kirjoittivat siitä mielellään (ks. tarkemmin s. 13-14). Kirjoituspyynnön lopussa esitin mahdollisuuden jättää yhteystiedot mahdollisen haastattelun varalta. En kuitenkaan haastatellut ketään. Haastattelun olisi mielestäni pitänyt keskittyä johonkin tiettyyn osa-alueeseen (eihän olisi kannattanut kysyä yleisluontoisesti samoja asioita kuin kirjoituspyynnössä), mutta en enää tahtonut tarkoituksellisesti nostaa jotakin aihetta muita tärkeämmäksi. Olennaista minusta oli tarkastella niitä valintoja, joita tytöt olivat kirjoittaessaan tehneet. Kirjoittajat osoittivat teksteissään, että antamani aihepiirit sekoittuvat toisiinsa ja ovat toisistaan riippuvaisia. Aggression, väkivallan ja sukupuolten suhteita liikuttavat lukemattomat asiat.

Tutkimusmenetelmistä mainitsen työni alussa fenomenologian ja etnometodologian. Fenomenologia tarkastelee kognitiivista todellisuutta, joka rakentuu inhimillisten, subjektiivisten kokemusten prosesseissa (Schutz 1982, 13). Olen rakentanut tutkimukseni fenomenologisen tavan mukaisesti yksilön subjektiivisista kokemuksista, mutta samalla joutunut pohtimaan, mitä kokemuksella tarkoitetaan (ks. s. 45-46). Sekä fenomenologiasta että etnometodologiasta saan tukea ajatukselle ilmiöiden ja niiden rakenteiden ensisijaisuudesta 'totuuden' etsimisen sijasta: en siis pohdi kirjoittajien kokemusten aitoutta tai todenperäisyyttä, vaan näen tärkeänä tavat ja käytännöt puhua aggressiosta ja väkivallasta. Feministisen tutkimustavan mukaisesti suhteutan tämän puheen sukupuoleen.

Etnometodologiassa pyritään tutkimaan sosiaalisen todellisuuden rakentumista ihmisten jokapäiväisessä elämässä, mutta ei pyritä fenomenologisen tavan mukaan saamaan yksityiskohtaista tietoa siitä, miten ihmiset kokevat maailman (Peräkylä 1990, 146). Tässä mielessä taivun pikemminkin fenomenologiaan ja koetan hahmottaa nuorten naisten suhdetta aggressioon ja väkivaltaan nimenomaan kokemusten kautta. Näen kuitenkin

etnometodologiain tavoin tärkeänä puheen ja sen luonteen todellisuutta tuottavana ja jäsentävänä aktiivisena toimintana (Peräkylä 1990, 16). Tyttöjen tekstit eivät ole vain tietyn ajatusprosessin loppupäätelmä, vaan osa jatkuvaa toimintaa.

Palaan luvun alussa mainitsemini toisensa poissulkeviin ristiriitoihin, joista nostan esille pulmallisimmat. Jos miehinen väkivalta on pahasta, millaista sitten on se hyvä feminiininen aggressio? Nimittäin jos tyttöjen miehistyminen on pahasta, mutta perinteinen naisellisuus, johon myös väkivallattomuus kuuluu, on huono juttu sekin, mistä löytyy ratkaisu? Jos suora fyysinen väkivalta on luolamiesmäistä, mutta epäsuora henkinen väkivalta epäreilua ja vastenmielistä, missä on kultainen keskitie? Kuka tai ketkä sen määrittelevät? Missä ja miten sitä tuotetaan?

Fyysinen väkivalta näyttäytyy tyttöjen teksteissä yhtäältä kypsymättömyyden osoituksena ja typeränä ekspressiivisenä väkivaltana. Väkivaltaa käytetään väkivallan itsensä vuoksi esimerkiksi tappelemalla kadulla oman fyysisen voiman osoitukseksi. Toisaalta fyysinen väkivalta nähdään varsinkin lapsuudessa normaalina ja reiluna käyttäytymismuotona, jolle on ominaista lyhyt kesto ja loppujen lopuksi vähäiset seuraukset. Henkisen väkivallan luonnehdinnoissa taas näkyy yhtäältä ajatus sosiaalistumisesta pois fyysisestä: henkinen väkivalta ei vahingoita ruumista ja kuuluu nykyajan sivilisoituneeseen kulttuuriin. Toisaalta henkisen väkivallan seuraukset ajatellaan fyysisistä pitkäaikaisemmiksi ja vakavimmiksi. Henkistä väkivaltaa on vaikeampi havaita, joten siihen puuttuminen on hankalampaa.

Sukupuolet sijoittuvat fyysisen ja henkisen väkivallan kentässä selvästi: tytöt kirjoittavat naurettavalla tavalla miehisyttään suoralla väkivallalla korostavista pojista, mutta myös epäreiluista ja salakavalista tytöistä epäsuorien keinojen käyttäjinä. Tyttöjen fyysisestäkin väkivallasta kirjoitetaan, mutta poikien epäsuoran aggression keinoja ei juuri mainita. Suoralla väkivallalla pojat voivat myös vahvistaa identiteettiään esimerkiksi puolustamalla heikompia ja jopa käänteisesti olemalla lyömättä naisia. Tällaiset mahdollisuudet rakentaa itseä ovat tytöille vähäisempiä, mutta teksteistä löytää jo mainintoja tyttöjen itsepuolustuksesta niin fyysisiä kuin henkisiäkin uhkia kohdattaessa.

Ambivalensseja tarkastellessani koetan niihin ratkaisuksi tietyistä determinismeistä luopumista. Feministisen tutkimuksen yksi ehkä perustavimmista tehtävistä on ollut kyseenalaistaa sellaisia perinteisiä yhteenliittymiä kuten naiseus ja passiivisuus tai naiseus ja irrationaalisuus (ks. esim. Nenola 1986, 10-40). Feministisessä tutkimuksessa on useimmin lähdetty irrottamalla nämä käsitykset naisesta (Liljeström 1996, 115). Oman

tutkimusongelmani kannalta näen kuitenkin yhtä tärkeänä poistaa tiettyjä deterministisiä käsityksiä miehestä, siis esimerkiksi niin, että toimijuuden ja väkivallan perään ei enää voikaan kirjoittaa yhtäläisyysmerkkiä mieheen. Tässä kohdin joudun kuitenkin pohtimaan myös johdannossa esittämäni kysymystä siitä, miten biologinen ja kulttuurinen painottuvat aggressiossa. Työni alkupuolella saatoin hieman kärkkäästikin sulkea kaiken biologisen pois, esimerkkinä vertaukseni äidinvaistosta luvussa *Aggressiiviset ja poikamaiset harrastukset*. Sain kuitenkin itseni kiinni myös pohtimasta jonkinlaisen sukupuolittuneen geeniperimän mahdollisuutta luvussa *Lapsista, vanhemmista ja sukupuolesta*. Ehdottomuuteni on siis liudentunut, mutta jos feministiselle tutkimukselle on määritelmällisestikin ominaista eksaktien vastausten (ja kysymysten) puuttuminen, en ole menettänyt kasvoja ni.

Palatakseni vielä perinteisiin determinismeihin, haaveilen siis sellaisesta (olo)tilasta, jossa niin passiivisuus kuin toimijuuskin ja myös väkivalta ja irrationaalisuus roikkuvat ilmassa vapaina valittaviksi ilman sukupuolileimoja. Kyse voisi olla Judith Butlerin (1990) heteroseksuaaliseksi matriisiksi nimittämästä mallista vapaasta tilasta. Heteroseksuaalisella matriisilla Butler tarkoittaa sellaista länsimaisen kulttuurin käytäntöä, jossa pyritään kätkemään kaikki halut ja sosiaaliset identiteetit niiden välisistä erilaisuuksista huolimatta kaksinapaiseen malliin mies/nainen. Butler näkee ongelmallisena sukupuolen tarkastelemisen sosiaalisena suhteena juuri nais- ja mieskategoroiden välillä siten, että muut sosiaaliset suhteet jäävät taka-alalle. Tässä mielessä sex/gender - mallin ongelmallisuus korostuu entisestään: kulttuurisesti tuotettu onkin analoginen anatomis-fysiologiselle, vaikka siitä juuri on pyritty eroon. (Mt., 5-7, 151.)

Haaveilustani huolimatta tuollainen sukupuolivapaa tila suorastaaan pelottaa minua. Myönnän, että kaikista sukupuoliroolien murtamistoiveistani ja -pyrkimyksistäni huolimatta jäsenän omaa ja muiden olemassaoloa paljolti juuri perinteisten ja jopa oletettujen biologisten sukupuolierojen mukaan. Syyllistyn siis siihen Petri Sipilän (1998) epäilemään feminismiin ”virheeseen”: syötän sukupuolieroja sinnekin, jonne ne eivät alkuaan ole ehkä edes kuuluneet. Puolustan itseäni niin tutkijana kuin yksityiselämäni suhteen yhdellä inhimillisyyden piirteellä: tarvitsen jaotteluja ja jopa hierarkioita tunteakseni turvallisuutta. Kun tiedän mihin kategoriaan kukin kuuluu, voin helpommin päättää mitä mieltä kategoriasta tai siihen laatikoimastani yksilöstä tai asiasta olen, hyväksynkö vai hylkäänkö. Tätä tutkimusanalyysiäni ajatellen moisen myöntäminen on aika typerää,

ihan kuin nyt lopuksi toteaisinkin, että sittenkin ”on ihan *normaalina*, että tytöt ovat vähemmän aggressiivisia kuin pojat ja että niin kuuluu ollakin”!

En kuitenkaan totea näin. Sen sijaan sanon, että tämän päivän nuorten naisten suhdetta aggressioon ja väkivaltaan leimaavat juuri sellaiset kompleksiset oletukset eroista ja ikävä kyllä myös käytössä olevat jaot kuin vain tämän tutkimuksen otsikosta voi päätellä: *tytöistä kasvatetaan kiltimpiä, pojista MIEHIÄ*. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö muutos voisi tapahtua - ja jo ihan pian.

LÄHTEET

- Aapola, Sinikka (1991) Ystävyyden keinulauta. Helsinkiläistyttöjen ystävyyskulttuurista. Sosiaali- ja terveysministeriö, tasa-arvojulkaissuja, sarja D: Naistutkimusraportteja 2/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Allen, Jeffner & Young, Iris Marion (1989) Introduction. Teoksessa *The Thinking Muse. Feminism and Modern French Philosophy*. Bloomington: Indiana University Press, 1-17.
- Apo, Satu (1995) Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Helsinki: Hanki ja jää.
- Averill, James R. (1982) *Anger and Aggression. An Essay on Emotion*. New York: Springer-Verlag.
- Badinter, Elisabeth (1993) Mikä on mies? Tampere: Vastapaino. Alkuteos XY - De l'identitee masculine. Éditions Odile Jacob, 1992.
- Bart, Pauline B. (1981) A Study of Women Who Both Were Raped and Avoided Rape. *Journal of Social Issues* 37 (4), 123-127.
- Bauman, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Suomentanut Jyrki Vainonen. Toimittaneet Pirkkoliisa Ahponen & Timo Cantell. Tampere: Vastapaino
- Berkowitz, Leonard (1962) *Aggression: A Social Psychological Analysis*. New York: McGraw-Hill.
- Bjerrum Nielsen, Harriet & Rudberg, Monica (1988) Hur flickor blir flickor och pojkar blir pojkar. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 9 (1), 28-42.
- Bjerrum Nielsen, Harriet & Rudberg, Monica (1994) *Psychological Gender and Modernity*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Björkqvist, Kaj, Lagerspetz, Kirsti & Kaukiainen, Ari (1990) Psykologisia tutkimuksia naissukupuolen aggressiivisuudesta III. Tyttöjen ja poikien suoran ja epäsuoran aggressiion kehitystrendejä. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 3 (3), 4-15.
- Block, Jeanne H. (1984) *Sex Role Identity and Ego Development*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York, London: Routledge.

- Braidotti, Rosi (1993) Riitasointuja. Tampere: Vastapaino.
- Campbell, Anne (1982) Female Aggression. Teoksessa Aggression and Violence. Toimittaneet Peter Marsh & Anne Campbell. Oxford: Basil Blackwell, 137-150.
- Campbell, Anne (1993) Men, Women and Aggression. New York: Basic Books.
- Campbell, Anne & Muncer, Steve (1994) Men and the Meaning of Violence. Teoksessa Male Violence. Toimittanut John Archer. London, New York: Routledge.
- Connel, R.W (1995) Masculinities. Cambridge: Polity Press.
- Cook, Kimberley H. B (1992) Matrifocality and Female Aggression in Margariteno Society. Teoksessa Of Mice and Women. Aspects of Female Aggression. Toimittaneet Kaj Björkqvist & Pirkko Niemelä. San Diego: Academic Press, 149-162.
- Daly, Mary (1979) Gyn/Ecology. The Metaethics of Radical Feminism. London: The Women's Press.
- Davis, Kathy & Gremmen, Ine (1998) In Search of Heroines: Some Reflections on Normativity in Feminist Research. *Feminism & Psychology* 8 (2), 133-153.
- de Beauvoir, Simone (1980) Toinen sukupuoli. Helsinki: Kirjayhtymä. Alkuteos *Le deuxième sexe* 1 et 2, Editions Gallimard, 1949. Lyhentäen suomentanut Annikki Suni.
- de Lauretis, Teresa (1984) *Alice Doesn't: Feminism, Semiotics, Cinema*. London: Macmillan..
- de Lauretis, Teresa (1988a) *Feminist Studies/Critical Studies. Issues, Terms and Contexts*. Teoksessa *Feminist Studies/Critical Studies*. Toimittanut Teresa de Lauretis. London: Macmillan Press, 1-19.
- de Lauretis, Teresa (1988b) *Are You Experienced? - An Interview with Teresa de Lauretis*. Lähikuva. Turun Elokuvakkerhon jäsenlehti. 4/1988, 34-43.
- Eeva -lehti. (1998) ”Työpaikan ihmissuhteet rasittavat” Nimimerkillä Mikä avuksi? Kysy meiltä -palsta. 64 (2), 84.
- Eichler, Margrit (1988) *Nonsexist Research Methods. A Practical Guide*. New York, London: Routledge.
- Einarsson, Jan (1986) Kieli ja sukupuoli koulussa. Teoksessa *Kiltit tytöt - kovat kundit*. Raportti tasa-arvotyöryhmän, tasa-arvokokeilutoimikunnan ja kansainvälisen nuoriso-

- vuoden 1985 komitean 12.11.1985 järjestämästä seminaarista. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1986:32. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Elias, Norbert (1982): *The Civilizing Process. State Formation & Civilization*. Oxford: Basil Blackwell.
- Eronen, Markku & Tiihonen, Jari (1999) Naisen luonnehäiriö nostaa väkivaltariskiä. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä 27.2.1999.
- Eskola, Katarina (1997) Varhain kuolleiden äitien verhottu muisto. Teoksessa *Aina uusi muisto. Kirjoituksia menneen elämisestä meissä*. Toimittaneet Katarina Eskola ja Eeva Peltola. Jyväskylän yliopisto. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 60-87.
- Fisher, Seymour (1970) *Body Experience in Fantasy and Behaviour*. Century Psychology Series. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Fox, Robin (1982) *The Violent Imagination*. Teoksessa *Aggression and Violence*. Toimittaneet Peter Marsh & Anne Campbell. Oxford: Basil Blackwell, 6-26.
- Friday, Nancy (1993) *Salainen puutarha I*. Jyväskylä: Gummerus.
- Friedan, Betty (1967) *Naisellisuuden harhat*. Helsinki: Kirjayhtymä. Alkuteos *The Feminine Mystique*, 1963.
- Garfinkel, Harold & Sacks, Harvey (1986) *On Formal Structures of Practical Actions*. Teoksessa *Ethnomethodological Studies of Work*. Toimittanut Harold Garfinkel. London, New York: Routledge & Kegan Paul, 160-193.
- Garvey, Catherine (1990) *Play*. Enlarged edition. *The Developing Child Series*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Gordon, Linda (1988) *What's New in Women's History*. Teoksessa *Feminist Studies/Critical Studies*. Toimittanut Teresa de Lauretis. London: Macmillan Press, 20-30.
- Gordon, Tuula (1990) *Feminist Mothers*. *Women in Society*. A feminist list edited by Jo Campling. London: Macmillan.
- Gordon, Tuula ja Lahelma, Elina (1992) *Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa*. Teoksessa *letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Toimittaneet Sari Näre & Jaana Lähteenmaa. *Tietolipas 124*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 314-327.

- Gross, Elizabeth (1986) Conclusion: What is Feminist Theory? Teoksessa *Feminist Challenges. Social and Political Theory*. Toimittaneet Carole Pateman & Elizabeth Gross. The Northeastern Series in Feminist Theory. Boston: Northeastern University Press.
- Grönfors, Martti (1994): Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa *Miestä rakennetaan - maskuliinisuuksia puretaan*. Toimittaneet Jorma Sipilä & Arto Tiihonen. Tampere: Vastapaino, 63-76.
- Helsingin sanomat (1998) Joka toiselle opettajalle haistatellaan koulussa. Kyselyn mukaan väkivalta ja sillä uhkaaminen vielä harvinaista yläasteella. 4.2.1998.
- Hoikkala, Tommi (toim.) (1996) *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Tampere: Gaudeamus.
- Honkatukia, Päivi (1997) Rikokset ja sallittu naiseus. Tyttöjen suhtautuminen varastamiseen ja väkivaltaan. *Nuorisotutkimus* 15 (3), 14-23.
- Husserl, Edmund (1995) *Fenomenologian idea. Viisi luentoa*. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Husso, Marita (1995) Mustasukkaisuus ja masokismi intiimin väkivallan selittäjinä. *Naistutkimus-Kvinnoforsking* 8 (3), 34-47.
- Huttunen, Jouko (1994) Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Toimittanut Juha Virkki. Areena-sarja. Juva: WSOY.
- Innanen, Mikko (1998) *Herkät hetket isän kanssa - isä-kuvat lukiolaisten ainekirjoituksissa*. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu -työ.
- Jokinen, Eeva (1991) *Naisen odysseia individualismiin*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita n:o 65.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Kimmo (1996) *Pojat koulussa*. Teoksessa *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Toimittanut Tommi Hoikkala. Tampere: Gaudeamus, 118-134.
- Kauranen, Anja (1995) *Pelon maantiede*. Juva: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa (1985) *Aggressiivinen lapsi. Miten ohjata persoonallisuuden kehitystä*. Helsinki: Otava.

- Kivivuori, Janne (1992) Psykokulttuuri. Sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosesseihin. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kivivuori, Janne (1997) Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 33. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Knuuttila Gronnebrod, Jarna (1998) Kyborgi-isä ja oidipuksen kirous. Naistutkimus-Kvinnoforskning 11 (1), 2-16.
- Knuuttila, Seppo (1992) Häviämisen häpeä. Teoksessa Urheilukirja. Toimittaneet Esa Sironen, Arto Tiihonen & Soile Veijola. Tampere: Vastapaino, 87-96.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996) Kritiikki, visiot, muutos. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toimittaneet Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino, 9-34.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996) Paikantuminen. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toimittaneet Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino, 271-292.
- Koivunen, Anu (1996) Emansipaatio. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toimittaneet Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino, 77-109.
- Kokkonen, Tuomo (1997) Imettäjän rinnalla. Teoksessa Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Toimittanut Eeva Jokinen. Tampere: Vastapaino, 169-188.
- Korhonen, Heli (1998) Nuorten lapsiperheiden vanhemmat hyvinvointia valitsemassa. Väitöskirjan julkaisematon tutkimussuunnitelma. Jyväskylän yliopisto. Perhetutkimusyksikkö.
- Korkiakangas, Pirjo (1997) Sukupuolitettu lapsuus elämäkertakyselyjen valossa. Jyväskylän yliopisto. ”Muistojen erot”. Luentosarja elämäkertojen sukupuolesta ja muusta kertomisesta. Luentomuistiinpanot 23.2.1997.
- Koskela, Hille (1997) Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Toimittaneet Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani. Tampere: Vastapaino, 73-86.

- Kosonen, Päivi (1996) Subjekti. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toimittaneet Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino, 179-105.
- Kosonen, Ulla (1992) Minun juoksuhistoriani. Teoksessa Urheilukirja. Toimittaneet Esa Sironen, Arto Tiihonen & Soile Veijola. Tampere: Vastapaino, 21-35.
- Kosonen, Ulla (1998) Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta. SoPhi, Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 21. Jyväskylän yliopisto.
- Lagerspetz, Kirsti (1977) Aggressio ja sen tutkimus. Helsinki: Tammi.
- Lagerspetz, Kirsti (1989) Psykologisia tutkimuksia naissukupuolen aggressiivisuudesta. Naistutkimus-Kvinnoforskning 2 (2), 3-10.
- Lagerspetz, Kirsti (1990) Psykologia - järjen ja tunteen tiede. Jyväskylä: Gummerus.
- Lagerspetz, Kirsti (1998) Naisten aggressio. Helsinki: Tammi.
- Lagerspetz, Kirsti, Björkqvist, Kaj & Peltonen, Tarja (1989) Psykologisia tutkimuksia naissukupuolen aggressiivisuudesta II. 11-12-vuotiaiden tyttöjen aggressio. Naistutkimus-Kvinnoforskning 2 (3), 16-25.
- Lahtinen, Leena & Volanen, Tiina (1995) International Communication and Negotiation Simulation: A Frame Analytical Case Study. University of Jyväskylä. Department of English. A Pro Gradu Thesis.
- Laine, Timo (1996) Eri puolilla kehoa. Teoksessa Ruumiita! Ruumiista, ruumiillisuudesta, kehosta ja kehollisuudesta. Toimittanut Riitta Koikkalainen. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja n:o 39. Jyväskylä: Kopi-Jyvä.
- Lehtonen, Mikko (1995) Pikku jättiläisiä. Tampere: Vastapaino.
- Liljeström, Marianne (1996) Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toimittaneet Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino, 111-138.
- Linko, Maaria (1997) Laila Hietamiehen teokset voimanlähteenä. Teoksessa Aina uusi muisto. Kirjoituksia menneen elämisestä meissä. Toimittaneet Katarina Eskola & Eeva Peltola. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 54. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 171-197.

- Luostarinen, Kiti (1997) Erään perheen erilaiset muistot. Jyväskylän yliopisto. ”Muistojen erot” Luentosarja elämäkertojen sukupuolesta ja muusta kertomisesta. Luentomuistiinpanot 20.4.1997.
- Lähteenmaa, Jaana & Näre, Sari (1992) Tyttö tutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Toimittaneet Sari Näre & Jaana Lähteenmaa. Tietolipas 124. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9-21.
- Mac An Ghail, Máirtín (1994) The Making of Men. Masculinities, Sexualities and Schooling. Buckingham: Open University Press.
- Mantila, Auli (1998) Kielletyt unet. Paneelikeskustelu Jyväskylän Kesä -tapahtumassa. Muistiinpanot 18.7.1998.
- Marone, Nicky (1993) Isä ja tytär. Miten isä auttaa tyttärtään onnistumaan. Jyväskylä: Art House Oy.
- Marsh, Peter & Campbell, Anne (1982) Introduction. Teoksessa Aggression and Violence. Toimittaneet Peter Marsh & Anne Campbell. Oxford: Basil Blackwell, 1-5.
- Metso, Tuija (1992) Yhdessä vai erikseen? Tytöt ja piilo-opetussuunnitelma. Teoksessa Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Toimittaneet Sari Näre & Jaana Lähteenmaa. Tietolipas 124. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 270-283.
- Mustonen, Anu (1997) Media Violence and its Audience. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 135. Jyväskylä University Printing House, Lievestuore: ER-paino Ky.
- Mäntynen, Pirkko (1997) Pikkulasten leikin edellytykset päiväkodissa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 37. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Naisiin kohdistuva väkivalta (1991) Väkivaltajaoston mietintö. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvo julkaisuja, Sarja B: Tiedotteita 5/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Nenola, Aili (1986) Miessydäminen nainen. Naisnäkökulmia kulttuuriin. Tietolipas 102. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Notko, Marianne (1998) ”Sivistyneen ihmisen velvollisuus on olla hyvällä tuulella”. Aggression ja väkivallan suhteesta ikään ja sukupuoleen. Teoksessa Neljä artikkelia perheestä. Toimittanut Kirsi Pohjola. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 8. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 75-93.

- Nykyri, Tuija (1996) Naiseuden naamiaiset. Nuoren naisen diskoruumiillisuus. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisusarja n:o 48. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Nykyri, Tuija (1998) Naisen viha. SoPhi 24, Jyväskylän yliopisto. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Näre, Sari (1991) Tyttöjen ja poikien sankarikäsityksiä. Kansalaiskasvatuksen Keskus ry. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1992. Helsinki: Offsetpiste Ky.
- Näre, Sari (1992) Liisa Älä! Älä! -maassa. Tyttöjen autonomian säätely. Teoksessa letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Toimittaneet Sari Näre & Jaana Lähteenmaa. Tietolipas 124. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 25-36.
- Näre, Sari (1994) Pornografiakeskustelusta bordellikeskusteluun. Kaupallinen seksi vietti- ja rakkauseetoksen taistelukenttänä. Teoksessa Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Toimittaneet Sara Heinämaa & Sari Näre. Tampere: Gaudeamus, 34-65.
- Nätkin, Ritva (1986) Naisten vastuun ja kotien ylläpitämisen ristiriidoista. Teoksessa Miesten tiede, naisten puuhut. Yhteiskuntatieteen kritiikkiä naisten työn näkökulmasta. Toimittanut Liisa Rantalaiho. Tampere: Vastapaino, 156-180.
- Orbach, Susie & Eichenbaum, Luise (1989) Naisten kesken. Rakkaus, kateus ja kilpailu naisten keskinäisissä ystävyysuhteissa. Helsinki: Otava.
- Parvikko, Tuija (1998) Kriittisiä kysymyksiä naistutkimuksella. Naistutkimus-Kvinnoforsking 11 (2), 62-65.
- Peräkylä, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Tampere: Vastapaino.
- Pleck, Joseph H. (1983) The Myth of Masculinity. Massachusetts: The MIT Press.
- Pohjola, Kirsi (1998) Naisten salaiset maailmat. Väitöskirjan julkaisematon käsikirjoitus. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian yksikkö.
- Pollari, Päivi (1994) Raiskaus sukupuolisen väkivallan muotona. Teoksessa Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Toimittaneet Sara Heinämaa & Sari Näre. Tampere: Gaudeamus, 79-96.
- Puhakka, Sirpa (1992) Nainen ja asepalvelus. Suomen Sadankomitealiitto ry. Jyväskylä: Gummerus.

- Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388. Tampereen yliopisto. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Reinharz, Shulamit (1992) Feminist Methods in Social Research. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Rikollisuustilanne 1995-1996 (1997) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 143. Helsinki: Hakapaino Oy
- Rojola, Lea (1996) Ero. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toimittaneet Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino, 159-178.
- Ruokonen, Minna-Kristiina (1997) Isän matkassa. Teoksessa Härkätaistelija kentän reunalla. Kertomuksia isistä, lapsista ja urheilusta. Toimittaneet Martti Silvennoinen, Arto Tiihonen & Mikko Innanen. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö. Jyväskylä: Yliopistopaino, 60-64.
- Russell, Diana E. H. (1983) Introduction. Teoksessa Making Violence Sexy. Feminist Views on Pornography. Toimittanut Diana E.H. Russell. Buckingham: Open University Press, 1-20.
- Saari, Marketta (1992) Iiris-rukan oppivuodet. Tyttöjen kansakouluopetus 1930-luvulla. Teoksessa Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Toimittaneet Sari Näre & Jaana Lähteenmaa. Tietolipas 124. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 259-269.
- Salmivalli, Christina (1998) Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Gaudeamus.
- Sarmaja, Heikki (1996) Turpaanvetoja. Teoksessa Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa. Toimittanut Tommi Hoikkala. Tampere: Gaudeamus, 10-57.
- Schutz, Alfred (1982) On Phenomenology and Social Relations. Selected writings. Toimittanut ja johdannon kirjoittanut Helmut R. Wagner. The Heritage of Sociology. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sepponen, Kirsi (1997) Isän tyttö. Teoksessa Härkätaistelija kentän reunalla. Kertomuksia isistä, lapsista ja urheilusta. Toimittaneet Martti Silvennoinen, Arto Tiihonen & Mikko Innanen. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö. Jyväskylä: Yliopistopaino, 65-68.
- Sharpe, Sue (1994) Fathers and Daughters. London: Routledge.

- Sherrod, Drury (1987) *The Bonds of Men: Problems and Possibilities in Close Male Relationships*. Teoksessa *The Making of Masculinities. The New Men's Studies*. Toimittanut Harry Brod. Boston: Allen & Unwin, 213-239.
- Showalter, Elaine (1985) *The Female Malady. Women, Madness and English Culture 1830-1980*. New York: Pantheon Books.
- Silvennoinen, Martti, Tiihonen, Arto & Innanen, Mikko (toim.) (1997) *Härkätaistelija kentän reunalla. Kertomuksia isistä, lapsista ja urheilusta*. Jyväskylän Yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Silvonen, Tuula (1995) *Naisten vapaaehtoinen asepalvelus. Tasa-arvoa vai naisten elämän militarisoitua?* Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu -työ.
- Simonen, Leila (1995) *Kiltin tytön kapina. Muistot, ruumis ja naiseus*. Naistieto Ky, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Sipilä, Petri (1998) *Sukupuolitettu ihminen - kokonainen etiikka: onko sukupuoli oikein?* Helsinki: Gaudeamus.
- Smith, Peter K. & Cowie, Helen (1991) *Understanding Children's Development*. Second edition. Oxford: Basil Blackwell.
- Steinem, Gloria (1983) *The Real Linda Lovelace*. Teoksessa *Making Violence Sexy. Feminist Views on Pornography*. Toimittanut Diana E. H. Russell. Buckingham: Open University Press, 23-31.
- Tarmo, Marjatta (1992) Teoksessa *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Toimittaneet Sari Näre & Jaana Lähteenmaa. Tietolipas 124. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 284-300.
- Tasa-arvokokeilutoimikunnan mietintö (1988) Opetusministeriö, Komiteamietintö 1988:17. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.
- Taylor, Helen (1992) *Tuulen viemät*. Tampere: Vastapaino.
- Thorne, Barrie (1993) *Gender Play. Girls and Boys in School*. Buckingham: University Press.
- Tolvanen, Eija (1996) *Sopiiko alkoholi mummokuvaan?* *Naistutkimus-Kvinnoforsking*, 9 (1), 29-37.

Vetenniemi, Erkki (1996) Isä räyhäsi, poika vaiken. Kinnusten kaksi keihäseetosta. Teoksessa *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Toimittanut Tommi Hoikkala. Tampere: Gaudeamus, 270-282.

Vilkko, Anni (1998) Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkerroista. Teoksessa *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Toimittaneet Matti Hyvärinen, Anni Vilkko & Eeva Peltonen. Tampere: Vastapaino, 27-72.

Värtö, Petteri (1997) Pienet päiväkodissa. *Alkoholipolitiikka* 62 (6), 443-453.

Weitz, Shirley (1977) *Sex Roles. Biological, Psychological and Social Foundations*. New York: Oxford University Press.

Wolf, Naomi (1996) Kauneuden myytti. Kuinka mielikuvilla hallitaan naista. Helsinki: Kirjayhtymä Oy. Alkuteos *The Beauty Myth. How Images of Beauty Myth Are Used Against Women*, 1991. Suomentanut Helene Butzow.

Wolpe, AnnMarie (1988) *Within School Walls. The Role of Discipline, Sexuality and the Curriculum*. London, New York: Routledge.

Young, Iris Marion (1990) *Throwing Like a Girl. A Phenomenology of Feminine Body Comportment, Motility and Spatiality*. Teoksessa *The Thinking Muse. Feminism and Modern French Philosophy*. Toimittaneet Jeffner Allen & Iris Marion Young. Bloomington: Indiana University Press, 51-70.

LIITE

Hei!

Teen sosiologian opinnäytetyötä nuorten naisten suhteesta väkivaltaan. Pyytäisin, että kirjoittaisit mitä ajatuksia sinulle herää naisten ja väkivallan suhteesta. Kerro myös, jos sinulla mahdollisesti on joitain omakohtaisia kokemuksia nuorten naisten aggressiivisuudesta ja väkivallasta. Tekstisi oikeakielisyys ei ole tärkeää - riittää kun kirjoitat ajatuksistasi. Voit kirjoittaa nimettömänä tai omalla nimelläsi. Kirjoituksesi käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja tarvittaessa teen muutoksia, ettei sinua voida tunnistaa tekstistäsi. Jos haluat, voit antaa minulle yhteystietosi mahdollista haastattelua varten. Ohessa on joukko aiheeseen liittyviä kysymyksiä tai pohdinnanaiheita. Lue ne ensin läpi, ja valitse sinua eniten kiinnostavat tai koskettavat aiheet.

TYTÖT JA POJAT - AGGRESSIIVISUUS JA VÄKIVALTA

Leikitkö lapsena ns. poikien leikkejä (sotaa, rosvoa ja poliisia tms.)? Leikitkö tällaisia leikkejä tyttöjen vai poikien kanssa?

Tuntuuko sinusta, että aggressiivisuuteen/väkivaltaisuuteen suhtaudutaan eritavalla riippuen sukupuolesta, esimerkiksi hyväksytäänkö poikien väkivaltainen käyttäytyminen mielestäsi jotenkin poikien ”normaalina” käyttäytymismuotona? Ovatko pojat sinusta jotenkin ”luonnostaan” aggressiivisempia tai väkivaltaisempia kuin tytöt?

NAISET JA ARMEIJA

Haluaisitko mennä armeijaan? Jos kyllä, mikä sinua armeijassa kiehtoo tai jos et haluaisi, mistä et armeijassa pidä tai ole kiinnostunut?

Ovatko armeijaan menevät tytöt mielestäsi muita aggressiivisempia tai väkivaltaisempia?

AGGRESSIIVISET HARRASTUKSET

Harrastatko tai oletko joskus harrastanut aggressiivisia lajeja, esimerkiksi kuntonyrkkeilyä, jääkiekkoa tai budolajeja (karatea, tae kwon doa, judoa ym.)?

Pidetäänkö yleensä, vaikkapa omalla luokallasi, tällaisia lajeja harrastavia tyttöjä poikkeavina?

Ovatko (oletko itse) aggressiivisia lajeja harrastavat tytöt jotenkin muita aggressiivisempia tai väkivaltaisempia?

FYYSINEN VÄKIVALTA

Mitä ajattelet henkisen ja fyysisen väkivallan eroista? Onko fyysinen väkivalta sinusta henkistä vakavampaa, vai päinvastoin?

Tiedätkö tyttöjä, jotka kuljettavat aseita (stilettiä, puukkoa tms.) mukanaan? Onko sinulla itselläsi koskaan aseita mukanasasi? Mistä tällainen ”aseistautuminen” mielestäsi johtuu?

Oletko itse käyttänyt fyysistä väkivaltaa (lyönyt, potkinut, purrut, repinyt hiuksista)? Millaisessa tilanteessa se tapahtui tai jos et ole, niin millaisissa tilanteissa uskoisit väkivallan yleensä syntyvän?

KIITOS AVUSTASI!

Pyytäisin vielä, että merkitsisit **ikäsi** paperiin. Jos mieleesi tulee vielä myöhemmin jotain koskien kirjoitustasi tai tätä aihepiiriä yleensä, voit kirjoittaa, soittaa tai meilata minulle.